

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

Megjelenteti a Soproni Szemle Alapítvány,
Sopron Megyei Jogú Város Önkormányzatának támogatásával.

Alapította: HEIMLER KÁROLY
A szerkesztőbizottság elnöke: † MOLLAY KÁROLY
Főszerkesztő: TURBULY ÉVA

Szerkesztőbizottság:

ASKERCZ ÉVA, BARTHA DÉNES, BIRCHER ERZSÉBET, CSAPODY ISTVÁN, DOMONKOS OTTÓ, GIMESI SZABOLCS, GÖMÖRI JÁNOS, G. SZENDE KATALIN, HÁRS JÓZSEF titkár, olvasó- és technikai szerkesztő, HORVÁTH ZOLTÁN, KÖRNYEI ATTILA, KUBINSZKY MIHÁLY, METZL JÁNOS, SARKADY SÁNDOR

Örömmel tudatjuk minden kedves olvasónkkal, hogy Sopron Megyei Jogú Város Önkormányzatának közgyűlése egyhangú szavazással 1996 decemberében a város legmagasabb kitüntetését, a díszpolgárságot adományozta dr. Mollay Károly egyetemi tanárnak, elismerve ezzel azt az áldozatos munkát, amelyet évtizedeken át a Soproni Szemle élén, illetve a soproni helytörténetírás előmozdítására végzett. Jó egészséget kívánunk neki további alkotásokhoz.

A szerkesztőbizottság

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Beköszöntő

Beköszöntő

Amikor Heimler Károly, Sopron város ny. főjegyzője, 1937-ben megindította a Soproni Szemlét, sokan azt jóslták, hogy úgy jár majd, mint a korábbi soproni folyóiratok: hamarosan megszűnik. Nem a nyomdaköltségek miatt gondoltak erre, mert tudták, hogy Heimler Károly, jó módú ember lévén, ezeket maga is fedezi: hanem nem hitték, hogy a folyóiratnak elegendő cikke lesz majd folyamatos megjelenéséhez. Heimler Károly szervezőkészsége ezt az akadályt is elhárította, beszervezte a fiatalokat is. Nemsokára nem soproni szerzők, köztük budapestiek is jelentkeztek, a szerkesztőség bővében volt a cikkeknek. A folyóiratnak Sopronban egyetlen makacs kritikusa akadt, aki Heimlernek sok bosszúságot okozott. Hozzám fordult, mitévő legyen. Azt feleltem, az illetőt be kell választani a Szemle szerkesztőbizottságába. Így is történt, a makacs, nem mindig jóindulatú kritika jóindulatúvá változott.

A háború megszakította a Szemle megjelenését: 1945–1954-ig nem jelent meg. Aztán újult erővel megindult. Most meg a Kommunista Párt, főleg ennek Győri Pártbizottsága okozott nehézséget. Nem

könnyen, de ezeket is elhárítottuk: először Csatskai Endre, majd 1970-től e sorok írója. A Szemle így országosan ismert és elismert folyóirat lett.

Az ötvenegyedik évfolyam küszöbén nyugodtan tekinthetünk vissza az elvégzett munkára.

Mollay Károly
a szerkesztőbizottság elnöke

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Möcsényi Mihály: Kritikus gondolatok és ismeretlen tények Eszterháza építéstörténetéhez

2 Möcsényi Mihály: Kritikus gondolatok és ismeretlen tények Eszterháza építéstörténetéhez

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Möcsényi Mihály: Kritikus gondolatok és ismeretlen tények Eszterháza építéstörténetéhez / Előzmények

Előzmények

Az Eszterháza – véleményem szerinti – létrejöttét ismertető írásom itt-ott eltér a tudományos igényű munkák szokásos szövegezésétől. A fogalmazás módja, hangneme gyakran tudatosan szubjektív. Az eszterházi műegyüttes fejlődésmenetének, jobban mondva a fejlődésmenet felderítését célzó feltáró munkának ismertetése gyakran részletező élménybeszámoló.

A szubjektív hangvétellel elsősorban a helyszíni feltárás során előtűnt, az esetek többségében érthetetlennek látszó „szabálytalanságok” észlelésével járó meglepetések néha ugyancsak meghökkentő hatását szeretném érzékeltetni.

1966 tavaszán levelet kaptam dr. Gerő Lászlótól. Arra kért, írjak cikket az általa szerkesztett Műemlékvédelem című lap „Kastély” számába a fertődi Esterházy parkról.

Ismertem (legalább is azt hittem) a helyszínt, hiszen heteken át vezetője voltam annak a tanszéki munkacsoportnak, amely 1958-ban felmérte a terepet, hogy Ormos professzor irányításával elkészülhessen a parkfelújítási terv. A felmérés során műszerrel meggyőződünk arról, hogy a kastély elhelyezése igen érdekes, mert a parterre, azaz a díszkert felőli főbejáratától – a park középső vucjén, azaz erdei főnyiladékan át – a szentmikulsi templomig futó egyenes derékszöget képez (elenyésző eltéréssel) azzal a vonallal, amely ugyanebből a széplaki templomra fut.

Balogh András (festőművész, szakíró) Eszterházára vonatkozó addigi munkáját, új megállapításait ismertem. Gyakran beszélünk, vitatkoztunk egy-egy a kastélyra, parkra vonatkozó korabeli olyan okirat, terv kapcsán, amelyet Valkó Arisztid talált az Esterházy család hercegi ágának kétszázhusz polcfolyómétert foglaló, sok tízezernyi okmányt tartalmazó levéltári anyagában. Néhány más szerzőnek, kutatónak a műegyüttes történetére vonatkozó közleményét is olvastam, ismertem, de csak felületesen. A forrásmunkák áttanulmányozása, illetve a helyszíni vizsgálatok előtt nagyjából a következőket „tudtam” a

műegyüttesről.

**1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mőcsényi Mihály: Kritikus gondolatok és ismeretlen tények
Eszterháza építéstörténetéhez / Előzetes ismereteim**

Előzetes ismereteim

A ma is álló kastély és a hozzá tartozó park építtetője Esterházy Fényes Miklós herceg. A jelenlegi kastély helyén, annak magjaként, egy lényegesen kisebb vadászkastély állt. Ezt Miklós apja, József 1720-ban építtette A. E. Martinellivel, az ismert osztrák építésszel.

Miklós 1762-ben, bátyja – Pál Antal herceg – halála után vette át a majorátust. Ennek uraként megillette a hercegi rang, méltóság. Az akkor közel egymillió 3holdas hitbizomány és a bátyja által megtakarított jelentős pénzvagyon birtokában Süttörön építkezésbe fogott és – több neves építésztörténészünk (így Rados Jenő professzor, a kastély-rekonstrukció második világháború utáni irányítója) szerint – Miklós herceg a jelenlegi kastélyt két, illetve négy év alatt befejeztette. A „Beschreibung des Hochfürstlichen Schlosses Esterházy im Königreiche Ungern” (a műegyüttes 1784-ben kiadott német nyelvű leírása), rézmetszetei közül kettőn a Jacoby név szerepel.

Nyugati világító udvar – földszinti, feltárási állapot

Balogh András véleménye, közleményei szerint Miklós még gróf korában összeköttette a Martinellinek tulajdonított központi kastélymagot az emeletes oldalszárnyakkal, illetve elképzelte és megvalósította a parkot. (Annak első változatát.) Hercegként – Hefele Menyhért 1765-ben készített tervei alapján – még az év decemberében végérvényes állapotba hozatta a díszudvari (cour d'honneur) homlokzatot. A melléképületek többsége ezután létesült. A műegyüttes alkotója – lényegében – Esterházy Miklós.

Nagyjából ezek voltak az ismereteim. Azonban attól eltekintve, hogy a műegyüttes létezik, szinte mindenben kételkedtem, amit létrejötteként hogyanjáról az ismert forrásmunkák állítottak.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mőcsényi Mihály: Kritikus gondolatok és ismeretlen tények Eszterháza építéstörténetéhez / Kételyek

4 Kételyek

Kételkedtem abban, hogy a mű – akár a kastély, akár a park – alkotója Fényes Miklós lett volna. A barokk korszakban minden „fényes” azt kívánta kortársaitól – no és persze az utókortól –, hogy kastélya, parkja, esetleg más művek alkotójaként tiszteljék. Kételkedtem abban, hogy Hefele lett volna a mai kastély tervezője, mert egyrészt a szombathelyi és más műveire jellemző alkotói módszere (klasszicizáló késő-barokk) és az eszterházi kastély stílusa (rokokó) között igen szembetűnő az eltérés, másrészt azért, mert az udvari homlokzat csak 1765 után – több átépítés során – jöhetett létre. Kételkedtem abban, hogy Miklós már gróf korában (secundo genitus!) jelentősebb építést vállalhatott volna, mert ehhez nem volt elegendő tulajdona, pénze. (A majorátusnak csak igen csekély hányadát, mindössze két közepes és egy – felvidéki – nagyobb birtokát örökölte. Valkó ekkor még nem találta meg azokat az okmányokat, amelyek szerint Miklós gróf becsületszóval fogadta, hogy visszavonul Süttörre, nem vesz fel további kölcsönöket és ami ebben az összefüggésben igen lényeges, nem építkezik. Bátyja Pál Antal herceg ugyanis vállalta, hogy amennyiben öccse betartja ígéretét, rendezi adósságait és megélhetéséhez kegydíjat biztosít.

Lehetetlennek tartottam, hogy kettő–négy, de akár hat év alatt – a szinte lakatlan Hanság közvetlen szomszédságában – sok tíz-milliónyi téglát, több száz tonnányi meszet lehetett volna égetni, sok száz köbméternyi épületfát termelni, fűrészelni; terméskövet bányászni, faragni. És ha elképzelhető, hogy az építőanyagot valamilyen csodával határos módon ilyen rövid időn belül előállították, képtelenség, hogy az akkori út- és fuvarozási adottságok mellett néhány éven belül a helyszínre szállíthatták. Nem kételkedtem, sőt hittem abban, hogy a kastély építésze, minden ellenkező vélemény ellenére – az az ismeretlen Jacoby, aki a kastély építőjének vallotta – és Miklós herceg tudtával annak vallhatta magát. Később tudtam meg, hogy Miklós herceggként Jacobyt, Haydnt és Le Bon-t együtt örökölte bátyjától. Jacobynak és Haydn-nak Miklós herceg évenként egyformán hatszáz aranyat fizetett bérként. Mindkettő hosszú időn át **csak** Kismartonban és Eszterházán alkotott, **alkothatott**.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mócsényi Mihály: Kritikus gondolatok és ismeretlen tények Eszterháza építéstörténetéhez / Forrásmunkák

Forrásmunkák

Balogh András *Fertőd és Kismarton parkjai a XVIII. és XIX. század fordulóján* című közleménye 1953-ban jelent meg. Cs. Katona Imre írását *A fertődi (eszterházai) kastély kialakulása* címmel 1959-ben nyomtatták. Ez a munka – Balogh Andrásé, illetve Horányi Mátyás *Eszterházi vigasságok* című, ugyanebben az évben megjelent, kitűnő műve mellett – igen jelentős, mert mindegyik úttörő jellegű. A Cs. Katona Imre közleményében feltűnt ellentmondások, pontatlanságok arra intettek, hogy az Esterházy család- és birtoktörténet, továbbá a helyszín alapos ismerete, a homályos és gyakran ellentmondásos vélemények egyeztetése nélkül a műegyüttes fejlődéstörténete nem tisztázható. Első cikkem 5 megírásáig erre sajnos nem maradt idő. Sallay Marianna *A fertődi Esterházy kastély* című mintegy negyven oldalas könyve ugyancsak 1959-ben jelent meg. Erre a szakszerű nyelvezettel fogalmazott könyvre csak később leltem rá. Sallay Marianna könyvében – ahogyan az utólag kiderült – a kastély építéstörténetét érintően sok a téves adat, megállapítás.

Hefele-féle állapot, lefaragott párkány

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mócsényi Mihály: Kritikus gondolatok és ismeretlen tények Eszterháza építéstörténetéhez / A helyszínen és az Országos Levéltárban

A helyszínen és az Országos Levéltárban

Elmentem Fertődre és közel két hetet ott töltöttem. Magammal vittem Horányi Mátyás nívós könyvét. Az „*Eszterházi vigasságok*” hasznos útitársnak bizonyult. Más közlemények mellett velem volt a Művészettörténeti Értesítő Valkó Arisztid gyűjtését tartalmazó két kötete is. A forrásmunkák tanulmányozása közben napokon át jártam az épületeket, a parkot. Romjaiban is érezni akartam a művet. Megérteni, hogy miért itt keletkezett, miért és hogyan lett olyanná, amilyen. A műegyüttesen túlmenően a sajátos adottságú, hangulatú táj izgatott. A táj, amelyben a mű létrejött. Milyen lehetett kétszáz évvel ezelőtt? A múlt tanúsága szerint a táji adottságok gyakran készítették műegyüttesek megalkotására. Feltehető, hogy a Hany melletti, részint a földművelést, részint az erdőkbe vágott nyiladékokkal a löfegyveres vadászatot szolgáló sajátosan antropomorf táj a műegyüttes létrejöttékor meghatározó szerepű

volt. A Fertő majdnem, a Hany pedig szorosan a mostani park Sarród felőli széléig ért. A maiakhoz viszonyítva piciny falvak lakói – így a sarródiak – csónakon, vitorláson közlekedtek szomszédaikkal. A lapos hátságok, a kissé messzebbre, délebbre fekvő szelíd dombok tölgyesei, az enyhe hajlatú teknők égeresei, fűzfaligetei a szántókkal, legelőkkel közel ugyanolyan hangulatú térségeket, lazán kapcsolódó, változatos téregyütteseket képeztek, mint ma. A középkorból maradt templomok köré bújtt fehér falú, nádfedelees jobbágy-, zsellérházikók helyére ma rikító színű villák tolakodtak ugyan, de a táj továbbra is szelíd, pasztellhangulatú.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Möcsényi Mihály: Kritikus gondolatok és ismeretlen tények Eszterháza építéstörténetéhez / A középkori löfegyveres „vadász-táj” sajátosságai

A középkori löfegyveres „vadász-táj” sajátosságai

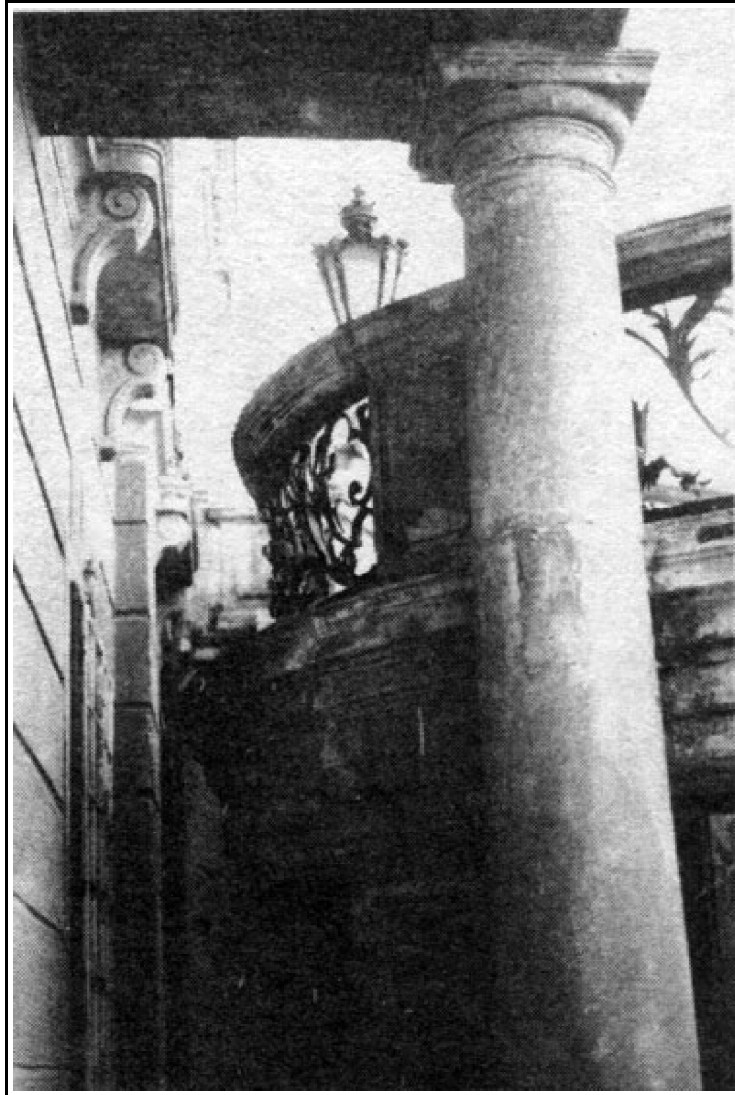
Akkor még azt hittem, hogy valamely – az Esterházyak szolgálatában alkotó – művész könnyen, egyben hatásosan belerobbantotta a pasztell tónusú, szinte lírai hangulatú tájba a barokk reprezentáció feszes, öntelt vonal-, tér- és tömegkontrasztjait. Könnyen tehettem, mert hittem, hogy a puskaporos löfegyveres vadászatot segítő hármasságú (lúdláb) vue nyiladékrendszert már régebben a Les-erdőbe irtották. (Akkor még nem is sejtettem, hogy milyen régen.) Úgy véltem, hogy a táj adottságai szinte kényszerítették a téregyüttes birtokosát, hogy itt vadász-halász paradicsomot hozzon létre. A Les- vagy Lés-erdő felszíne néhány méterrel magasabb a Hany-menti terepnél. Ennek következtében itt viszonylag nagy kiterjedésű tölgyerdő alakult az évszázadok során. (Ott, ahol a talajvíz közel van a felszínhez, többnyire égeresek, füzesek keletkeznek.) A tölgyfák makkot teremnek a vaddisznók táplálékául és ezért az őzek, szarvasok családjai mellett az ő falkái is megtelepsznek.

A vadászathoz építményekre is szükség volt. Ezek térbeli elhelyezése, ahogyan erre már utaltam, a későbbi fejlesztésekre nézve meghatározó jelentőségű, hatású volt. A Lés-erdő felszíne közel sík. Az itteni lapos fekvésű tölgyerdőkhöz viszonyítva, a dombvidékiek eltérő vadászélményeket nyújtanak, nyújtottak. Szentmiklóson, a röjtöki határban, feltehetően ezért épült egy második vadászház, a Lesvár. (Fényes Miklós korszakában Monbijou.) Ehhez is olyan vue-rendszer tartozott, amelynek léniai, nyiladécai messzefekvő építményekre futottak. A Lesvár baloldali vue-jének a szentmiklósi gótikus templom volt a végpontja. A süttöri vadászkastély középső vue-jének ugyanez a templomtorony. A két rendszer ebben a gyűjtőpontban találkozott. Ez tette lehetővé a két, a vadászatot szolgáló tér-struktúra egybeszervezésével a világon valószínűleg egyedülálló barokk tájkompozíció későbbi létrehozását. A természeti adottságait nagyrészt megtartott emberszabású táj alkalmas volt arra, hogy a vadászatot segítő, „point de vuek”-ben összefutó, térben érvényesülő, a barokk társadalmi rendszer szervezetségének megfelelő szubordináló jellegű karaktervonásai egy a korától kissé megkésett (a gazdasági, társadalmi fejlődést tudatosan vagy ösztönösen késleltető) magyar főurat arra inspiráljanak, hogy a napkirályi minta után, művészeti célú, igényű komponáltatással létrehozassa a maga egymillió holdas birodalmához méltó „díszletet”. A hatásos kontraszt-elemek, a szelíd alap-táj, benne a térbeli, 7alárendelő jellegű geometrikus léniai, a szinte embertelen reprezentáció színterének megteremtésére készítettek. Fényes Miklós vágyait teljesítve, netalán ötleteit megvalósítva Jacoby Miklós – fokozatosan – létrehozta a világ egyik legsikerültebb barokk színpadát, játékszínét.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Möcsényi Mihály: Kritikus gondolatok és ismeretlen tények Eszterháza építéstörténetéhez / Az eszterházai „játékszín”

Az eszterházai „játékszín”

A váratlanul meggazdagodott és „fényességre” vágyó (a német nyelvterületen „prachtliebende”, „pompa kedvelő”) főúr hírhedtté vált mondása szerint: „amit a császár megtehet, azt én is” szellemében kétségtelenül igényesen játszott, játszatott az új díszletekkel folyamatosan bővülő, monumentális méretű színpadon.

Oldalerkély oszlopai utólag fölépcsőbe vésve

Ahogy korábban már szó volt róla, Esterházy Miklós a hercegi ranggal és a szinte mérhetetlen értékű hitbizománnyal együtt, Haydn mellett, építészmindenest is – az átlagon felüli műveltségű és a művészeket érintően ugyancsak igényes – bátyjától **örökölt**. Jacoby univerzális mester volt. Zseniális szervezőnek bizonyult, amikor a műegyüttest, amely minden fejlődési fázisában harmonikus egységet képezett,

kiegészítésekkel, új építményekkel, létesítményekkel kellett bővítenie – ura elképzelései, kívánságai szerint – úgy, hogy a játékszín egyre hatásosabbá váljék. Életének nagyobb részét türelemmel, odaadással, a mű, műve iránt érzett alázatos kitartással (akárcsak Haydn) Eszterházában töltötte.

Voit Pál az új operaházat Hefele művének minősítette és ezzel építészként Jacoby volt beosztottjait, az udvari mérnök-kőművesmester Stögert és az udvari ⁸asztalosmester Haunoldot az új operaház (egymás szerzői jogát nemzetközi szakértő bevonásával is vitató) tényleges tervezőit akaratlanul is igen magas (méltán megérdemelt) polcra helyezte. Úgy tűnik azonban, hogy a tervezőpáros már nem törődött a műegyüttes arányosan szerves, komplex fejlesztésével, a részeknek egymáshoz kötelezően illő tér-viszonyával. Az is lehet, hogy a korosodó és alapjában véve fukar herceget ennek fontosságáról nem tudták meggyőzni. Nem sikerült megépíttetni Miklós herceggel a megtervezett sarródi templomot sem, amely észak felől vált volna a kompozíció szerves elemévé. Az új épületek, a kávéház és hasonlóak mind a parterre jobb (nyugati) oldalán létesültek, a nyírott vadgesztenye-allé mentén és ezzel megszűnt a Jacoby idején következetesen komponált barokk szimmetria. Valószínűsíthető, hogy Jacoby fontosabbnak tartotta a barokk kompozíció vizuálisan érvényesülő harmóniájának térbeli megjelenítését, mint a barokk kastélyépítés általánosan elfogadott **építészeti** követelményeinek teljesítését. Bizonyára nincsen a világon olyan hatásos „küllemű” (itt-ott bibircsókös) barokk kastély, amely belső szerkezetét tekintve olyannyira dilettáns, szakterületi jó-szokásokat mellőző tákolmány lenne, mint Eszterháza. Szinte biztos, hogy nem létezett barokk építész, aki egyből ilyen kastélyt tervezett volna. Legkevésbé maga Jacoby. Eszterháza lenyűgöző varázsa, magával ragadó egyéni alkata – a cour d'honneur bűvöletbe ejtő monumentalitásán túlmenően – a rafináltan megoldott, kecsesen elegáns, szemfényvesztéses szabálytalanságokban rejlik. Az egy menetben előírásosan tervezett, épített kastélyok jelentős hányada – a méltóságosság hatását keltve ugyan – fárasztóan unalmas.

Kéthetes helyszínelésem során, főként Horányi Mátyás művének hatására ilyen kép alakult ki bennem Eszterházáról és ennek alapján igyekeztem Gerő László felkérésének eleget tenni.

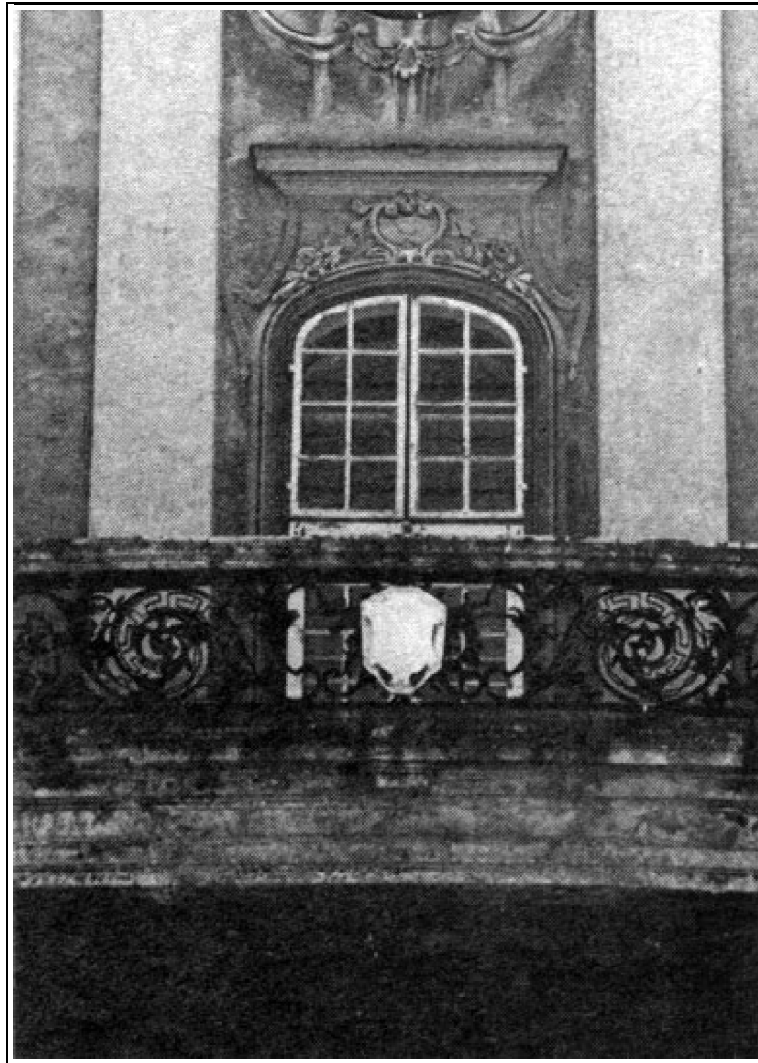
1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Möcsényi Mihály: Kritikus gondolatok és ismeretlen tények Eszterháza építéstörténetéhez / Vélemények a műegyüttes alakulásáról

Vélemények a műegyüttes alakulásáról

Első cikkem megírása során, az irodalmi adatokban lelt számos ellentmondásra, tévedésre való tekintettel, arra törekedtem, hogy ezeket tisztázzam, illetve arra, hogy a műegyüttes építési fázisainak, azok korának, tartamának meghatározásához hozzájáruljak. A kastély építéstörténetével viszonylag sokan foglalkoztak. Az ötvenes években több szerző is állította, bizonyította, hogy a kastély nem épülhetett fel két vagy akár négy év alatt. Hárich János, az Esterházy hercegek utolsó magyarországi, majd burgenlandi levéltárosa – a Széchényi Könyvtárban őrzött kéziratában – már korábban állította ugyanezt. Az ötvenes évek kutatóinak többé-kevésbé egységes véleménye szerint a kastély három-négy építési fázis során nyerte el mai alakját. Az építés minden szerző szerint 1720-ban indult és legkésőbb Rohan herceg és Bessenyei György 1772-es látogatása idején készen állt. A szerzők véleményei az egyes építési fázisok idejére, tartamára nézve azonban nagyon eltérőek voltak.

⁹Ferenczy Károly szerint az 1760 körül keletkezett „lavírozott rajz”, amelynek rajzolója valószínűsíthetően Le Bon, az Európa-szerte ismert díszlettervező, építész és perspektíva szerkesztő, nem terv, hanem kész állapot ábrázolása; a rajzon lévő kastély Miklós hercegi rangra emelkedése előtt épült. Ferenczy 1954-ben

a kastély egyes részleteiről gondos helyszíni felmérést végzett. E munka során sok szerkezeti, térkapcsolási szabálytalanságot vett észre. Ilyen értelmű megfigyelései, megállapításai konkrétak, szakszerűek és ezért nagyon értékesek. A témával e korai időszakban foglalkozó szakemberek közül ő volt az egyetlen építész, azaz olyan képzettségű, jártasságú szakember, aki – az elvi összefüggések, az esztétikai kvalitások értelmezésén túlmenően – az építéstechnológiára, az építőanyagra, a szerkezeti megoldásokra is nagy gondot fordított. Ezek az ismeretek, felismerések pedig azt bizonyították, hogy a négy-hat évesnek feltételezett építéstartam alatt képtelenség volt annyi épületváltozatot, bővítő-fejlesztő kiegészítést megépíteni, mint ahány megvalósult. Ferenczy ezért visszafelé nyújtotta az építés korábban feltételezett tartamát, azt állítva, hogy az 1720-tól kezdődően folyamatos volt. Figyelme akkor még nem terjedhetett ki a családtörténet, a gazdasági, öröklésjogi, hitbizományi adottságok tanulmányozására (hiányoztak az okmányok), így hipotézise téves. Ha a kastélyon túlmenően megépítési lehetőségeinek háttérével is foglalkozhatott volna, bizonyára rájön arra, hogy az 1720-as években a hitbizományt szinte elképzelhetetlen összegű adósság terhelte, hogy a váratlanul elhunyt Mihály herceg után öccse József „secundo genitusként” lett a teljes 10 hitbizomány tulajdonosa és mivel gróf korában is (a teljes hitbizomány mintegy fele mellett) a süttöri birtok az övé volt – talán valamilyen nosztalgikus érzelem hatására és azért is, mert szenvedélyes vadász volt – ott kezdett el építkezni. (Ezt tette később az ő másodszülött fia, Miklós is.) József herceggént alig három hónapig élt. Fiataikorú örökösei, Pál Antal és Miklós gróf ügyeit gyámtanács intézte. Elnöke Gilleis Mária Oktávia grófnő, József özvegye volt. (Ő németesítette fiait és velük az egész udvartartást.) A gyámtanácsnak – hitbizományról lévén szó – birtok-, építkezési, beruházási ügyekben nem volt korlátlan joga dönteni, intézkedni. A süttöri birtok két másikkal együtt József herceg végrendelete alapján a még gyermek másodszülött Miklósé volt. Tulajdonával rendelkezni, azon építkezni, csak nagykorúként volt joga.

„Hefele-rizalit” szemöldökpárkány külső része,
eredetileg ablak

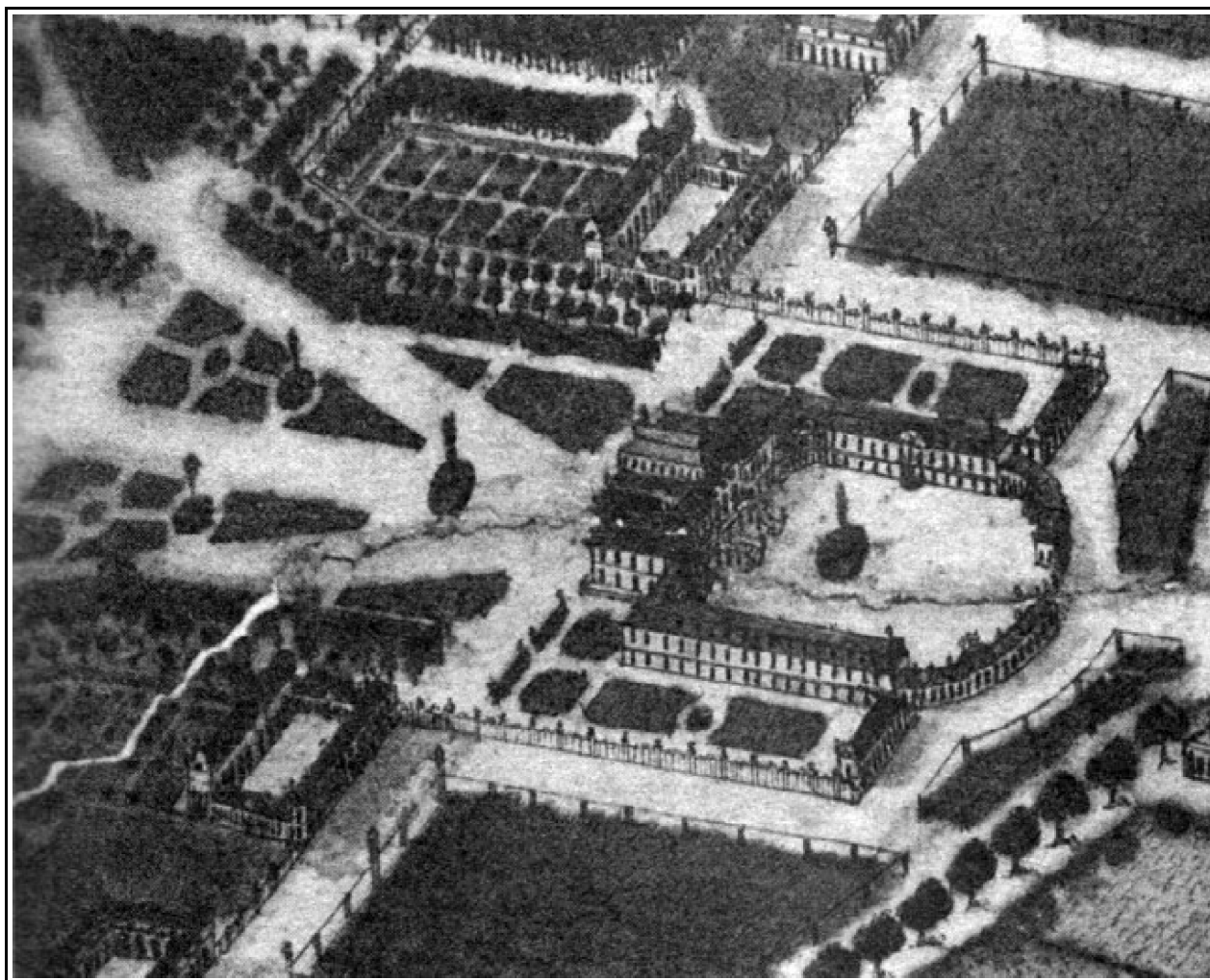
Süttörön az 1740-es évekig valójában nem építkezett senki. Amennyiben a gyámtanácsnak – az állag-fenntartáson túlmenően – lett is volna joga beruházni, ezt azért sem tehetné, mert annyi pénze sem volt, hogy a József által megkezdett és 1721-ben épített szórakozóházak (Lusthaus, mulatóház) tetőépítési költségeit – többszöri felszólítás után – kifizesse.

Rá kellett jönnöm arra, hogy az Esterházy családtörténet, a hitbizomány-jog, a barokk-kori birtokszerzési módszerek, Mária Terézia császárnő magyar iparosodást gátló törekvéseinek ismerete nélkül a műegyüttes fejlődéstörténete nem tisztázható. Sok minden arra készítetett, hogy megkeressem a lényeges eredeti okmányokat és azokat a korábbi felhasználók előtt rejtve maradt összefüggések alapján értelmezzem. Megkezdtem a levéltári, könyvtári munkát. Rövid időn belül, Valkó Arisztid kutatási eredményeit hasznosítva, Németh Györgyné munkatársam segítségével – elképzeléseim valószínűsítésére – lényeges, írott, rajzolt okmányokra leltem. Több olyan közleményre is, amelyek az Esterházy család, a hitbizomány történetével foglalkoznak. A levéltári munka tanúságai alapján kritikusan, szisztematikusan újraolvastam

az addig megjelent tanulmányokat. Felfigyeltem több, az első menetben rejtve maradt, halványabb ellentmondásra, néhány okmány korábbi, önkényes értelmezésére.

Balogh András szerint Miklós grófként kezdte meg a kastély bővítését és első lépésként összeköttette a központi magot a tőle jobbra, balra és kissé Sarród felé álló szórakozóházakkal. Ezt a megállapítást egy Valkó által talált okmány alapján tette. A kérdéses okmány pontos fordítása egyértelművé tette, hogy egy kerti lugasrendszer építéséről szól. Amikor előkerült egy 1763-ból származó okmány, amely valóban a cour d'honneur felőli oldal íves összekötő épületeire vonatkozott, Balogh úgy értelmezte, hogy ez a patkó alakú – a cour d'honneur záró – földszintes szárnyépületek költségvetése. Ezek a földszintes, íves épületek okmánnyal igazolhatóan később épültek! Ferenczy észrevette, hogy abban az okmányban, amelyre Balogh hivatkozott, a „patkóalakú” kifejezés nem szerepel és ezért, (minthogy korábban kifejtett véleménye szerint a mai kastély alaprajzának megfelelő épület akkor már létezett), azt állította, hogy a két oldalsó épület alatt a képtárat, illetve a télikertet kell érteni. Ezek jóval később épültek, méghozzá három egymást követő ütemben. Ferenczy itt – az épületek kubatúrájával, az épülettömegekhez ¹¹szükséges építőanyag-mennyiséggel is behatóan, szakszerűen foglalkozó építészként követett el hibát, mert ha összehasonlította volna az utóbbi épületek (az eredeti képtár és a télikert) légterének kialakításához szükséges építőanyag mennyiségét a kérdéses költségvetésben szereplő lényegesen nagyobb épületekével, rájött volna, hogy tévedett.

Hárich János is tévedett. Fényes Miklós korának szokásai szerint a kastélyok alkotója maga az építtető volt. A huszadik századi örökösök – miután az építészettörténészek ennek ellenkezőjét meggyőző érvekkel igazolták – már nem ringatták magukat abban a hitben, hogy főúri ősök építész-zsenik voltak. Jobban örültek annak, ha kiderült, hogy elődeik nemzetközileg ismert művészeket foglalkoztattak. Ezt Hárich is jól tudta és igyekezett ennek az óhajnak eleget tenni. Amikor talált egy tervezési, rajzolási munkáért felvett összegről szóló elismervényt, amelyet Hefele Menyhért írt alá, úgy vélhette, megoldódott a fontos probléma, megtalálta a nemzetközileg ismert, az Esterházyakhoz méltó tervezőt.

Babilon-kupolás kastély 1766-ig, manzárd, oldalkastély még nincs

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mócsényi Mihály: Kritikus gondolatok és ismeretlen tények Eszterháza építéstörténetéhez / Hefele Menyhért eszterházai tevékenysége

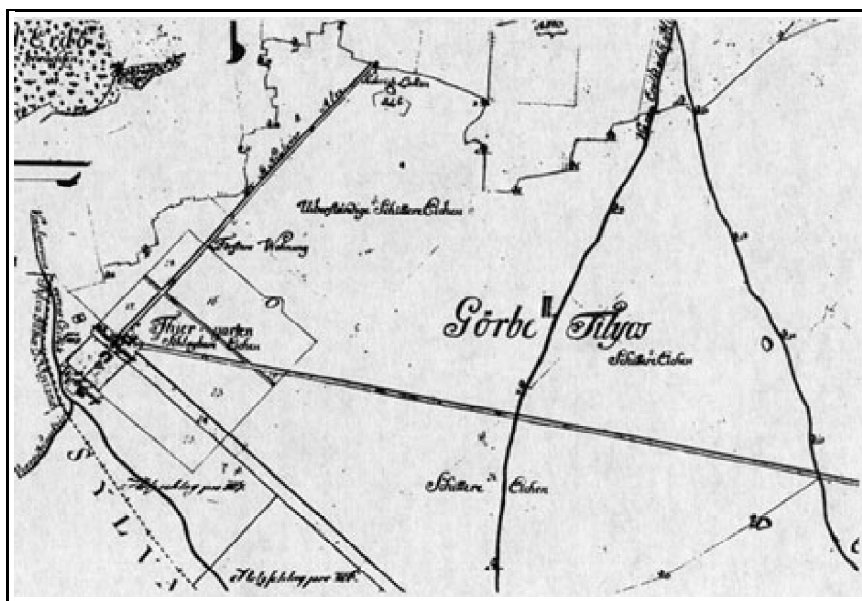
Hefele Menyhért eszterházai tevékenysége

Hárich nem volt eléggé elővigyázatos az általa talált és lemásolt Hefele-számla értelmezésekor. Két vonatkozásban sem. Tudta – Hefele szombathelyi épületeit ismerve –, hogy alkotójuktól idegen volt a rokokó, fiatal korából származó művei is klasszicizálóak; továbbá nem számolt azzal, hogy valaki rájöhet arra, miszerint ¹²ösztönösen, netán tudatosan okmányt „módosított”. Hefele 1765-ben aláírt német nyelvű elismervénye – többek között – egy fölépcső tervezéséről szól. Hárich közli az eredeti német szöveget és annak általa magyarított változatát. A magyar szövegben a fölépcső szó elé odabiggyesztette a nyílt „epitheton ornanst”, ez esetben nem egyszerűen díszítő jelzőt. Amennyiben Hárich nem egészíti ki az eredeti okmányt és megkeresi, értelmezi azokat a számára rendelkezésre állott építőanyag költségvetéseket,

amelyek – másoké mellett – Hefele tervei alapján készültek, rájön arra, hogy azok belső lépcsőre és a mainál korábbi kastélyváltozatra vonatkoznak. Hárích azt írta, hogy Hefele elkészítette „az udvari homlokzat és nyitott fölépcső” tervét, noha sem az udvari, sem a „nyitott” kifejezés az eredeti német szövegben nem szerepel. A nyugtában ellenben kétszer számol el Hefele „einen neuen doppelten Riss zu der Faciade und Haupt Steigen”, az elsőt tizenhét, a másodikat tizenkét forintért. Az 1766-ban készült költségvetések, árajánlatok alapján az egyértelműen belső galéria és lépcső tervéért hatvan forintot kért. Nem valószínű, hogy a kastély udvari homlokzata és az udvari lépcső két tervének elkészítését összesen huszonkilenc forintért vállalta volna. Feltehetően azért sem, mert egyetlen oszlopfőnek a rajzáért ugyanebben a nyugtában négy forintot számolt el. (A Faciade nem a jelenlegi udvari homlokzatot jelenti!) Az előzőekben ismertetett – önkényesen értelmezett – elszámlolás alapján Hefelét a kastély tervezőjének tekinteni, úgy vélem, naivitás.

Hefele belső lépcsőjét – ha egyáltalán megépítették – lebontották és helyette – új terv alapján – udvari díslépcső épült. A belső lépcső helyén egy földszinti és egy emeleti előterem alakult. Ez a módosítás a barokk kastélyépítészetben szokatlan enteriőrt eredményezett, hiányzik a reprezentáció egyik leghatásosabb eleme, Hefele belső díslépcsője. Igaz, hasonló megoldás Bécsben is akad. Úgy tűnik, hogy a hercegnek fontosabb volt a hatásos külső, mint az építészetileg tisztességes belső. Jacoby tehetséges munkatársaival azonban utólag is elfogadhatóan tudta megvalósítani ura gyakran módosuló álmait.

Az udvari lépcsőt a leírtak szerint akkor építették, amikor a Hefele által tervezett középső – Babilon-kupolás – rizalit készen volt. A lépcső néhány szerkezeti elemének utólag véstek helyet a már befejezett lépcsőház homlokzati falába. A Hefele által tervezett és meg is épített lépcsőháznak a lábazati kövei ma is ott vannak az udvari díslépcső lábazati kövei mögött. Hárích 1944-ben írt tanulmányában a díslépcsőről szólva nem ellenőrizte önmagát, amennyiben egyrészt azt állítja, hogy a lépcső 1766-ban elkészült, másrészt azt, hogy a hozzávaló kőanyagot 1768-ban szállították.

13A vadászatot segítő háromágú nyiladékrendszer (vue)

Eszterházán a kastélyközpont földszintjéről az emeletre csak egy kényszermegoldásnak is nívótlan, szinte

„cselédlépcsőn” lehet feljutni. A színpadi díszlet jellegű épületegység-kapcsolások nem tettek lehetővé belső átjárásokat, a központi kastélymagban két-két csigalépcsőn lehet a földszintről a felsőkre jutni. A kastély oldalszárnyainak olyan főurak, grófok voltak tartós lakói, akiknek a herceghez fűződő kapcsolatát a korabeli okmányokból ezideig nem sikerült tisztázni. Az egyes lakosztályoknak a központi épülettől való függetleníttettség, használatuk 14szempontjából funkcionális előny volt. A látszólagosan egységes, monumentális hatású külső mögött viszonylag önálló részegységek rejtőztek. Fényes Miklós nem akarta vagy nem tudta kitölteni személyi igényeivel a reprezentációs vágyait szolgáló kastélyt.

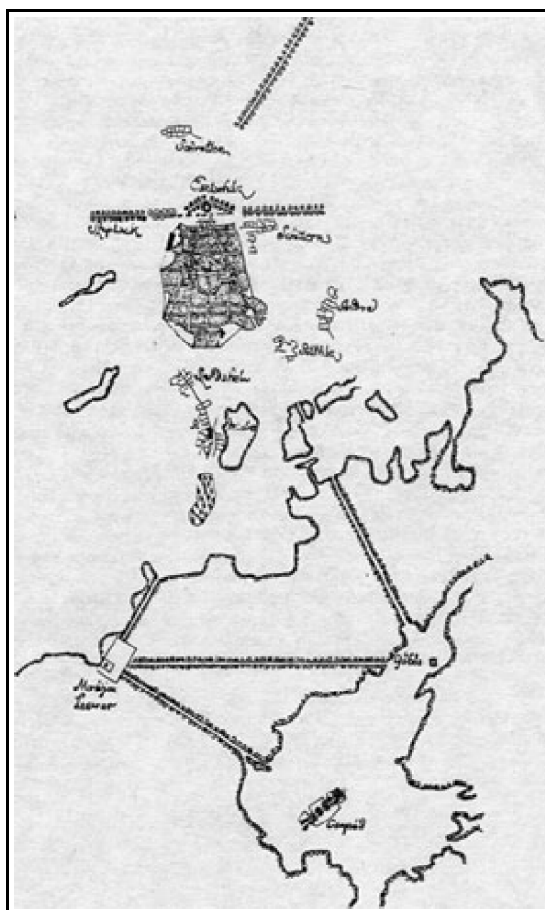
Hárichnak, a huszadik századi kastélytulajdonosok igényeire való tekintettel, nem volt érdeke a Hefele-elismervény valódi jelentését, hátterét tisztázni. Az eredeti okmány, mégpedig az egyetlen olyan hiteles tárgyi bizonyíték, amely azt volt hivatott bizonyítani, hogy Hefele Menyhért a jelenlegi kastély tervezője – átmenetileg vagy véglegesen – eltűnt... (Bármennyire bizarrnak tűnik az ötlet, de azt a feltevést, hogy az okmány létezett, az a tény tűnik bizonyítani, hogy Hárich annak magyarításánál – ösztönösen vagy tudatosan – módosított. A „műtörténet” című Hárich kézirat állításait bizonyító, eredeti okiratok ugyanúgy eltűntek, mint a Hefele-féle ‘Specification’. Amennyiben az építészettörténet kutatói hitelesnek tekintik ezt az okmányt, el kell fogadniuk Hárichnak a többire vonatkozó utalását is, példaként azt, amely szerint a díszkapu alkotója K. Franke.)

A Hárich által – néhány lényeges szó betűzésével – korrigált okmány, jobban mondva az okmánymásolat Hárich által szóban közölt értelmezése Balogh András és mások munkájának; Eszterháza értékelésének axiómájává vált. Balogh rendkívül értékes – gyakran intuitív erejű – megállapításai ezért tárgyi, kronológiai ellenőrzésre szorultak.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Möcsényi Mihály: Kritikus gondolatok és ismeretlen tények Eszterháza építéstörténetéhez / A „Babilon-kupolás” kastély

A „Babilon-kupolás” kastély

Egyes okmányok – néha jóhiszemű félreértések, néha nyelvi nehézségek miatti téves értelmezése – „korrigálása” figyelmeztetés arra nézve, hogy minden lényeges okmánymásolat eredetijét gondosan tanulmányozni kell. Vonatkozott ez a térkép-, tervgyűjtemény anyagaira is. A Valkó által írt cédulák szelektálása, az anyag feldolgozása, rendszerezése hónapokat, éveket vett igénybe. A rendszerezett anyag jelentős részét memorizálnom kellett, hogy összefüggéseiben használhassam. Ennek megkönnyítésére táblázatokat készítettünk. Több jelentéktelennek, értéktelennek tartott – nyilván ezért közöletlen – adat, okmány közül egy különösen feltűnt. A boldogasszonyi szerzetesek 1776-ban Valkó egyik cédulája szerint a Belvedere bontásánál megmaradt lemezeket kérték rendházuk javításához.

15Az eszterházi barokk tájrendszer

Valkónak több eredeti szövegekölésében szerepel a „Kussel” szó. Kérdőjelet gépelt mögéje, nem tudta elképzelni, mit jelenthet. Bontás, részlemez. Az utóbbi szó a német nyelvben ezzel az írásmóddal nem ismert. Kuppelra nem is gondolhatott, mert Eszterházán kupola – szerinte – nem létezhetett. Az sem csodálható, hogy 1775–76-ban nem tudott jelentős bontást elképzelni, amikor hitt neves kutatóinknak, akik szerint a kastély a mai formájában, ebben az időben már évek óta állt. Elképzelhetetlennek tartotta, hogy az „Eszterházi Vigasságok” papírra vetése, Mária Terézia látogatása idején Fényes Miklós tíznél több éves „uralkodása” után „kupolás” kastély állt volna Eszterházán. Pedig az állt. Hossz- azaz, Babilon-kupolás 16kastély. (Valkó Arisztiddel a félreértést annak idején tisztáztuk és a Kussel s betűit ő korrigálta – más szövegértelmezések alapján – p betűkre közleményeiben.) Amikor a kastély központi magjának enteriőrjei – a második világháború után – a rekonstrukció során elkészültek, a „kastélymúzeum” egyik nyugati fekvésű szobájában – az addig előkerült rajzok, festmények, okmányok illetve azok másolatainak felhasználásával – az Esterházy család történetének, Haydn életművének ismertetésére bemutatót rendeztek. Az egyik falon számomra addig ismeretlen két, a műegyüttest ábrázoló, rajz függött. A korabeli perspektivikus ábrázolások – amelyeknek értékét a rendezők jó érzékkel felismerték – az ötvenes években kerültek elő a volt Esterházy-birtok egyik erdészeti hivatalából. Az egyik rajz részint állapottrögítő, részint terv; a másik egy terv kisméretű látszati ábrázolása. Az állapottrögítő rajz azt a műegyüttest mutatja be, amely a főbb létesítményeket tekintve 1775-ig állt, létezett; amelynek Mária Terézia császárnő vendége volt. A széplaki

Bak Jolán – aki szinte egész életét Eszterháza újraélesztésének szentelte – sok értékes anyagot, emléket, dokumentumot mentett meg a pusztulástól. A Babilon-kupolás kastélyváltozatot ábrázoló rajz ma is ott függ hivatali szobájának falán. A Belvedere-nek ezen a rajzon huszonnégy ablaka van. Haunoldt (az udvari asztalos, aki később az új operaház szerzői jogáért perelt), egy 1766 decemberében kelt anyagkimutatásban, árajánlatban a Belvedere-hez huszonnégy, egyenként hat láb magas, négy láb széles ablakot szerepeltet. (A mai Belvedere-nek mindössze húsz ablaka van!)

A hosszukpolás – külső díszlépcsős – kastélyt ábrázoló perspektivikus rajz a Hefe által tervezett lépcsőházas megoldáshoz viszonyítva egy újabb fázist ábrázol. Feltehetően 1768 után jött létre. Ezen a rajzon még nem szerepelnek az udvari homlokzat oldalerkélyei. Az eddigi észrevételek, megfigyelések szerint ez a rajz az összes ismert többihez viszonyítva a legmegbízhatóbban ábrázolja a kastélyt minden lényeges részletével, keletkezésének idejében.

A kastélyt 1775 után újra jelentősen átépítették. E tény – más okmányok mellett – Jacobynak egy 1775-ben kelt megrendelése is bizonyítja, melyben a kastélyhoz 6778 lábnyi köelemet faragtat, balusztrádon kívül „nyílászárókhöz”. (1775-ig a kastélyon nem volt balusztrád, manzárd-tetős volt.)

(Folytatjuk)

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK

17 KISEBB KÖZLEMÉNYEK

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Boronkai Szabolcs: Arcképek Sopron XIX. sz.-i német nyelvű irodalmi életéből

Boronkai Szabolcs: Arcképek Sopron XIX. sz.-i német nyelvű irodalmi életéből

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Boronkai Szabolcs: Arcképek Sopron XIX. sz.-i német nyelvű irodalmi életéből / 2. Karl Georg Romy (Romy Károly György) 1780–1847

2. Karl Georg Romy (Romy Károly György) 1780–1847

Romy Károly György csak három évig tanított városunkban. Jogosan merül fel a kérdés, miért vettük fel mégis sorozatunkba. Úgy gondolom azonban, hogy a múlt század eleji magyarországi német kulturális élet olyan képviselője, akiről feltétlenül szólnunk kell, még ha csak erős túlzással nevezhetjük is soproninak.

Karl Georg Romy 1780-ban született a felvidéki Iglón, elszegényedett és elnémetesedett nemesi családban^{[1\(1\)](#)}. Kereskedő és adószedő apja már inkább volt városi polgár, mint magyar nemes. Karl Georg 14 éves korában a késmárki evangélikus líceumba került. Magyarul csak 18 évesen tanult meg, amikor egy évig a debreceni református kollégiumba járt. 1814-ben kelt levele azonban azt bizonyítja, hogy nem

sikerült tökéletesen elsajátítania nyelvünket, tegezi pl. a Nemzeti Múzeum ekkor számára még ismeretlen könyvtárörét²⁽²⁾. Későbbi levelei viszont már kifogástalan nyelvtudásról tanúskodnak³⁽³⁾. 1800-tól három éven keresztül a göttingai egyetem hallgatója volt⁴⁽⁴⁾. Elutazása előtt a szintén ott végzett Gottlieb Gamauf soproni lelkész látta el tanácsokkal. Már ekkor kiderült legnagyobb erénye és hibája, emberfeletti szorgalommal tanulta a legkülönbözőbb tudományokat: teológiát, filológiát, politikát, gazdaságtant, kémiát, orvostudományt, botanikát és nyelveket. A reneszánsz polihisztorok kora már régen lejárt, Rummy sem volt képes átfogó tudásra szert tenni ilyen sokféle területen. Hatalmas műveltsége ellenére nem lett kimagasló szaktudós. Szorgalmával szerzett jó hírét viszont már ekkor is kitűnően kamatoztatta hazája érdekében. Javaslatára választott tagjai közé a göttingai Királyi Tudományos Társaság magyar kiválóságokat (gróf Teleki Sámuel kancellárt, gróf Széchényi Ferencet, gróf Festetics Györgyöt, Ivan Stratimirovic karlócai szerb metropolitát) és tudósokat (Berzeviczy Gergely közgazdászt, Schedius Lajos esztétát, Kitaibel Pál botanikust). 1817-ben is kikérte az egyetem Rummy véleményét, amikor a reformáció 300. évfordulója alkalmából doktori címet adományozott Szontágh Pál evangélikus és Báthory Gábor református püspöknek, valamint Budai Ézsaiás debreceni professzornak.

1803-ban tért vissza Magyarországra. A késmárki líceumban kezdett el tanítani, de két év múlva a sziléziai Teschenbe költözött. Itt vette feleségül Wilhelmine Mitterert, aki azonban 1808-ban meghalt. Úgy tűnik Rummy sehol sem találta a helyét, katedrára pályázott a kazányi és a harkovi orosz egyetemen. 1807-ben hazament Iglóra, de egy év múlva már a lőcsei líceum tanára lett. Majd lelkésszé avatták és elfogadta a szomolnoki egyházközség meghívását. Itt vette feleségül Dorothea Zapfot, aki 1814-ben meghalt. Házasságukból négy gyerek született. 1810-től 1813-ig a soproni evangélikus líceumban tanított filozófiát és történelmet, az iskolának Kazinczy biztatására Kis János ¹⁸a ajánlotta⁵⁽⁵⁾. Feletteseivel hamarosan itt is ellentétbe került, fizetését csökkentették. Sopronból Keszthelyre ment Festetics György Georgiconjába. Harmadszor is megnősült, felesége a soproni Sophie Müller kilenc gyermeket szült. Családi botrány miatt innen is távoznia kellett, Stratimirovic metropolita hívására Karlócára a szerb görög-keleti líceumba. Ezután Pozsonyba, végül 1824-ben Bécsbe került, ahol alkalmi munkákból, magyartanításból, fordításokból, saját könyvtára könyveinek eladásából igyekezett eltartani családját. Mindenki meglepetésére áttért a katolikus hitre⁶⁽⁶⁾, és 1828-ban Rudnay Sándor esztergomi érsek könyvtárosa lett. Itt halt meg 1847-ben. Halála után családja megpróbálta eladni megmaradt könyveit, ezért kinyomtatattak egy 1705 könyv- és 236 kéziratcímeket tartalmazó listát⁷⁽⁷⁾. Ezek közt éppúgy találunk német klasszikusokat (Schiller: *Wilhelm Tell*, Goethe: *Hermann und Dorothea*), mint magyar kortárs szerzők műveit (de általában németül! Pl. Toldy Ferenc: *Blumenlese aus ungrischen Dichtern* (Virágcsokor magyar költők műveiből), Vörösmarty: *Kurzgefasste magyarische Sprachlehre* (Rövid magyar nyelvtan). De soproni barátok művei is szerepelnek a jegyzéken, így Kis János *Epistel an Franz von Kazinczy zu seiner Vermählung* (Episztola Kazinczy Ferenc menyegzőjére) c. verse, Gamauf *Lichtenberg über physikalische Geographie, Meteorologie usw.* (Lichtenberg a fizikális földrajzról, meteorológiáról stb.) c. könyve és Leopold Petz *Tetralogie tragischer Meisterwerke* (Tragikus mesterművek tetralógiája) c. fordításgyűjteménye (Petzet Rummy a líceumban tanította).

Rummy nem volt költő a szó valódi értelmében. Írt ugyan pár alkalmi verset⁸⁽⁸⁾, mint a korban minden művelt ember, de ez nem költészet. Annál szerteágazóbb tudományos munkássága. Rengeteg gazdasági, mezőgazdasági témájú könyvet jelentetett meg, foglalkozott a házépítéstől kezdve a pálinkafőzésen át a lótenyésztésig szinte mindennel. Ő a fordítója Berzeviczy Gergely latin nyelvű főművének⁹⁽⁹⁾. Magyar szempontból különösen érdekes *Monumenta Hungarica. Magyar emlékezetes írások* c. XV–XVII. sz.-i forrásgyűjteménye¹⁰⁽¹⁰⁾. Ennek két legértékesebb darabja Bocskai végrendelete és Kemény János önéletrajza. Kiadott egy földrajzi lexikont is *Geographisch-statistisches Wörterbuch des österreichischen*

*Kaiserstaates*¹¹⁽¹¹⁾ (Az osztrák császárság földrajzi-statisztikai szótára) címmel, melyben a Monarchia fontosabb településeinek, hegyeinek és vizeinek adatai szerepelnek ábécérendben. A neveket a helybéliel által használt összes nyelven feltünteti. Német nyelvészettel foglalkozik *Theoretisch practische* ¹⁵*Anleitung zum deutschen prosaischen Stil*¹²⁽¹²⁾ (Elméleti-gyakorlati útmutató a német prózai stílushoz) c. művében. Előszavában és függelékében vitába száll a német nyelv- és irodalomtudomány tekintélyeivel is, elsősorban Johann Christoph Adelunggal, kinek 1774 és 1786 között kiadott ötkötetes szótára alapműnek számított a korban. Kifogásolja a német stílus akkori állapotát, szembeállítja a franciával, sőt még a magyarral is:

*Der ungarische Nationalstil ist energisch, präcis, kühn, mahlerisch, ganz den eigenthümlichen, hochherzigen Charakter der Nation ausdrückend. Die Deutschen haben in ihrer Prosa keinen Nationalstil (...) Der deutsche Nationalstil ist dadurch verdorben worden, daß man sich zu ängstlich nach andern Nationen gebildet hat*¹³⁽¹³⁾.

Rumy szerint ennek az egyik legfontosabb oka a központ hiánya. Még ha politikai főváros Németországban ekkor nem is képzelhető el, létrejöhetne egy kulturális centrum, mint annakidején Itáliában Firenze. Cáfolja azt az állítást is, hogy a fordítás rombolná a stílust:

*Allerdings kann man durch Übersetzungen seinen Stil verderben, wenn man sklavisch übersetzt, und alle eigenthümlichen Wendungen und Constructionen der fremden Sprache in die Muttersprache ängstlich überträgt. Wenn man aber den Genius beyder Sprachen gut kennt und im Übersetzen gegen den Genius seiner Muttersprache nicht fehlt: so sind die Übersetzungen ein treffliches Übungsmittel zur Bildung des Stils.*¹⁴⁽¹⁴⁾

Rumy már egyetemi évei alatt magyar témájú cikkeket írt német újságok számára. Haláláig küldte számlálatlan írásait több mint száz folyóiratnak, melyek között találunk németországiakat (*Jegarsche Literaturzeitung*, *Leipziger neue Literaturzeitung*), osztrákokat (*Wiener Zeitung*, *Humorist*, *Oesterreichische Annalen der Literatur und Kunst*) vagy éppen magyarországi németeket (*Zeitschrift von und für Ungarn*, *Preßburger Zeitung*). Ő javította Kazinczy német lapokba szánt értekezéseit is. Bár Kazinczy tudott németül, stílusát nem érezte tökéletesnek:

*Kérlek a' németnek szennyeit töröld-el szabadon, változtassad azt szabad kéjed szerint, érzem én hogy én azt a' nyelvet nem bírom úgy, hogy rajta tett dolgozásaim a' ti dolgozásaitok közt állasson, kik azt olly csinosan 's tökéletesen szölljätok.*¹⁵⁽¹⁵⁾

Az újságcikkeken kívül Rumy kiterjedt ismeretségét is felhasználta, hogy Magyarország kultúrájáról hírt adjon a külföld számára, levelezése kétszerese Kazinczyénak. 1808-ban kettős címlapú gyűjteményt adott ki: *Musen-Almanach für das österreichische Kaiserthum. Musen-Almanach von und für Ungarn*¹⁶⁽¹⁶⁾ (Múzsaaľmanach az osztrák császárság számára. Múzsaaľmanach Magyarországról, Magyarországnak). Ez a vállalkozás szép példája azon felfogásának, mely szerint a soknemzetiségű Magyarország ²⁰nyelvei egyenrangúak, és az ország csak része egy szintén soknemzetiségű birodalomnak. Valamivel később így ír erről:

*Magyarországon több honni nyelv ti. magyar, tót, német, horvát, rác, orosz, oláh s a t. van, mert az itt lakó tót, német s a t. polgároknak és jobbágyoknak is honnjuk Magyarország nem csak a magyaroknak.*¹⁷⁽¹⁷⁾

Ennek szellemében különböző nyelvű munkákat kívánt közölni almanachjában, de keserűen panaszkodik az

előszóban, hogy csak német és latin nyelvű műveket kapott. Valóban csupán négy magyar és egy cseh nyelvű alkotás található benne. Érdekes ezenkívül, hogy három vers erdélyi szász dialektusban íródott. Úgy tűnik, a nemzeti irodalmak kialakulásának korában nem volt szükség többnyelvű gyűjteményekre. E kísérletet csak azok a szerzők üdvözlétk, akik nemzeti elkötelezettség nélkül latin vagy német nyelven írtak. Mivel senki sem érezte magáénak, elmaradt az ígért folytatás is. Több nyelvű és több kultúrájú törekvése miatt keveredett vitába a magyar romantika új írónemzedékével, Bajzával, Vörösmartyval, Toldyval. A vita akkor kezdődött, amikor röviddel halála előtt Kazinczy magyarra fordította Pyrker László egri érsek német költeményét a *Szent hajdan gyöngyei*-t. A fiatal írókat eleve felháborította, hogy egy magyar főpap németül ír, ezért fordítását szükségtelennek tartották. Rumy védelmébe vette a német nyelvűséget:

Berzeviczy Gergely csak azért adta ki könyveit és számos értekezéseit német és deák, nem pedig magyar nyelven, mivel mint én is a Szepességben születvén s lakván nem tökéletesen beszélt és írt magyarul, és mivel nemcsak a Magyarok, hanem a Németek és Tótok közt is kívánt olvasókra találni.[18\(18\)](#)

Az őszinte vallomás szerzője ellen fordult, Vörösmarty maró gúnnyal támadta Rumy nyelvi inkompetenciáját:

*Mit tótul gondolsz, elmondasz konyhadiákul,
Rossz német nyelven végre lenyomtatod azt.
Tartson meg tova is bölcs szándékodban Apollon,
Tőled egy új bábelt várhat az emberi nem.*[19\(19\)](#)

Az elkeseredett válasz így szól:

(...) anyanyelvem nem a tót, hanem a német. (...) Még eddig nem hallottam, hogy német nyelvem, azaz anyanyelvem, rossz, jöllehet már 53 esztendő's férfi és 30 esztendő's német író vagyok.[20\(20\)](#)

Tíz év múlva, a 40-es évek elején, amikor a nemzetiségi mozgalmak megerősödtek, a vita újra fellángol. Bajza ekkor így ír:

Rumy úr Magyarországon minden nyelvet egyenlő szeretettel pártolván, e hazát egy minden nyelvű Bábellé akarja tenni.[21\(21\)](#)

Karl Georg Rumy egyedülálló alakja a kor kulturális életének. Több olyan kétnyelvű tudóst és művészt ismerünk, aki közvetítővé vált két nép és kultúra között, de kevés olyat, aki hozzá hasonló természetességgel tájékozódott a Habsburg-birodalom népeinek, vallásainak és nyelveinek rengetegében. Ezért nem is lényeges, hogy Rumy nem volt költő, és tudósként sem jutott el az ismeretek gyűjtésétől azok rendszerezéséig. [21](#) Akkoriban már és még korszerűtlen nézetei teszik fontossá. Élő bizonyíték arra, hogy a dunai monarchia többnyelvű értelmisége egyes rétegeiben létezett osztrák, vagy mondjuk úgy, közép-európai azonosságtudat. Ugyanakkor meg hasonlítás nélkül lehetett magyar hazafi, a szó középkori „hungarus” értelmében, a többnyelvű Magyarország lakosaként. Legfőbb érdemét ő maga kultúránk külföldi terjesztésében látta.

Ich strebte darnach durch meine Schriftstellerei, Ungern und dessen Literatur dem Auslande bekannter zu machen.[22\(22\)](#)

Güntner Péter: A soproni polgári lakáskultúra a századfordulón¹⁽²³⁾

Lakástípusok, -nagyságok

A hagyományosnak mondható foglalkozási osztályozás mellett manapság egyre inkább előtérbe kerül a polgárság kulturális jellemzők alapján való elhatárolásának kísérlete.

A lakásokat befogadó házak tipizálása is fontos része a polgárság, polgárságok ilyen szempontú leírásának. A korabeli Magyarország városképét a többemeletes, többlakásos ún. **bérház**, a családi ház, a villa, s a nyári rezidencia szabta meg.

Sopront ezen típusok mindegyike jellemezte, a leggyakoribb építési forma – hasonlóan Budapesthez – az ún. **bérház** volt. A soproni házak magasságukat tekintve ugyan a pestiekénél alacsonyabbak voltak, de az országos statisztikát nézve Sopron 1910-ben a harmadik helyen állt Pozsony (50%) és Budapest (60%) után; a házaknak csak 67 százaléka volt földszintes²⁽²⁴⁾.

A városban a legnagyobb arányú építkezés a XIX. század végén a város déli részén folyt, Sopron második vasúti pályaudvarának felépülése egy teljesen új „városrész” kialakulását segítette elő³⁽²⁵⁾. A Deák téri negyed kiépülésével Sopron egyik legszebb tere épült fel, pedig 1869-ben ezen negyed még egyetlen utcájával sem szerepelt a térképen. Az új „városrész” beépülésének előfeltétele az evangélikus temető felszámolása, és a Bánfalvi-patak beboltozása volt⁴⁽²⁶⁾. Sopronban már alakítottak ki utcát patak beboltozásával: 1869-ben nyitották meg így a Torna utcát. A negyed gyors fejlődéséhez hozzájárult még a Belváros közelsége is.

Az új, szellős, parkos utcák elsősorban a polgári közép- és felsőrétegeket vonzották, ennek megfelelően a Deák téren a bérházak mellett több villa is felépült. Ezek között a leghíresebb a Deák tér 1. alatti Lenck villa volt, mely 1913 óta múzeumként szolgálja a várost⁵⁽²⁷⁾.

²²A Deák téren a házak nagysága földszintestől kétemeletesig terjedt, a tértől nem messze, a Kossuth Lajos utcában épült ki a város első, szinte csak villákból álló utcája. „A Kossuth utca... lazán elrendezett, szabadon álló házakkal épült be, a házak előtt széles előkerttel, díszes kerítéssel. Hasonló, ún. cottage rendszerű városrészeket ebben az időben már Európa-szerte létesítettek; hazánkban talán éppen ez az utca volt az első”⁶⁽²⁸⁾. Sopron egyik leggazdagabb polgára, Flandorffer Pál bornagykereskedő villája is – mely több, mint 11 szobás volt – ebben az utcában állt⁷⁽²⁹⁾.

A Deák téri negyeddal párhuzamosan a Lővérek kiépülése is fontos városalakító tényező volt, az állandó lakhelyül szolgáló lakások mellett a vagyonosabb polgárok itt nyári „lakokat” tartottak fent. A **nyári rezidenciák** a várostól elég távol a Várisi, elsősorban a Villa soron épültek fel. Pl. ezen villák legfőbb építője, Schiller János soproni építkezési vállalkozó⁸⁽³⁰⁾ is két lakást tartott fent, egyet az Erzsébet utca

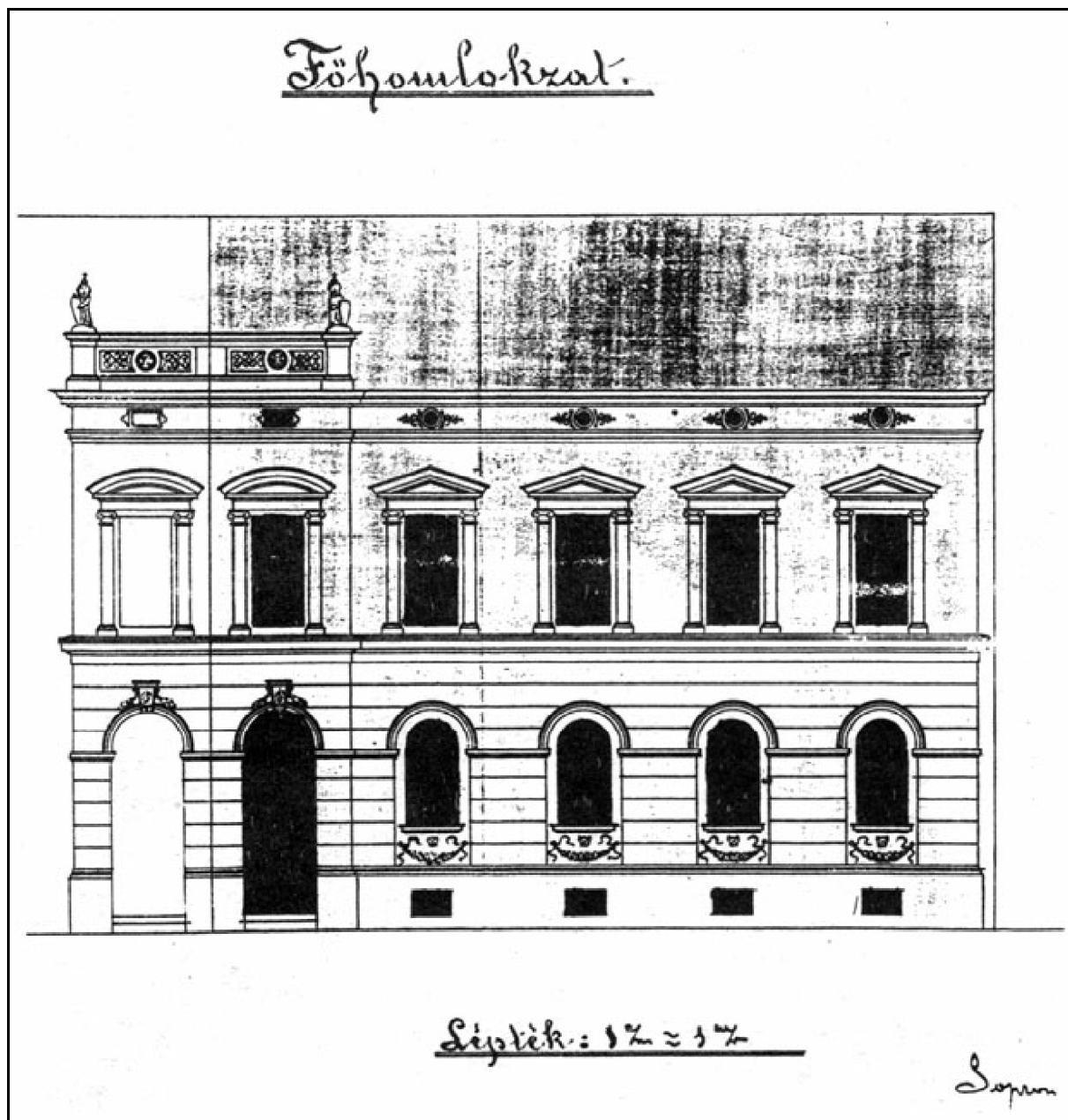
12-ben, egyet pedig a Villa soron, ott is halt meg 1907. szeptember 17-én. Schiller Jánost egyébként a város legtöbb adót fizető polgárai között tartották számon, 1900-ban a virilistajegyzéken az 56. volt⁹⁽³¹⁾.

A századforduló polgári életmódjának, s evvel együtt lakáskultúrájának fontos vizsgálati kérdése a vidéki lakásnagyságok meghatározása. A budapesti¹⁰⁽³²⁾ és az egyes vidéki városok lakásainak nagyságára vonatkozó adatokat ugyan Thirring Gusztáv közreadta¹¹⁽³³⁾, de sajnos ez korántsem teljes. A 138 (27 törvényhatósági jogú, 111 rendezett tanácsú) város közül csak 25 városról nyerünk információt, s többek között Sopron sem szerepel a hiányos listán. A konkrét adatok hiánya miatt a lakásalaprajzok vizsgálata mutathatja meg a korabeli lakásnagyságokat. Az alaprajzokból legtöbbször nemcsak a lakásnagyság, hanem a szobák mérete, elhelyezkedése és típusa is megállapítható.

A Deák tér és tágabb környékének lakásalaprajzai a **közép- és nagypolgárság** lakáskultúrájának vizsgálatát teszik lehetővé. A mintába egyelőre nem kerültek bele a villák alaprajzai, mivel azok igazán csak a nagypolgárság lakhelyei voltak, s belőlük sokkal kevesebb épült, mint a bérházakból. A vizsgált házak alaprajzai 1887–1905 között készültek a historizmus jegyében.

A Deák téren és környékén (Erzsébet, Mátyás király utca) 13 házban 51: átlag 3,9 lakás kapott helyet. A megvizsgált többi 8 házra (Színház, Lackner Kristóf, Vadász, Jókai utcák) 12: átlagban 1,5 lakás jutott. A Deák téri magas lakásszám arra utal, hogy előfordultak ugyan földszintes épületek a téren, de az emeletes házak voltak többségben.

A 21 házalaprajz 63 lakásának több, mint a fele (34) cselédszobás volt, s mindössze négy állt csak két szobából. A lakások szobaszám és cselédszoba szerint való megoszlását a következő táblázat mutatja.

23A Király utca 9. alatti bérház főhomlokzata 1902.

241. táblázat

A lakások szobáinak száma		
Szobák száma	Cselédszobás lakások száma	Cselédszoba nélküli lakások száma
8 szobás	1	–
6 szobás	1	–

5 szobás	9	–
4 szobás	13	10
3 szobás	10	15
2 szobás	–	4
Összesen	34	29

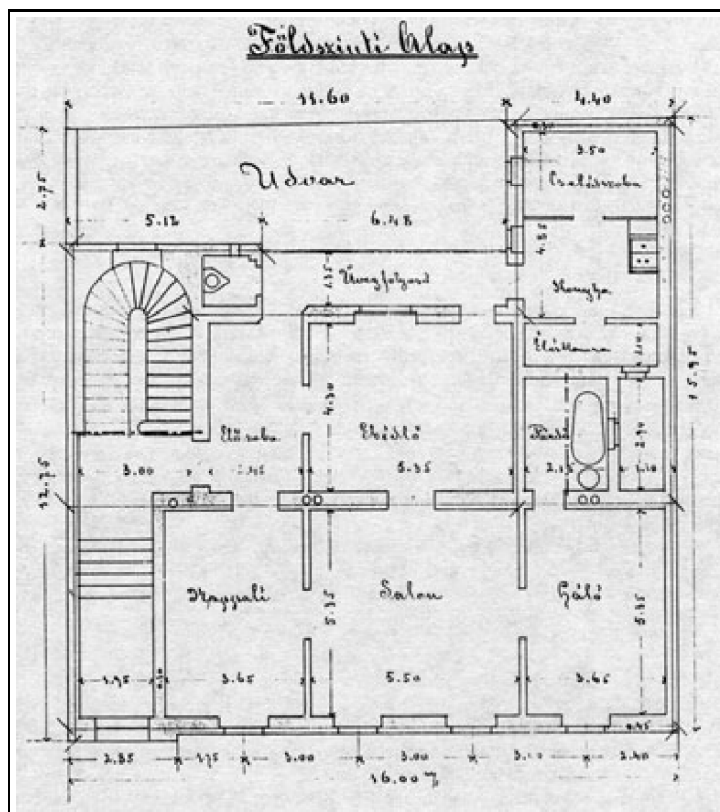
A tervrajzokból megállapítható, hogy a Deák tér és környékének lakásai legalább három-, négyszobásak voltak, s minden második lakáshoz cselédszoba is tartozott. Kiemelendő, hogy a háromszobás lakások 40 százaléka is rendelkezett cselédszobával, mely megközelíti a budapesti arányt¹²⁽³⁴⁾. A többi vidéki város cselédszobáinak számáról adat nem áll rendelkezésünkre, összehasonlításként csak annyit, amit Márai Sándor Egy polgár vallomásai című könyvében írt Kassáról: „nem hiszem, hogy akadt még egy tucat háztartás a városban, ahol a cselédeket külön szobákban altatták”¹³⁽³⁵⁾.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Güntner Péter: A soproni polgári lakáskultúra a századfordulón1 / A szobák funkcionális meghatározása a lakásalaprajzok alapján

A szobák funkcionális meghatározása a lakásalaprajzok alapján

A lakásalaprajzon az építészek legtöbbször feltüntették a szobáknak szánt funkciókat, így azt is meg lehet tudni belőlük, hogy a megrendelők, vagy főleg a tervezők, a lakásokat milyen szándék szerint rendezték el. Az alaprajzok vizsgálatánál elsődleges cél volt meghatározni, hogy mennyire érződött ezeken a szobák funkcionális elkülönítése, például terveztek-e külön hálósobát, ebédlőt, dolgozósobát, gyerekszobát, esetleg fürdőszobát. A tervrajzok alapján, melyek jelölték a szobáknak szánt rendeltetést, a következők állapíthatók meg.

Kétszobás lakás esetén a beosztás mindig hálószoba, szalon; háromszobásnál **hálószoba, szalon, ebédlő** volt. A **negyedik** szobának általában a második háló-, vagy a vendégszoba szerepét szánták. Egy helyen arra is volt példa, hogy az újabb szoba valószínűleg a második szalon szerepét kaphatta, a tervrajzon a nappali elnevezést tüntették fel¹⁴⁽³⁶⁾. **Öt szoba** esetén a variációs lehetőségek megnőnek, két hálószoba, szalon, ebédlő vagy hálószoba, szalon, ebédlő, vendégszoba mellé „úriszoba” (dolgozó, iroda), gyerekszoba jöhetett még. Az Ullein József által épített Deák tér 51. alatti ház szobáinak elrendezése az utóbbit követte¹⁵⁽³⁷⁾.

25A Király utca 9. alatti bérház földszinti alaprajza

Az **ötszobásnál** nagyobb lakásoknál az azonos funkciójú szobák halmozása figyelhető meg: például két vagy több hálószoba, két vendégszoba, két szalon. Női szobát, budoárt a tervrajzokon nem lehetett felfedezni, azonban ez Budapesten sem volt szokványos: **26.**„Kifejezetten női szobát még a közép- és nagypolgári otthonokban is csak nagy néha találni...”¹⁶⁽³⁸⁾

A polgári felső rétegre jellemző nagyobb villák az arisztokrácia kastélyait próbálták utánózni, a villa központi helyét elfoglaló szalon mellett – ami lehetett 60-80 négyzetméteres is¹⁷⁽³⁹⁾ –, többek között könyvtár, dolgozó, vagy biliárd szobák is felépültek.

A lakásalaprajzok a szobáknak szánt funkciók megjelölésével világosan mutatják, hogy a lakásokat elrendező elv a reprezentáció volt, azonban arra, hogy ezek mennyire valósultak meg a mindennapi életben, hogyan használták a szobákat a valóságban, a választ talán a hagyatéki leltárak adhatják meg. A hagyatéki leltárt az örökösödési eljárás során vették fel (nem minden halálesetkor), s az elhunyt összes vagyontárgyát tételesen felsorolták rajta. A Soproni Levéltárban a városi árvaszék iratanyagában kb. 600 kiértékelhető hagyatéki leltárt gyűjtöttem össze, melyeket 1890 és 1909 között vettek fel¹⁸⁽⁴⁰⁾.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Güntner Péter: A soproni polgári lakáskultúra a századfordulón1 / A funkcionális szobahasználatról

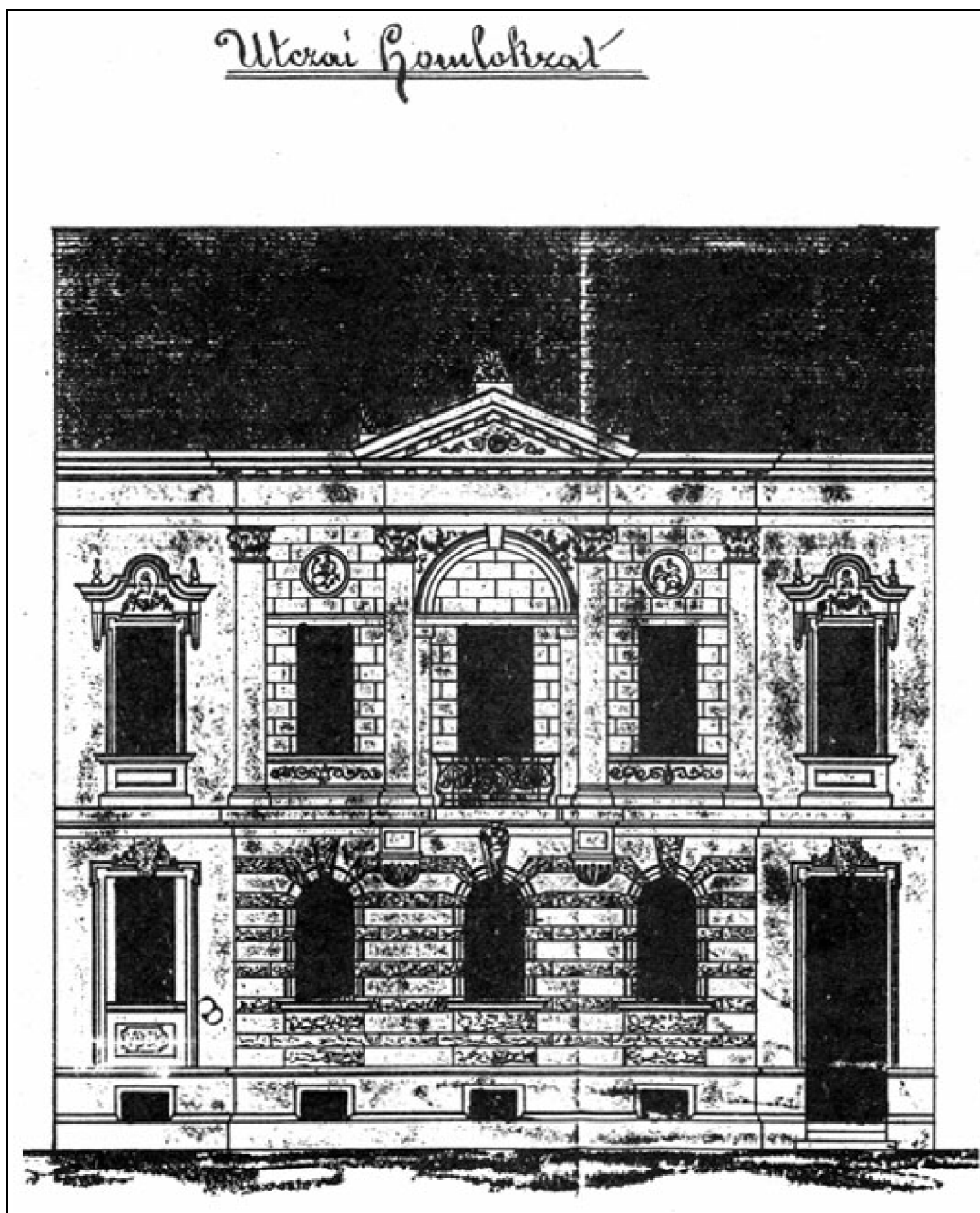
A funkcionális szobahasználatról

A tárgyi kultúra elemzése szempontjából a hagyatéki leltárak két részre oszthatók: a szobánkénti leírást és az „ömlesztett” lakásleltárt tartalmazókra. A bútorok szobánkénti leírása a feltárt anyagban elég ritka, pedig helyiségek berendezéséről ezek árulnak el a legtöbbet. Az „ömlesztett” lakásleltárt tartalmazók esetében elsődleges cél meghatározni a módszert, ahogyan a leltárakat felvették: szobáról szobára haladtak, vagy tárgycsoportonként írták össze a bútorokat. Ezeknél a leltáraknál a szobák funkcionális használatára nehéz következtetni, de annak megállapítására kiválóan alkalmasak, hogy az egyes bútorok (pl. szalongarnitúra, trumeau) mely társadalmi csoportoknál fordultak elő, melyek voltak a polgárság különböző rétegein belül (közép-, kispolgárság) a jellegzetes bútortípusok.

A leltárak között mindössze 11 részletes szobánkénti leírás maradt fenn, csekély számuk ellenére azonban reprezentatív értékük magas, belőlük lehet legtöbbet megtudni a bútorok szobánkénti elhelyezkedéséről. Szobaszám szerint a leltárak megoszlása a következő:

- 2 szobás – 1 leltár
- 3 szobás – 4 leltár
- 4 szobás – 5 leltár
- 5 szobás – 1 leltár

A lakásokat növekvő sorrendben vegyük szemügyre, ennek megfelelően először az egyetlen kétszobás lakással kezdjük.

27A Deák tér 51. alatti bérház utcai homlokzata

Grafsinger Károlyné¹⁹⁽⁴¹⁾ magánzónő (Hosszúsor 14.) lakása hálósobából (Schlafzimmer) és szalonból (Sitzzimmer) állt. A hálósobában többek között pl. hálódíván, író- (Schreibkasten) és mosdószekevény, három nádszék, a szalonban egy szalongarnitúra (egy szofa, hat fotel), három „chiffonár”, egy szalonasztal, egy asztalszőnyeg ²⁸és egy ágy ágyneművel kapott helyet. Mindkét szobában találhatunk tehát alvási célt szolgáló bútorokat, s mivel az ágyneműt a szalonban jegyezték fel, ezért feltehető, hogy Grafsinger Károlyné a szalonban aludt, bár a mosdószekevény a hálósobában állt.

A hámszobás lakások közül Unger Ferenc²⁰⁽⁴²⁾ magánzó lakásában (Színház utca 26.)²¹⁽⁴³⁾ minden szobában volt ágy, s egy cselédágy (cselédet külön szobában vagy a konyhában altatták) is bekerült a harmadik szobába. A szobák funkciójára a bútorok kevertsége miatt ugyan nehéz következtetni, de az első szobának határozottan kevert hálószoba és szalonjellege volt²²⁽⁴⁴⁾, ebédlőre utaló nyomokat nem lehet felfedezni.

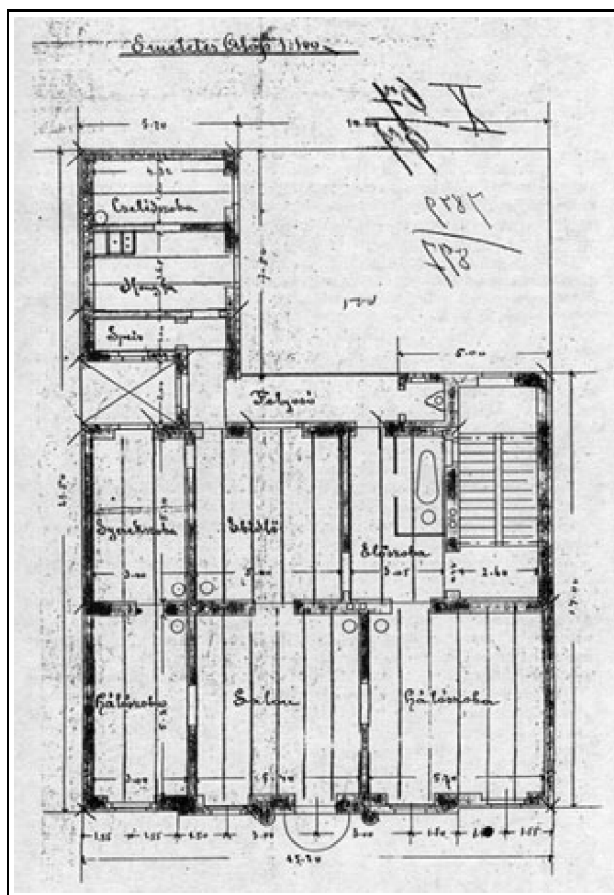
Pachofer Lajos²³⁽⁴⁵⁾ magánzónak (Széchenyi tér 19.) szintén nem volt ebédlője, és annak ellenére, hogy két szobában volt csak ágy, minden szobában volt mosdószekrény. A három szobából kettő hálószoba, míg a harmadik kevert szalon és dolgozószoba jellegű volt. A szalon jellegű szobában egy nagy értékű szalngarnitúra (egy dívány, két fotel, hat szék, egy asztal, egy asztalszőnyeg) mellett többek között két üvegszekrény, két fényezett, egyajtós almárium, egy fényezett hétfiókos íróasztal, egy kis varrőasztal, egy fényezett mosdószekrény is helyet kapott.

Bakó Samu²⁴⁽⁴⁶⁾ tanító (Templom utca 10.) lakása sokban hasonlított az előzőekhez, pl. mindegyik szobában ágy állt. A hálószoba viszonylag könnyen felismerhető, szinte más funkciójú bútorok nem is kerültek bele, kivételt csupán a könyvszekrény jelent, ami máshol inkább a szalonban vagy az úriszobában állt. Az ebédlőben ugyan megtalálható a „credencz” és az ebédlőasztal, ugyanakkor két fényezett ágyat, egy mosdószekrényt, egy „chiffonár”-t és egy pianínót is itt használtak. A harmadik, a társalgószobában az asztal, a három nagy és a két kisebb fotel mellett egy ágy és egy mosdó-szekrény is helyet kapott.

Wälder József²⁵⁽⁴⁷⁾ városi főmérnök (Deák tér 16.) esetében a szobák elkülönülése jobban érezhető, a háló és a szalon tisztán kivehető. A hálószobába ugyan bekerült egy íróasztal, ez azonban Budapesten is előfordult úriszoba hiányában²⁶⁽⁴⁸⁾. Az ebédlő hálóként is funkcionált (két ágy, két kétajtós szekrény, két éjjeliszekrény), de a zongorát is itt használták.

A hámszobás lakások után az ennél nagyobbak elrendezését vizsgáljuk meg (négy, öt szoba).

Burkert Ferencné²⁷⁽⁴⁹⁾ magánzónő (Híd utca 11.) lakásának szobáit nehéz beazonosítani. Két hálószoba tisztán kivehető (mindegyikben ágy és mosdószekrény), de a másik két szobában is volt alvó alkalmaság: ágy, illetve dívány. A szalon szinte biztosan hiányzott, a harmadik szoba működhetett ebédlőként és hálóként is. A lakásban rengeteg tükröt jegyeztek fel, pl. csak a harmadik szobában ötöt, és a varrógép is ebben a helyiségben kapott helyet.

29A Deák tér 51. emeleti lakásának alaprajza

30Németh Kálmánné²⁸⁽⁵⁰⁾ kereskedő nejének (Szent György utca 4.) ebédlőjében (Spaisezimmer) hálódíván, ágy, valamint „chiffonár”, varrógép és zongora is helyet kapott. A szalonban a szalongarnitúrán (egy dívány, hat fotel) kívül íróasztalt és „chiffonár”-t is használtak. Így egyedül csak a hálószobát lehet az egyfunkciós helyiségek közé besorolni.

A lakás érdekessége, hogy a három szokványos szoba mellett a negyedik csak kereskedő lakásában fordulhatott elő, mert ún. kereskedősegéd-szoba (Comiszimmer) volt²⁹⁽⁵¹⁾. A századfordulón az a középkori, koraújkori szokás ugyan már nehezen képzelhető el, hogy a segédek egy lakásban laktak a tulajdonossal – bár természetesen ez is lehetséges –, és mivel a Németh házaspárnak három kiskorú gyermeke is volt, és a szobában három ágy is helyet kapott, ezért valószínű, hogy bár a szoba elnevezésében a régi maradt, de a gyermekek aludtak benne.

Hercz Józsefnek³⁰⁽⁵²⁾, a soproni társaskáptalan kanonokjának (Szent György utca 7.) négyyszobás lakásában nem lehet felfedezni ebédlőre utaló bútort. A hálószoba és szalon meglehetősen homogén, bár mindkettőbe került egy-egy írószekrény. A másik két szoba közül az egyik hálószoba, a másik úriszoba jellegű.

Triebaumer Andrásné³¹⁽⁵³⁾ magánzónő (Deák tér 40.) négy szobája közül kettő hálószobaként, egy szalonként, és az utolsó kevert hálószobaként és ebédlőként funkcionálhatott. A lakásban két

„Wertheimszekrény”-t is tartottak, mindkettőt a hálósobákban helyezték el. A hálósobák bútorzata szinte megegyezik: ágy ágyneművel, kettő egyajtós, illetve egy kétajtós szekrény, egy mosdószekrény, három nádszék, egy éjjeliszekrény, egy asztal stb.

Az utolsó két, szobánkénti leírást tartalmazó leltárra az jellemző, hogy a lakásokban kevert funkciójú szobát nemigen lehet felfedezni.

Murker János Samuné³²⁽⁵⁴⁾ magánzónő (Domonkos utca 3.) lakása hálósobából, szalonból, ebédlőből és vendégszobából állt.

Végül Jány Ferencné³³⁽⁵⁵⁾, kereskedő nejének (Kossuth út 9/a.) ötszobás lakásában két hálósoba, szalon, ebédlő, úriszoba kapott helyet.

Az eddig elvégzett kutatómunka alapján – bár a források kiaknázása éppen hogy elkezdődött – a következő hipotézis állítható fel.

A Budapesthez hasonlóan három szobával, cselédtartással jellemzett középpolgári szint Sopronban is világosan megmutatkozik. Ezt igazolja a lakások nagysága, azoknak cselédszobával való ellátottsága, valamint a leltárakban erre utaló jegyek: rengeteg cselédágyat jegyeztek fel, melyek „puhafából”, „vasból” készültek.

A szobák funkcionális meghatározását tisztán mutatják a lakásalaprajzok, azt azonban a hagyatéki leltárak a nagyobb lakások – négy, öt szoba – esetén sem igazolják vissza maradéktalanul.

Három szoba esetén a hálósobán kívül a bútorok teljesen összekeveredtek; a szobák funkciójára utaló bútortípusok megtalálhatók ugyan a helyiségekben (pl. szalonban a ³¹szalంగarnitúra, vagy ebédlőben a tálalószekrény), de ezek mellett számos más funkcióval bíró tárgy is helyet kapott bennük.

Érdekes külön foglalkozni az ebédlő helyzetével, úgy látszik a lakástervrajzokon mindig megtalálható alapvető hármashból (hálósoba, szalon, ebédlő) az ebédlő maradt ki leggyakrabban a lakásokból, még négy szoba esetén is van, amikor nem fordult elő.

Háromszobás lakásokban a szűkös tér miatt nem lehetett fenntartani a csupán egyfunkciós társasági életet, reprezentációs célt szolgáló szalont, melybe „hónapszámra nem lépett be senki”³⁴⁽⁵⁶⁾. A szalon kihasználtsága elég alacsony lehetett: „szalon”-t, a lakás legfölsőlegesebb szobáját, évszámra nem használták, mert a nyugati, a „szalon” – értelemben vett társas életet akkoriban nem ismerte a vidéki polgárság”.³⁵⁽⁵⁷⁾

A háromszobás lakásoknál a „tények ismeretében” a lakások terét beosztó tiszta funkcionális szemléletről le kell mondanunk. A családok úgy használhatták lakásaikat, ahogy kényelmi igényeik megkívánták, ami elsősorban az ott lakók számától, vagyoni helyzetétől és társadalmi státusától függött.

Négy-, ötszobás lakásokban a szobák közötti differenciálódás sokkal jobban megfigyelhető, jobban közelítenek a lakberendezési tanácsadó könyvek³⁶⁽⁵⁸⁾ által sugallt lakáseszményekhez, hiszen nagyobb tér esetén sokkal könnyebb lehetett a szobák elkülönítését megoldani.

Hipotézisként leszűrhető, hogy a lakásnagyság növekedésével nőtt a szobák funkcionális elkülönülése, melynek csúcspontját az ötszobásnál nagyobb villák jelentették.

Gödéné dr. Török Ildikó: Egy falusi tanító javadalmazása és kötelességei a XIX. század második felében és a XX. század elején

Az 1996-os év eseményei a Millecentenárius és az oktatás ezeréves évfordulója előtti tisztelgés jegyében folytak. Az oktatásnak minden korban és minden társadalmi rendszerben nagy jelentősége volt, de különösképpen nagy hangsúlyt kap a jelenben, hiszen korunk társadalmát, s benne a pedagógusokat ma olyan szorító problémák foglalkoztatják, mint egyes iskolák anyagi helyzete, s ebből adódóan megszűnése, összevonása. Ezzel párhuzamosan rettegett veszély a következmény: a pedagógusállások megszűnése, a maradók számára pedig a pedagógusfizetések alacsony volta, a növekvő óraszámok és a bizonytalanság. Ez a jelen.

Lapozzunk vissza azonban egy évszázadot az oktatásügy történetében, s az évforduló kapcsán nézzük meg, milyen volt egy kis faluban élő pedagógus, tanító helyzete a XIX. század második felében.

A falu, Sopronkövesd, a Dunántúl nyugati szélén, közel a Kisalföld pereméhez, az Alpok lábánál húzódik meg. Első írásos említése egy 1326-ból származó királyi oklevél szerint: Kwesd. A falu története az egymást váltó főúri családok A Kanizsayak, a Nádasdyak, a Széchenyiek története. A XVIII. század végén és a XIX. század első 32 felében német faluként tartják számon, és Giessing, Gissing néven jelölik. 1836-tól már magyar faluként emlegetik és a plébánia anyakönyvének Német-Kövesd a felirata.

Egykori források említik, hogy 1702-ben volt már a falunak iskolája a templommal szemben. A tanítólakás egyazon épületben van az iskolával, „tömött agyag, szalmával fedve”. Az iskolát Farkas Mihály iskolamester vezette. Az iskola a népes iskolák közé tartozik (50 fő). Célja: a legelemibb ismeretekre megtanítani a falu gyermekeit. Az alapismereteket az iskolamester adja; a hitelemzés a plébános feladata hetenként kétszer. A gyermekek 3 osztályra különülnek, alsó fokon az olvasás, közép fokon a szép írás, felső fokon a számolás elsajátítása volt a cél.

Az iskolamestert jórészt természetben fizetik. A bért a falubeliek vagyoni helyzete alapján határozzák meg. A századok folyamán aztán egymást váltják az iskolamesterek, de a régi iskolaépület a XIX. század végéig fennáll. A tanítást pedig az 1868. évi népoktatási törvény szabályozza. Ez előírja minden 6–12 éves fiú és leány mindennapos iskolai és 12–15 évig az ismétlő iskolai tankötelezettségét. A törvény meghatározza az elemi népiskolában tanítandó tárgyakat és a heti kötelező óraszámot is. Azt is meghatározza a törvény, hogy milyen legyen az ideális tanító: „Tudjon a gyerekekkel bánni, azokat munkára nevelni, vallásos hitében és erkölcsében kifogástalan, kötelességtudó legyen, ki ért a zenéhez, szépen énekel, ismeri a szertartásokat.”

Hogyan választották meg a falusi kántortanítót? Ebben az ügyben az iskolaszék döntött. Tagjai voltak: 9 egyházi és a plébános, ugyanis a falusi iskolák az egyház felügyelete alá tartoztak, valamint a kegyúr, jelen esetben a Széchenyi család valamelyik tagja. A jelentkezők, pályázók közül az iskolaszék először 3 tanítót választott ki, és ha jelölésüket a püspök is jóváhagyta, akkor került sor a próbatételre. Ez a templomban zajlott le.

A három ember közül aztán azt választották, aki a legjobban tudott orgonálni, és akinek legjobb volt az

énekhangja. Ő lett a kántortanító, a főtanító, aki nem csak tanított, hanem kötelmei szerint részt vett minden egyházi szertartáson.

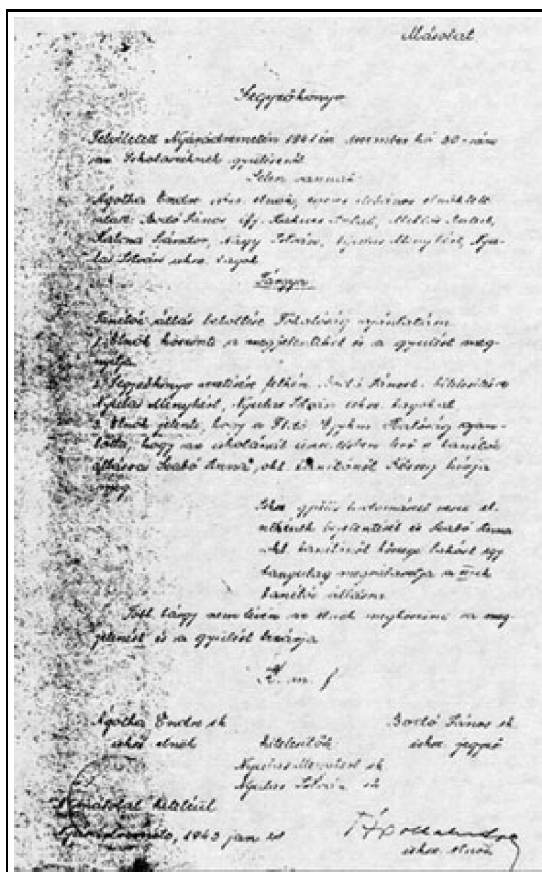
Így választották a kántortanítót, s hogyan választották, hogyan jutott álláshoz a tanítóképzőből kikerülő pályakezdő tanító? Nem volt könnyű, sokan állás nélkül, többen nevelősködtek, s annak a kevésnek, aki állásra pályázott, több próbán is át kellett esnie.

A megtett út nehézségeire édesanyám irataiból kaptam magyarázatot, eligazítást.

Édesanyám 56 éve, 1940. június 22-én szerzett néptanítói oklevelet a Kőszegi Katolikus Tanítóképzőben, jeles eredménnyel. Eljött a szeptember, állást sehol sem kapott. Közben nagyapámat a visszacsatolt Erdélybe, Nagyváradra helyezték szolgálatra. Természetesen vele ment a család, és itt adta be édesanyám a kolozsvári Püspöki Helynök Úrnak kérelmét, hogy mint tanítót alkalmazzák. Ehhez a kérelemhez csatolta oklevelét, születési anyakönyvi kivonatát, valamint illetőségi, orvosi és erkölcsi bizonyítványát.

1941. január 5-én a kolozsvári püspöki helytartó levele megérkezett a következő szöveggel: „Kérésére megbízom Önt *ideiglenes* jelleggel a Nyárádremetei Róm. Kat. Népiskola tanítói állásának ellátásával”.

A megbízásból kitűnik: alkalmazása ideiglenes jelleggel történt. A nyárádremetei iskolaszék a Főhatóság ajánlatára édesanyámat meghívja az iskolánál üresedésben levő III. állásra.

33 Iskolaszéki jegyzőkönyv Szabó Anna megválasztásáról III. tanítói állásra

34 Marostorda megye királyi tanfelügyelője előtt édesanyám letette az esküt 1941. január 16-án.

„Én Szabó Anna esküszöm ..., hogy a tanítói tisztemmel járó kötelességeket mindenkor lelkiismeretesen, híven és pontosan teljesítem és a gondjaimra bízott ifjúságot a magyar haza szeretetében és valláserkölcös szellemében fogom nevelni.” 1941. július 18. keltezésű díjlevele fizetését 140 pengőben állapítja meg. Természetbeni juttatása 2 szoba, konyha és mellékhelyiségek. Eddig *ideiglenes* tanító volt édesanyám, majd kérelmére *helyettes* tanítónak nevezik ki 1941. július 31-én.

Érdekes mondat fordul elő kinevezésében: „kitöltött próbaszolgálatára”. Mennyi munka, milyen helytállás kellett ahhoz, hogy mint a mesékben „kitöltse a próbaszolgálatot”.

Csak azután gondolhatott arra, hogy *kérelmezze* rendes tanítóvá való kinevezését. 1943 februárjában kerülhetett sor véglegesítésére. Pedagógus életének ezen idejéről a „Működési bizonyítvány” tanúskodik.

Érdemes megfigyelni először azt, hogyan jutott végleges álláshoz, milyen fokozatokat kellett bevárnia, míg eljutott az ideiglenestől a rendes tanítói kinevezésig. Másodszor pedig, hogy milyen létszámmal és óraszámval kellett tanítania összevont osztályokat, s ezen kívül még közéleti és kulturális területen is munkálkodnia kellett.

Ma is sokat beszélünk a pedagógusok elhelyezkedési nehézségeiről, az óraszámok emeléséről, és újabban a pedagógusjelöltek próbaidejének bevezetéséről. Elgondolkodtató, hogy ez már 50 évvel ezelőtt is így volt.

A történelmi események miatt visszakerült Magyarországra édesanyám, s aztán kezdődött az álláskeresés előről.

Bár az ő esete egyedi, de általános volt az, hogy az álláskeresőknél valóban ki kellett állnia a próbákat, s helyt állni minden körülmények között.

Tehát így jutottak álláshoz, s az érte járó javadalmazáshoz. Édesanyám 140 pengőt kapott, de 60 évvel korábban még általában természetben kapták a javadalmazást.

Az 1882. augusztus 18. keltezésű anyakönyvben kutatva találtam a következőket:

„A Német-kövesdi róm. kat. hitközség kántortanítói állomásának javadalmazása. A tanító kötelmei.”

„1. *Cserépfödözet alatti lakás áll:* 3 szoba, takaréktűzhelyes konyha, élelmi kamra, istálló és külön altanítói szobából, szalmával födött pajtából.

2. *Ingtalan birtokok:* 9 hold és 701 □-öl szántóföld. Ebből a község 4 holdat és 351 □-ölet őszi alá háromszor, tavaszi alá egyszer megszánt és leboronál. Az ingatlan birtok 12000 □-ölnek számítandó – van még ingatlan birtok 227 □-öl házikert és 69 □-öl rét.

3. *Terményekből* minden vonómarhával bíró gazda és zsellér ad 1/4 mérőnek megfelelő liter rozsot eregetve. Harangozásért minden ház 1/8 mérőnek megfelelő liter rozsot csapva.

4. *Készpénz:* minden vonómarhával bíró lakos fizet 9 krajcárt évenként, a lakók 21 krajcárt, az özvegyek pedig 11 krajcárt, a zsellérek 21 krajcárt. A községpénztárból szekeres munka:

malomfuvar, fahordás és trágyahordási váltság fejében: 24 frt.

köznapi iskolatakarításért: 34 frt.

ismétlő iskola takarításáért: 30 frt.

Páduai Szent Antal könyörgésekért: 2 frt. 52 kr.

4 fogadott szentmiséért: 1 frt. 4 kr.

[illegible]

35 Díjlevél Szabó Anna további járandóságáról

36ostyasütésért a templom pénztárából: 12 frt. 60 kr.

5. *Fajárandóság*: kilenc szeker fa, vagyis 4,5 öl, ennek ára 13 frt. 80 kr. Az iskolák fűtési anyagáról és fűtőjéről a község gondoskodik.

6. Egy szekér széna, vagy ha nem terem, 20 frt.

7. Minden szőlőtő után egy itce must = 4,54 akó

8. Óra kezeléséért 8 frt. 40 kr.

9. *Mellékjövedelem:*

nagymiséért: 26 kr.

nagy halott temetéséért: 20 kr.

kis halott temetéséért: 17 kr.

keresztelésért, esketésért: 10-10 kr.

hirdetőíráért: 10 kr.

Ez volt tehát a *tanító* jövedelme, nézzük meg azonban azt is, mi volt a *munkája, feladata*:

1. Köteles mindkét nemen lévő iskolaköteleseket kedden és csütörtökön délután három óráig, a többi napokon egész napon át 5 óráig a törvényszabta tantárgyakban oktatni, kedden és csütörtökön kettő órán át tanítani.

2. Az isteni szolgálaton vasárnap és ünnepeken éppúgy, mint köznapokon orgonálni és énekelni, nemkülönben vasárnap és ünnepeken a délutáni isteni szolgálaton énekelni és orgonálni, azonfelül szombaton délután a Boldogságos Szűz Mária tiszteletére litániát tartani. Keresztelésen és esketésen jelen lenni.

3. Szent György napjától kezdve Szent Mihályig bezárólag minden újhold vasárnap reggeli 6 órakor az

Agghegyen litániát tartani.

4. Pádurai Szent Antal napján és ennek nyolcadán Szent Antal szobra előtt litániát tartani.

5. Minden nyilvános körmeneten a kántori teendőket végezni.

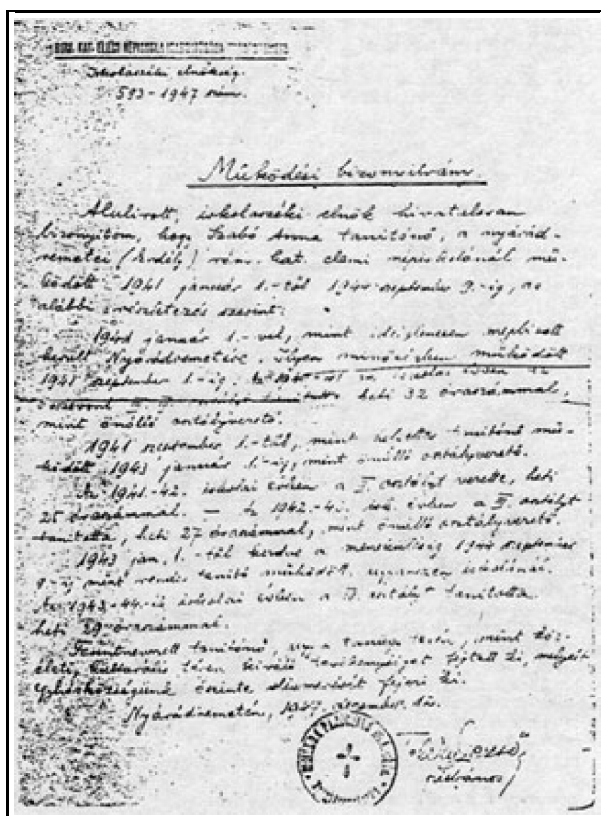
6. A haldoklók szentségeinek kiszolgáltatásánál segédkezni, és minden harangozás.”

Az iratokból kiderül, hogy bizony az akkori tanítóknak meg kellett dolgozni a megélhetésért, de kiderül az iskolába járók, sőt a falu lakóinak anyagi helyzete is.

A következő részlet a „Német-kövesdi róm. kat. iskolaszék által az 1882. év december hó 9-én tartott tanácskozásának jegyzőkönyvéből” van, melynek tárgya: „A hanyagul iskolába járó gyermekek megbüntetésének kérdése”.

„A kihallgatás megtörténvén kiderült, hogy a mulasztók mindannyian ruházatlanság, valamint a távolság és a rossz idő miatt nem látogatták rendszeresen az iskolát; az iskolaszék felmentési jogával élvén, az illető feleknek megkegyelmezett, de meghagyta, hogy ezentúl a gyermekek szorgalmasan látogassák az iskolát, mert ellenkező esetben a másodfokú bírsággal büntetnek.”

Ennyit a jegyzőkönyvből. A falu műveltségi helyzetéről a statisztikai adatok beszélnek.

37 Működési bizonyítvány Szabó Anna nyárádreemetei tanítói tevékenységéről

38Házak sz.	Lakos	Férfi	Nő	Olvas		Ír-olvas		Nem ír-olvas		Tanköteles		Vasárnapi iskolás	
				F.	N.	F.	N.	F.	N.	F.	N.	F.	N.
168	1178	575	603	40	34	286	271	147	160	75	94	33	38
										169		71	

egy rendes tanító

Tanítók száma: 2

egy segéd tanító

Miről is beszélnek az adatok? Arról, hogy a falu lakosságának egyharmada nem ír, nem olvas. Miért? A jegyzőkönyv tanúsága szerint: ruhátlanok, s a falut körülvevő majorokból a rossz idő miatt nem látogatták az iskolát a gyerekek. Az okok között említhetjük, hogy a 160 tankötelest 2 tanteremben, 2 tanító tanította. Nehéz volt? Biztosan az.

Ez is bizonyítja, hogy minden korban „szolgálat és hivatás” volt a pedagógus munkája, s az ma is. Nem volt könnyű, ma sem az, de érdemes volt akkor is, és most is az.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Németh Ildikó: Az Erdészeti és Faipari Egyetem Levéltára 1842–1995

Németh Ildikó: Az Erdészeti és Faipari Egyetem Levéltára 1842–1995

Az Erdészeti és Faipari Egyetem Levéltára 1984. szeptember 1-jén alakult meg szaklevéltárként a központi könyvtár szervezeti keretén belül.

Gyűjtőköre az EFE, valamint jogelőd intézményeinek tudományos, oktatási, gazdasági, szociális és kulturális szervezeti egységeiben keletkezett iratanyagára terjed ki. A miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Levéltárával megosztva őrzi a selmecbányai Erdészeti Tanintézet (1806–1846), a selmecbányai Bányászati és Erdészeti Akadémia (1846–1919), a soproni Bánya- és Erdőmérnöki Főiskola (1919–1934), a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Bánya-, Kohó- és Erdőmérnöki Kara (1934–1949), és az Erdőmérnöki Főiskola (1949–1962) megmaradt iratait: iktatott iratokat és az ezekhez tartozó segédkönyveket, hallgatói nyilvántartásokat, tanácsülési jegyzőkönyveket, szabályzatokat és egyéb vegyes iratokat.

Emellett gyűjti, őrzi és kezeli a mai Erdészeti és Faipari Egyetem történeti értékűnek minősülő iratanyagát:

- a központi hivatalok – rektori hivatal, dékáni hivatalok, gazdasági igazgatóság – és az alájuk tartozó szervezeti egységek iratait,
- a hallgatói nyilvántartásokat: főkönyveket, osztályzati íveket, a szigorlati államvizsga és doktori ügyek iratanyagát,
- az egyetemi, rektori, kari tanácsülések jegyzőkönyveit,
- az egyetemen és a karokon működő tanácsok és bizottságok iratanyagát,

- e) a tanszékek, tanszékcsoporthoz, intézetek iratanyagát,
- f) a kulturális egységek (könyvtár, múzeum) anyagát,
- g) valamint a személyi hagyatékként kapott iratanyagot.

39 Tekintettel a többszöri költözésre, háborús eseményekre és az átszervezésekre, sajnos ki kell mondanunk, hogy – bár a megmaradt iratanyag eléggé jó állapotban van – a jogelődök iratállománya meglehetősen hiányos. 1955-ben a jogelőd intézmények iratanyagának nagy részét a Soproni Levéltárba szállították. 1986-ban a városi levéltár visszaszolgáltatta ezt az anyagot, amelyet megosztottak az Erdészeti és Faipari Egyetem Levéltára és a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Levéltára között. A felosztás alapelve az volt, hogy a bányász-, kohász- és erdészképzésre vonatkozó dokumentumok a megfelelő utódintézménynél legyenek elhelyezve. A jogelődök központi, nem megbontható iratai körül Miskolcra kerültek a tanácsulési jegyzőkönyvek és főkönyvek, Sopronban maradtak az iktatott iratok, ezek segédkönyvei, valamint a questori hivatal anyaga. Ezen felül az EFE Levéltára átadta a nála lévő Bánya- és Kohómérnöki Osztály jegyzőkönyveit, valamint bányászati és kohászati szigorlati, államvizsga és doktori jegyzőkönyveket. Elkezdődött mindkét részből a közös dokumentumok fénymásolatainak kölcsönös cseréje, ez azonban anyagi okok miatt abbamaradt. A városi levéltárból visszakérült, dobozott iratanyag külön egységet képez a szaklevéltár raktári rendjében.

Az erdészeti szaklevéltár iratanyaga műszaki felsőoktatásunk, és általában a magyar felsőoktatás szempontjából felbecsülhetetlen értékű. Sajnos a történeti anyag jelentős része töredék, az iratsorozatok hiányosak.

A központi hivatalok iratanyaga a legteljesebb: az egyetem jogelődeinek dokumentumai iratfajtánként csoportosítva, viszonylag folyamatos időrendben vannak a raktárban elhelyezve.

Az egyetemi tanácsulési jegyzőkönyvek az egyetemtörténet legfontosabb forrásai közé tartoznak, hisz ezeken az üléseken az intézmény vezetői az egyetemet, illetve a karokat érintő kérdéseket tárgyalták meg, s a jegyzőkönyvekből nemegyszer a döntés-előkészítés útja is rekonstruálható. A protokollumok egy sorozata a Soproni Levéltárból visszakapott iratanyagban szerepel (1873–1918), bár bizonyos évfolyamok hiányoznak. 1959-től indul újra a sorozat, viszonylag teljes, egészen a nyolcvanas évek végéig.

A rektori hivatal iratai is fontos forráscsoportot képeznek, hisz az ő irataikkal együtt kezelték az egyetem egészét érintő személyzeti, tanulmányi, külügyi ügyeket. Itt találhatók a rektori tanácsulési jegyzőkönyvek – az egyetemi tanácsnál szűkebb, operatív jellegű tanácsadó szerv iratai –, az elnöki iratok, valamint a Raktári Hivatal iktatott iratai, segédkönyvekkel együtt. Elnöki iratok 1868-tól, iktatott iratok 1871-től kezdve vannak, 1991-ig bezárólag.

A dékáni hivatalok közül csak az Erdómérnöki Kar dékáni hivatala szolgáltatott be anyagot az EFE Levéltárának. Az iktatott iratok és segédleteik évköre: 1925–1989, emellett vannak még kari tanácsulési jegyzőkönyvek 1949–1971 között, a jogelőd szerv, az Erdómérnöki Osztály osztálygyűlési jegyzőkönyvei 1934-től 1949-ig.

A gazdasági ügyeket a Bánya- és Erdómérnöki Főiskolán és a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Bánya-, Kohó- és Erdómérnöki Karán a questori hivatal, majd utódja, a gazdasági hivatal intézte. Iratanyagában szerepelnek az iktatott iratok és segédleteik mellett leltárak, tandíjnyilvántartások, főkönyvek, pénztárnaplók, mérlegek és éves beszámolók, 1919-től 1971-ig.

Külön fondot képeznek a hallgatói nyilvántartások: anyakönyvi, osztályozási, szigorlati nyilvántartások,

államvizsga és doktori ügyek. A főkönyvek 1842-től indulnak, 1983-ig gyakorlatilag folyamatosak.

A tanszékek iratanyagából mindeztidáig nagyon kevés került be a levéltárba. Ezek begyűjtése még elvégzendő feladat.

40Említést érdemel még az egyes magánszemélyek hagyatékeként beérkezett iratanyag: Vadas Jenő, Tompa Károly, Wilckens Henrik Dávid, Magyar János iratai.

Az erdészeti levéltár birtokában lévő legrégebbi erdészeti vonatkozású dokumentum az alsó-ausztriai császári és királyi kamarai elnök, Johann Joseph Freiherr von Mannagetta rendelete 1758-ból. A legrégebbi magyar vonatkozású, erdészeti tárgyú kézirat az 1801-ben kelt tanúvallomás, 24 tanú vallomása Batthyány-Strattmann Lajos cs. kir. kamarás, Vas vármegyei főispán körmendi birtokához tartozó nádasdi erdejének használatáról. A Selmecbányai Bányászati és Erdészeti Akadémia iratai közül a legrégebbi egy hallgatói főkönyv az 1842/43-as tanévből. Külön érdekesség az az 1849. december 4-én kiadott hivatalos igazolás, amelyben Liptó vármegye liptószentmiklósi járásának biztosa bizonyítja, hogy Félix Tannenberger, harmadéves bányászhallgató a selmeci előadások szünetelése óta minden idejét szüleinél Maluzsinában töltötte, és a forradalmi megmozdulásokban nem vett részt.

Az erdészeti szaklevéltár iratállománya jelenleg alapszinten rendezett, ill. rendezés alatt áll, a fondjegyzék és a raktári jegyzék segítségével kutatható. A későbbiekben megoldandó feladat a levéltári anyag további, középszintű rendezése, selejtezése, dobozolása, a hiányzó anyag lehetőség szerinti begyűjtése, (az állománymegosztás következtében kialakult hiányok felmérése, esetleges pótlása fénymásolatokkal, a raktári elhelyezés megoldása, áttekintő raktári jegyzék készítése).

Az Erdészeti és Faipari Egyetem Levéltára a központi könyvtár helyiségeiben a könyvtári nyitva tartással egyidőben, hétfőtől péntekig látogatható.

*

Az Erdészeti és Faipari Egyetem Levéltáráról az alábbi ismertetőket jelentek meg:

NÉMETH Mária: Az Erdészeti és Faipari Egyetem Levéltára. In: Az egyetemi levéltárak. Kiadja a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Levéltári Szekció, a Nemzetközi Egyetemtörténeti Bizottság Magyar Nemzeti Bizottsága és az új Magyar Központi Levéltár. Budapest, 1986. 50–52. p.

HILLER István: Gondolatok és tapasztalások az Erdészeti és Faipari Egyetem Levéltárával kapcsolatban. In: Levéltári Közlemények 58/1–2. Budapest, 1987. 93–98. p.

HILLER István: Az Erdészeti és Faipari Egyetem Szaklevéltára. In.: Levéltári szemle 1987/3. 98–100. p.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON ÉLŐ EMLÉKEZETE

SOPRON ÉLŐ EMLÉKEZETE

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON ÉLŐ EMLÉKEZETE / Hárs József: Krisch Róbert 75 éves
(Egy óra a Városszépítők gazdasági vezetőjével)

**Hárs József: Krisch Róbert 75 éves
(Egy óra a Városszépítők gazdasági vezetőjével)**

Munkája nélkül a Soproni Városszépítő Egyesület szárnyalásai – emléktáblák, kilátók ügye, Soproni Szemle stb. – olyanok lennének, mint repülőgép kifutópálya nélkül. A könyvelés minden csínját-bínját ismeri (hogyne ismerné, hiszen ebben élt szinte egész életében!), fiatalos hévvel dolgozik reggeltől a kertben, délutántól a társadalomban. Mindenkinek csak *Robi bácsi*, nem mérícskélve az években jelentkező különbséget, hiszen Robi bácsi a saját „rubrikájában” állandó, kortalan, biztos alap.

41Az egyesület helyiségében, az Új utca 4. sz. ház földszintjének félhomályában kezdjük a beszélgetést. Hamiskás mosollyal néz rám szemüvege mögül:

– Jöhetsz, amikor ráérsz!

Én: – Nem alszol ebéd után? ...

Csengery utca 78. Ikerház. Homlokzata az építési vonaltól hátrább húzódik a por és zaj elől, de ami a járda és közte van, a legnagyobb jóindulattal sem nevezhető előkertnek. Beton bejáró és lépcső, illetve garázslejárát. Közötte néhány ágaskodó virág.

Pontban négykor csöngetek. Ahogy elnézek jobbra és balra: földszintes házak sora a harmincas évek óta kinőtt tömbök szélárnyékában. Város széle a selyemgyárak és a GYSEV kerítéséig. Voltam már itt, ezért a ház mögötti szép gyümölcsfák bemutatása elmarad.

Az utcai szobában ülünk le.

Én: – Hol kezdted az életedet?

R.: – Hol? Hát nézd. 1921-ben születtem, ugye, tizedik gyerekként...

Édesapja, K. János, a GYSEV-en dolgozott mint bádogos. És „városatya” – teszi hozzá. Általában – a korán elhunyt tizenegyedik gyermeket kivéve – hosszú életű család. Édesanyja 91 éves korában búcsúzott el az élettől, legidősebb bátyja, a számvitelben mintaképe, városházi tisztviselő, 89 évet ért meg. Egyik bátyja 88 évesen, a másik 84 esztendősen ma is él. Kiegyensúlyozott családi mindennapok. Fia, szintén Róbert, az „ELZETT”-nél vezető beosztásban, unokáira – hárman vannak – megjegyzése: egyik helyesebb, mint a másik. Nem, nem, a tolmácsság, a lektorság, a Lokomotív Utazási Iroda, a nemzetiségi önkormányzat a bátyja családjának munkaterülete.

Egyik hajdani rokona, K. Alajos, az Oedenburger Zeitung szerkesztője volt 1922–1923. december 31-ig (ld. SSz. 1988, 98). Civilben magántisztviselő. Később nyelvészeti tárgyú cikkeivel hívta fel magára a figyelmet (ld. az alafás szó magyarázatát a Magyar Nyelvőr III. évf. [1987] 4. számának 480. oldalán).

Amikor felcseperedett, a Sas térre költöztek, az 5. sz. házba. Ez a Fövényverem 2.-vel kapcsolatban álló, földszintes épület – Heimler Sopron topográfiája c. könyve szerint – Hiller Imre szabómester és neje Krisch Krisztina tulajdona, három lakás van benne 5 szobával, 1935-ben 13 lakóval. Thirring a Sopron házai és háztulajdonosai 1734-től 1939-ig c. munkájában először 1920-ra jegyzi be a szabómester tulajdonjogát.

Játszótársai ahányan csak voltak, annyiféle iskolába jártak, de a sportot egyformán szerették. Megalakították mint igazi társas lények, a Sasfiókák egyesületét (nemcsak a térre, hanem az akkoriban műsorra tűzött, emlékezetem szerint amerikai repülő filmre is gondolva), s lelkesen utánozták a Bécsi-dombon a berlini olimpia (1936) eseményeit. Ha belefáradtak, letelepedtek a járdaszegélyre mint a fecskék a drótra, s olvasták az egy szem Nemzeti Sportot, mert zsebpénzükből csak ennyire tellett.

Krisch Róbert a Fáy Andrásról 1925-ben elnevezett felső kereskedelmi iskola tanulója volt. Az 1884 óta létező szigorú és nagy hírű intézmény igazgatója akkor Legány Dezső. Tanítványát nagyobb feladatokra is alkalmasnak ítélte, s beajánlotta – érettségi után – Patzenhoferhez, az ácsi cukorgyárba. (A cég pontosabb neve: Ácsi Cukorgyár Patzenhofer Fiai.)

Robi bácsi sokoldalúságára jellemző, hogy – többedmagával – hegedülni tanult Jausz Ottónál, aki 1922 óta volt tagja a Soproni Zeneegyesület zenekarának. Hol I., hol II. hegedűs a névsorok szerint. Jauszék háza Heimlernél az Ikva sor 6. sz. kétlakásos lakóépület.

42R.: – Így hegedültem a templomi zenekarban is mint kerista (kereskedelmi iskolai tanuló) és a Liszt Ferenc Zeneegyesület zenekarában.

Én: – Melyik templomi zenekarban?

R.: – A Stuglitznál. (Stuglitz Józsefről: SSz. 1956, 383. o.) Nagy ünnepeken 9-kor a Szent Mihály-templomban, 10 órakor pedig a Dómban. Hanem mutatok én neked valami mást. Jól el van téve ...

(Előveszi a Zeneegyesület 1941 nyarán tartott hangversenyének a meghívóját, egyben műsorát. Az evangélikus templom karzatáról hangzott fel Bach Máté-passiója. Az alt szólot Basilides Mária énekelte. Mint hallgató, jelen voltam én is.)

Robi bácsi, ha mostanság elmegy a zenés misékre, meg kell hogy állapítsa: Stuglitz ének- és zenekara „nagyobb létszámú és összetettebb” volt. (Nem mélyedünk ebbe bele, témánk nem a soproni zene története.)

(Azt gondoltam, hogy beszélgetni fogunk, de mikor meglátta a kis magnót, attól kezdve gyakorlott interjúalanyként, „riporter teregetés” nélkül mondta színesen, élvezetesen a lényegét. Kár, hogy kevés a hely a szószерinti közlésre.)

Szívesen emlékezik vissza iskolájára. Hogyne, olvasta a SSz.-ben megjelent történetét (1985, 147–155. o.). Rendszeres olvasónk, s csodálójá az aprólékos, türelmes munkával összeszedett cikkeknek. Ebből a szempontból van is valami rokonság az ő munkája és a mienk között. De folytassuk az élettörténetét.

A kereskedelmi elvégzése után a „Takarékszövetkezetben” vállalt állást (A Sopronkerületi

Hitelszövetkezetről van szó. 1931-ben alakult, címe: Széchenyi tér 1. A Kaszinó történetéről szóló, 1944-ben megjelent munkában olvasható hirdetése szerint kölcsönöket folyósít, takarékbetéteket kedvező kamatozás mellett elfogad), aztán, mivel mindig is a számvitellel szeretett volna foglalkozni, a városházára jutott be. Közben a Pázmány Péter Tudományegyetem államszámvitel-szakára iratkozott be, s miután azt elvégezte, rövid ideig Zettléknél dolgozott, az ecetgyár könyvelésén. Ekkor kapta az ajánlatot Ácsra, amint már említettük. Tulajdonképpen magyar–német gyors- és gépirót kerestek. 1941 szeptemberétől már a gyár tisztviselője.

R.: – Feltétel volt, hogy ne vonuljak be katonának. Hát – mondtam – én kérem nem akarok bevonulni. Az irodában több reszort megismerése után, a katonának bevonult titkár helyére engem neveztek ki. Az igazgató, ifjabb Patzenhofer Konrád úr, a cég főnökének, édesapjának mutatott be, aki így válaszolt: „Herr Krisch, Sie sind jetzt der Sekretär von meinem Sohn. Alles ist gut.” Ennyi volt a bemutatás. (A család birtokolta a cinfalvi cukorgyárat is. Ma Siegendorf a mellette fekvő község neve.)

R.: – Kérlekszépen, hát mit adott a sors: mégis be kellett vonulnom ...

Magyaróvárra, majd Bajára, a karpaszományos iskolára került, aztán Győrbe, ahol Limberger Gyula volt egyik tanára (azonos azzal a lelkes egyesületi taggal, aki évek hosszú során át tartotta rendben a bánfalvi hősi temetőt).

R.: – Amikor már igen fáradtak voltunk, énekeltük: A Lindbergh bébi ...

(Charles Lindbergh óceánrepülő kisgyermekét 1934-ben rabolták el; sokáig téma volt a bűntény. Tényleg nagyon fáradtnak kellett lenniük, hogy a névhasználat ilyen dalra ihlette a katonákat.)

Én: – És a front?

R.: – Győrből kikerültem Kárpátaljára 1944-ben. Técsőre és Királymezőre. Akkor még nem voltam zászlós, csak hadapródörmmester. Hát kérlekszépen, este, mikor lefeküdtem a szállásomon, nézem ám, mi az a kép a falon. Soproni kép! Másnap a házigazdák meghívtak ebédre. Kiderült, hogy az asszony a lánya a soproni városi gazdasági ügyosztály főnökének. Királymezőn meg a legnagyobb úr, a főmérnök, estére hívott meg. Ránézek a feleségére, hű, de ismerős nekem! „Tessék mondani, nem soproni?” Megszeppent, de később mégis megszólalt: „Jé, maga az?” – A Fövényveremben laktak! Ilyen kicsi a világ.

Én: – Jó helyre kerültél.

R.: – Igen jól éreztük magunkat kint. Hanem aztán jött a szomorúbb időszak: elkerültem Bogorodcsaniba (a Kárpátokon túlra). Ott ért életem egyik tragikus látványa, a visszavonulás. Én voltam az utóvédparancsnok. Láttam én ott nem egy katonatisztet, aki idegösszeroppanást kapott, verseket szavalt stb. Az eset, amit el akarok mondani, a júliusi áttörésnél történt.

(A visszavonulás végcélja még mindig a Kárpátokon túl volt, s őszig meglehetősen nyugalmat is eredményezett.)

R.: – Jövünk visszafelé. Borzasztó nagy a hőség. Egyszer csak látom, hogy egy kiegészített templom falára kiírták a nevemet. Igaz, ie-vel. És egy nyíl alatta. Arra mentem, amerre mutatott. Ez volt a szerencsém, hogy Zabareze felé mentem, nem az ellenkező irányba, így nem kerültem fogságba. Délebbre, a Kárpátokon túl volt a szállásunk, a hegyek között. A házigazdával sokat beszélgettünk. Mindig hangsúlyozta, hogy mi rendesek vagyunk. Én pedig megmondtam a csapatomnak: „Hát idefigyeljenek, ne raboljunk, ne lopjunk!” Ami cukorkát az ellátmányban kaptunk, azt a gyerekeknek adtuk. Mások nem is maradtak, mint gyerekek és öregek. A többiek a hegyekbe húzódtak partizánként. Később megtudtam, hogy házigazdám, a pap, volt a partizánparancsnok ...

Én: – Vigyáztak rátok.

R.: – Itt sok katonát lőttek ki, mi meg nyugodtan biciklizhettünk. Akkor udvaroltam a későbbi feleségemnek, érthető, hogy nagyon vártam a postát. Bementünk érte Királymezőre. Gondoltuk, semmiség kerékpárral átmenni a hágókon. Csakhogy amikor egy zárda elé értünk, az egyik apáca határozottan jelezte, hogy merre van a gránica (határ). Kerülővel jutottunk csak célba, szerencsére, mert a partizánok keze közé kerültünk volna.

⁴⁴(Királymezőről Budapestre vitt az útja, onnan pedig Esztergomba helyezték. Innen 1944 karácsonyán elküldték lányszórákat vételezni Tokodra.)

R.: – Már visszafelé haladtunk, amikor bezárult körülöttünk az oroszok gyűrűje. Szerencsére a hegyeken át, Pilisvörösvár felé, még éppen sikerült átjutnunk. Éjjel érkezünk be az esztergomi német parancsnokságra. Mondom: „Itt vannak az oroszok.” „Sie sind blöd!” – válaszolta egy német főhadnagy. Mire én: „Das kann sein, daß ich blöd bin, aber Sie werden bald blöd werden.” Nem akart hinni nekem! Hát kérészerűen így kerültem vissza Esztergomba. Onnan a garami hídfőbe vezényeltek. Ez volt a front legcsúnyább része. Mindig mondtam az alezredesnek, a parancsnoknak: „Alezredes úr, tényleg annyi

magyar rekedt a folyó túlsó felén? Ha egyikünk átment oda, három jött vissza helyette. Közben kiderült, hogy ezek oroszok voltak – magyar egyenruhában. Fölrobbantották azt a hidat, amit mi építettünk.

Én: – Persze, utász voltál.

R.: – Igen, pontonhidat. És akik túloldalt rekedtek, ottmaradtak fogságban. Mi meg hazajöttünk. Akkor kerültem Szilsárkányba, „mint fölerősítés”.

Én: – Pihenni ...

R.: – Szilsárkányból pedig le a Balatonra.

(A háború után az Ácsi cukorgyár a volt Kilián-telepen nyaralót építtetett. Egészen primitív formában. Krischék többször is nyaraltak ott. Egyik alkalommal gyalog mentek le a tóhoz. Csak akkor vette észre, hogy kápolna áll az út mentén.)

R.: – Jé, én ebben voltam! Volt itt egy ereklye, amit én 1945-ban elvittem. „Á, ne mondj ilyet” – hitetlenkedtek a társaim. „Keressük csak meg!” – erősködtem. Bemegyünk a kápolnába, megvan az ereklye helye. Pontosan elmondtam, hogyan is volt. Persze a lelkiismeretem nem hagyott békén: fölkerestem Aszófőn a plébánost, bár abban az időben – az ötvenes években – nem lehetett kérkedni az ilyesmivel. „Nézze, azt az ereklyét én vittem el, de nem azzal a szándékkal, hogy ellopjam, csak hogy megmentsem. De a legényem elcsórta tőlem, már a magyar határtól kifelé. Lehet, hogy valakinek eladta élelemért. Óróra sem tételezem föl a lopási szándékot. Önnek esetleg van valami módja a papok révén megtalálni stb., stb.”

Én: – És sikerült? ...

R.: – Végül meglelt az ereklye.

Én: – És veled mi lett? Hiszen már a határon túl jártatok 1945 tavaszán.

R.: – Kérlekszépen, kikerültem Ausztriába, angol fogságba. Mindenünk megmaradt, csak ennivalónk nem volt. Mindig mondták, hogy kapunk majd kekszet, végül négy szemet adtak. Pajtában aludtunk, velünk volt a szárföldi orvos is. Dolgoztattak volna minket, de nem mentünk ki, mert az kalóriaveszteség lett volna.

(Végül az erdőbe azért csak kimentek, ahol áfonyát kellett szedniük. Szedtek is, de ott helyben meg is ették. Annyira éhesek voltak. Gombát viszont vittek a táborba. Megfőzték, anélkül, hogy tudták volna, milyen faj.)

Én: – Hogyan kerültél haza?

R.: – Többek közt a Gálos Jóskával voltam együtt. Elhatároztuk, hogy nem maradunk tovább. Mi bizony hazajövünk. Elmentünk Jennersdorfba dolgozni. Nekem ökröket kellett hajtanom, ki az erdőbe. Az ökrök olyan okosak voltak, csak annyit kellett mondanom, hogy gyíjja, már tudták, hova menjenek.

(Igazolásokat mutat. Az egyik angol, Krisch Róbert zászlós nevére, a másikat ő gyártotta, hogy legyen valami munkaigazolványa. „Es wird bestätigt, daß Herr Robert 45Krisch in der Zeit von 27sten July bis 19ten August 1945 bei Landwirtschaftsbetrieb X. Y. tätig war stb.)

R.: – Hát aztán mindig közelebb és közelebb húzódtunk a zónahatárhoz. Az amerikaiak nem törődtek velünk, az angolok sem. Ott volt a közelben Pum Hansi is. Vele cseréltem. Odaadtam neki a biciklimet, ő

meg adott cserébe zsávolyruhát, angol cipőt. Úgy néztem ki, mint egy angol. Megkértünk egy papot, aki átvitt minket a zónahatáron, orosz megszállási területre.

Én: – No most, irány az országhatár.

R.: – Vállunkra vettünk egy gereblyét, arra szatyrot és amikor ruszkit láttunk, elkezdünk gereblyézni. Így jutottunk el Hasfalvára (Haschendorf), itt már kiismertük magunkat. Gálos Jóska azt mondja: most már nincs probléma. Talált valakit, akit átküldött az édesapjához, ő meg értünk jött. A Harka melletti szakaszon léptük át a magyar határt. Ugye én a szőke hajú, angol ruhában. Ott, ahol most a juhodály van, az oroszok páncélos hadosztályának területe volt. Egyszer csak előugrik egy ruszki: „Germanszki, germanszki!” – mondja. Álljunk meg. Mondom: nem állunk meg, ha löni akar, úgyis lö. Hallom, hogy felhúzta a pisztoly ravaszát. A másik csitíthatta. Én, nem tudván oroszul, csak azt hajtogattam: „Student, student!”... Megúsztuk.

(Este a volt lakásuk előtt állt. Romok. Szüleit kibombázták. Elköltöztek, de hová?)

R.: – Így elmentem a bátyámhoz a Wiedenben. – Jó estét kívánok. Tessék mondani ...

A bátyja: – Kit tetszik keresni?

R.: – Hát nem ismer sz meg?

A bátyja: – Jézus, ez a Róbert!

(Róbi bácsi felesége – sokszor találkoztunk a boltban – behozza a feketét, majd tapintatosan távozik.)

A lényeg: dolgozni kell. Elment Bekk ügyvédhez (a zenekarban együtt játszottak), ott volt Patzenhofer úr, aki közölte vele: „Gehen Sie herunter [mármint Ácsra], es ist alles erledigt.”

R.: Lemegyek Ácsra. Azt mondják: „Ki maga?” Mondom: „Én itt dolgoztam.” „Hát ez nem igaz” – válaszoltak. Hazajöttem Sopronba... Ekkor és ekkor menjenek le, most már tényleg minden el lesz intézve. Akkor a megbízott igazgató már tudhatott rólam. Azt mondja, hogy itt üzemi bizottság van, meg ez, meg az. Jó, azért csak jöjjenek. Jöttem. Következtek az igazolások Komáromban. A bizottság egyik tagja, cipész, megkérdezte tőlem: „Mondja, maga hol esett fogságba?” Azt válaszoltam, hogy Aspangnál. „Mit csinált maga ilyen sokáig mint katona?” – Hát mit csináltam: behívtak, zászlós lettem, mondtam nekik. – „Akkor maga horthysta, fasiszta tiszt!” – Én meg azt hittem, hogy itt lehet beszélni. Sajnos ráfizettem. Folyton azt kérdezték, hogyan estem fogságba. Láttam, hogy cédulát adogatnak egymásnak. – „Ne haragudjanak, már ötödször kérlek, hogyan estem fogságba...” Hát azok úgy leápoltak engem...! Rájöttem, hogy jobb lesz csendben maradni. Csendben is maradtam. Azért leigazoltak, mert Ácsról voltak ismerősök a bizottságban, s bizonyították, hogy rendes gyerek vagyok stb.

Én: – Maradhattál Ácson.

R.: – Aztán jött a szakszervezet. Egyik nap kirúgtak, másik nap visszavettek. Mert mégiscsak fiatal és nem olyan... Rájöttem, miért nem vagyok olyan. Története van ennek.

46(Még Patzenhoferék idejében a tűzoltóknak minden év végén járt egy hordó sör, ezt persze megünnepezték. Ő is közéjük tartozott, hiszen minden tisztviselőnek egyúttal tűzoltónak is kellett lennie.)

R.: Nem volt hely, szorítottak valahol, odakerültem egy fiatal gyerek mellé, s megittuk a pohár sört. Stb.,

stb. Közben ebből a gyerekből órnagy lett, nagy ember volt, s amikor ki akartak rúgni, azt mondta: „Ez nem beképzelt, hiszen együtt söröztünk!” Szóval egy ilyen megjegyzés, emberi hozzáállás mit számított abban az időben! Ugyanakkor az egyik *elvtárs*, akit kineveztek igazgatónak, behívott: „Üljön le!” – Gondoltam, hogy ő az igazgató, mert nyakkendője volt. – „Most megírjuk az önéletrajzát.” És az óráját letette az asztalra. Soha nem fogom elfelejteni. A lényeg ez volt: ez voltam, meg az voltam, *s ettől kezdve a pályám felfelé ívelődött*. De mit hozott a sors: fél év múlva kisült, hogy... [Robi bácsi keresi a megfelelő kifejezést] a háború előtti más politikai múltja miatt leváltották. – Volt egy igazgatóm, akinek az volt a szavajárása: „Komám, egyet ne felejts el, nem érdemes úriemberrel egy tányérból cseresznyét enni, mert a maggal szemközt köp.”

Én: – De most már békén hagytak!

R.: – Egyre képzetesebb szakmunkások lettek az igazgatók. Konszolidálódott a helyzet és szükség volt arra, aki a régi dolgokat tudja. Akkor ugye engem kineveztek terv- és statisztikai osztályvezetőnek. Abban az időben elismert titulus volt a könyveléssel szemben. El kellett végezni a különböző felsőfokú tanfolyamokat, a tervtanfolyamot, a mérlegképes könyvelői tanfolyamot. Amelyik osztályt hozzám csatolták, annak az anyagából kellett szakvizsgát tenni, felső fokon. Később kineveztek főkönyvelőnek.

Én: – Mást nem is csináltál, csak könyveltél?

R.: – Örökmozgó ember lévén, a sportkörnek elnöke voltam, zenéltünk is, színházat játszottunk. Ezek komoly előadások voltak! Tehát mindig bekapcsolódtam a különféle mozgalmakba. Igényem volt rá, s valahogy szerettem is a közösséget.

Én: – Ott voltak a régiek is?

R.: – Az volt a helyzet, hogy kicserélődött Ácson az egész társaság, mert egy részük 1944-ben Cinfalvára ment (menekült), és ezt igen rossz néven vették azok, akik maradtak. (Éreztették velük, pedig nem tehettek róla.) A cukorgyári lakótelep mindig olyan volt, mint egy nagy család. A korábbi mondás szerint: aki nem lop ezüstkanalat, az az ember onnan megy nyugdíjba. És ez valójában úgy is volt. Mert a cukoripar nagyon összetartó iparág.

Én: – Pályád mégiscsak felfelé ívelt.

R.: – Rengeteget jártam Budapestre. 1953-tól a cukoripar önköltségi terveit én összesítettem. Miért pont én? Valakit behívtak dolgozni a minisztériumba? (Nevet.)

Én: – Valaki lettél.

R.: – Állandóan igénybevettek bennünket, régiket. Például 1955-ben olyan bizottságban voltam, ahol a gazdasági, közgazdasági részt én csináltam. Rajtam kívül volt ott egy főmérnök, meg egy fővegyész. Nekem az volt a feladat, hogy dolgozzam ki: mibe kerülne a tizenegy cukorgyár rekonstrukciója. Vagy: a rekonstrukció nélkül egy új cukorgyár létesítése mibe kerül. És még volt valamilyen harmadik verzió is ... Határozottan emlékszem rá, nem arról volt szó akkor, hogy Kabán legyen az új gyár. Csak annyit lehetett tudni, hogy Debrecen környékén legyen-e vagy pedig lenn Gyulán és azon a területen.

47 Én: – És a kitüntetéseid?

R.: – Ezért a bizottsági munkáért annak idején az élelmiszeripar kiváló dolgozója lettem. Kitüntetésem van

bőven. Kisebb-nagyobb. Az unokáim nézegethetik. Minden korszaknak megvan a maga kitüntetése. Akkor a kiváló dolgozói volt szokásban. Ezek nem érdemek voltak, hidd el. Az ipar kiváló dolgozója már igen. De a vállalatoké, meg az, hogy ki legyen sztahanovista, az olyan volt, hogy a névsor elején kezdték, aztán ha valaki már volt, legközelebb más kapta, aki nem részesült benne.

Én: – Emlékszem, nálunk is így osztogatták...

R.: – Ellenben van egy érdekes kitüntetésem.

Én: – Hadd lám ... A soproni tanácstól!

R.: – Bizony. A Városszépítők felterjesztettek. Társadalmi munkáért kaptam...

Én: – Miért mentél el Ácsról?

R.: – Mindig vágyódtam vissza Sopronba. A sors úgy hozta ... Amikor elkerültem Ácsról, Petőházára jöttem, a cukorgyárba. Mivel azonban oda a kijárás nem volt könnyű dolog (akkor már itt laktunk), Sopronba jöttem szövetkezeti főkönyvelőnek. Mellesleg Petőházán is tervosztályvezető voltam. Itt Sopronban bekapcsolódtam a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaság munkájába, s megkaptam annak nagy kitüntetését 1983-ban. Most is tagja vagyok még. A MTESZ soproni szervezete ellenőrzési bizottságának elnöki tisztét három ciklusban láttam el.

Én: – És a Soproni Városszépítő Egyesület?

(Ezt már inkább csak magamnak mondom, hiszen mindnyájan tudjuk, hogy Robi bácsi, ha néha dohog is, milyen lelkesen intézi a gazdasági ügyeket, s nagy tapasztalatával milyen jól kiigazodik a rendeletek útvesztőiben. Talán előbb is megkaphatta volna a tiszteletbeli tagságot, viszont így egy időben Mollay professzor úrral. Mikor is?)

R.: – 1992. március 19. Érdekes dátum. Nevezetes nap számomra. [Elgondolkodik.] Csak egészség legyen. Ez a lényeg. No és a pénz: legyen pénze az egyesületnek, hogy tovább tehessük a dolgunkat. Azt, amit elődeink kezdtek el.

Én: – Robi bácsi! További hasonló, termékeny éveket!

(1996. júliusában.)

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON ÉLŐ EMLÉKEZETE / Dudich Endre: A Hűséges Város hűséges tudósa Száz éve született Vendel Miklós professzor

**Dudich Endre: A Hűséges Város hűséges tudósa
Száz éve született Vendel Miklós professzor**

„...itt élned, halnod kell”
(Vörösmarty)

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON ÉLŐ EMLÉKEZETE / Dudich Endre: A Hűséges Város

hűséges tudósa Száz éve született Vendel Miklós professzor / 1. Az újteleki utcától a budapesti Tudományegyetemig

1. Az újteleki utcától a budapesti Tudományegyetemig

Vendi Aladár főreál-iskolai francia–magyar szakos tanár és Móder Anna harmadik fia, Miklós 1896. október 8-án született Sopronban, az Újteleki utca 50. szám alatt. A középiskola első két osztályát a Főreáliskolában végezte, a többit már Budapesten, ahol tíz évvel idősebb Aladár bátyja és hat évvel idősebb Mária nővére is tanult. A II. kerületi állami főreáliskolában érettségizett 1914-ben, és beiratkozott a Pázmány Péter Tudományegyetem kémia–természettudomány szakára.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON ÉLŐ EMLÉKEZETE / Dudich Endre: A Hűséges Város hűséges tudósa Száz éve született Vendel Miklós professzor / 2. Az olasz fronton – és újra a budapesti egyetemen

482. Az olasz fronton – és újra a budapesti egyetemen

A világtörténelem közbeszólt. A fiatal Eötvös-kollégistának már 1915 májusában be kellett vonulnia. A 8. honvéd tábori ágyús gyalogezrednél szolgált, az olasz fronton. 1916 augusztusában a hatodik isonzói csatában tüdőlővést kapott. Felépülése után újra a frontra vezényelték. 1918 novemberében, tartalékos hadnagyként szerelt le. Nyolc kitüntetésben részesült, ami egy hivatásos katonatisztnek is becsületére vált volna. Ezek között volt az I. osztályú ezüst vitézségi érem is (a „nagyezüst”), így lett a „vitézi rend” tagja. Ehhez ajánlatos volt magyarosítania németes hangzású – bajor eredetű – családnévét. Ezt szellemesen oldotta meg, egy „e” betű betoldásával: Vendi-ből Vendel lett.

Egyetemi tanulmányait befejezve (a fronton is tanult a harcok szüneteiben), 1920-ban doktorált. Az egyetemen maradt: az Ásványközettani Intézetben, Mauritz Béla professzornál lett először gyakornok, aztán tanársegéd, majd hamarosan adjunktus. A Magyarhoni Földtani Társulat első titkárává választották. Nyitva állt előtte a fővárosi tudományos karrier lehetősége.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON ÉLŐ EMLÉKEZETE / Dudich Endre: A Hűséges Város hűséges tudósa Száz éve született Vendel Miklós professzor / 3. A fiatal soproni professzor

3. A fiatal soproni professzor

1923-ban azonban meghívták rendkívüli tanárnak a Trianon után Selmechányáról Sopronba áttelepült nagy múltú Bánya-, Kohó- és Erdőmérnöki Főiskola Ásvány- és Földtani Tanszékére.

E megbízás elfogadása végleg megszabta Vendel Miklós életútját. A pesti egyetem ugyan 1924-ben még magántanárrá habilitálta „Kőzetan” tárgyköréből, és az 1925/26 tanévben kéthetente „visszajárt” Sopronból előadásokat tartani, de a továbbiakban sikeres oktatói tevékenysége a soproni egyetemhez kötődött.

A Csengery u. 33-ban volt „otthon”. 1927. november 12-én feleségül vette kedves tanítványát, a még 1923-ban Budapesten eljegyzett dr. Lőb Erzsébetet. 1928-ban költöztek be a Vasúti sor (most Béke út) 9. sz. családi házukba. (Özvegye ma is ott lakik.) Házasságukból két gyermek született: 1937-ben Erzsébet és

1941-ben Miklós.

Az oktatás és a tanszékfejlesztés mellett lendületes tudományos munkásságot is fejtett ki az ásvány- és kőzettan területén. Ezenkívül megkezdte Sopron város és környékének beható földtani-kőzettani (és később vízföldtani) kutatását. (Első e tárgyú írása 1926-ban jelent meg.)

Az elismerés nem is maradt el. Szokatlanul fiatalon, 37 évesen (1933-ban) a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lett, majd – a hazaiak után – osztrák és angol szakegyesületek megbecsült tagja. (Osztrák kollégáival mindvégig baráti kapcsolatot tartott fenn, és a Keleti Alpok jó ismerőjévé vált.)

A megfeszített munkában a felüdülést – a család mellett – elsősorban a zenehallgatás és a zongorázás jelentette számára, de baráti sörözésekben és kuglipartikban is szívesen vett részt.

Az időközben (1934-ben) egyetemi rangra emelt főiskola Ásványtani-Földtani Tanszékének tanszékvezető rendes tanára lett, majd 1941-ben, Vitális István professzor utódként, a Földtan-teleptani tanszéké.

1943-ban a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjává választotta.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON ÉLŐ EMLÉKEZETE / Dudich Endre: A Hűségés Város hűségés tudósa Száz éve született Vendel Miklós professzor / 4. Viharos esztendő

494. Viharos esztendő

1944 második felében a magyar királyi kormányzat sok értéket igyekezett Németországba juttatni, a szovjet Vörös Hadsereg előnyomulása elől. Rendelkezés született a soproni egyetem mindenestől való áttelepítésére is. Ezt végül is az egyetem akkori vezetőinek elszánt és makacs ellenszegülése megakadályozta. Ebben Vendel Miklós professzornak jelentős része volt. Az 1944. október 15-i nyilas hatalomátvétel kapcsán Sopronba német csapatok vonultak be. Vendel Miklós az elsők között volt, akiket letartóztattak. Abban a pillanatban senki sem sejtette, hogy az ő esetében nem végződik tragikusan az ügy.

Az egyetem mindenesetre Sopronban maradt.

A Mikulás meghozta Sopron első amerikai bombázását. A vasútvonal a Liberátorok kiemelt stratégiai célpontja volt, és a körülötte lehulló bombák a Vendel család házát – a professzor neve napján – lakhatatlanná rongálták. Ki kellett költözniük az 1944 nyarán elhunyt édesapa löverébe (Felsőlővér út 44., most 74).

A háború viharának elvonulása után Vendelék a Rákóczi utca 39. alatt laktak, amíg a családi házat nem sikerült újra lakhatóvá tenni.

1945 augusztusában újabb családi gyász érte: meghalt szeretett nővére, Mária, aki maga is az ásványtan kiváló művelője volt, és az első nő Magyarországon, aki egyetemi magántanár lett.

Vendel Miklós professzor nem vett részt a pártpolitikában, de az egyetem újraindításában és a tudományos munkában annál intenzívebben. A „fordulat éve”, a kommunista hatalomátvétel, nem érintette közvetlenül. Sopron azonban a „vasfüggöny” védőövezetébe, 50a csak külön engedéllyel látogatható határsávba került, ami gazdaságilag és kulturálisan egyaránt súlyos kárt okozott a városnak.

1951 kritikus év volt Vendel Miklós életében.

Tudományos munkásságáért – „az érctelepek rendszerezése terén elért eredményeiért” – a Magyar Népköztársaság kormánya a legmagasabb tudományos kitüntetést, a Kossuth-díjat adományozta neki. Édesanyja nem sokkal fia e nagy sikere után elhunyt.

Mesterét és első főnökét, Mauritz Béla professzort viszont nyugdíjba küldték az ekkor már a magyar geofizika atyjának, Eötvös Lorándnak nevét viselő budapesti tudományegyetemről.

Vendel Miklós lett volna a legesélyesebb utódjelölt. Ismét felvillant előtte a fővárosi lehetőségek csábítása.

(Bátyja, Vendl Aladár ekkor már a budapesti Műszaki Egyetem Ásványtan-földtani Tanszékének professzora volt.)

Ő azonban ellenállt a kísértésnek, és hű maradt szeretett városához, a szívéhez nőtt egyetemhez.

A soproni MTESZ-ben is igyekezett tenni a városért. Eleinte a vezetőség tagja volt – különösen a hidrológiai csoporttal foglalkozott –, később a soproni szervezet díszelnöke lett, és minden eszközzel segítette a tudományos ismeretterjesztést.

A következő években egymás után jelentek meg egyetemi jegyzetei (Ásvány- és közettan, Földtan, Teleptan, Geokémia, Történeti földtan, Magyarország földtana.) Ő vezette be hazánkban elsőnek a geokémia önálló tantárgyként való oktatását.

1956 őszén a Bányászati Kar dékánja és az egyetem tanári karának korelnöke volt. A hallgatók megbecsülésük és bizalmuk jeléül „forradalmi rektorra” választották.

Nehéz döntésekkel kellett szembenéznie. A következmények nem voltak kiszámíthatók. Az esetleges megtorlások elől családját Ausztriába menekítette. (Hitvесе, mihelyt csak tehetте, hazatért.) Lányuk a müncheni egyetemen fejezte be geológustanulmányait, fiuk pedig Zürichben érettségizett és az ottani műszaki egyetemen, az európai hírű Eidgenössische Technische Hochschule-n (ETH) szerzett villamosmérnöki, majd a franciaországi Fontainebleau-ban menedzseri (!) diplomát. Később mindketten svájci állampolgárok lettek és ma is Svájcban élnek.

Vendel professzor azonban nem mozdult helyéről. Mint felelős vezetőnek, az volt a hármас jelszava:

„Maradni, rendet tartani, menteni a menthetőt.”

Nem is került sor erőszakos cselekményekre. A bányamérnöki kar hallgatói közül aránylag kevesen távoztak külföldre (szemben az erdészekkel).

Az oktatás hamar újraindult. A brennbergi bányászok segítségével, Vendel professzor szakvéleménye alapján, a téli fűtéshez is sikerült szénét biztosítani.

A nehézségekben három fő támasza volt: szilárd erkölcsi elvei, házastársának megértő, tevékeny szeretete és csendes, fanyar, bajusz-alatt-somolygó, de igen eleven humorérzéke. Amikor pl. lokálpatriotizmussal vádolták, azt mondta: „a lokálpatrióták azok, akik a mulatókban hazafiaskodnak. Én nem vagyok ilyen.”

A kapitány nem hagyta el a hajót, és az nem süllyedt el.

Szakmai és emberi értékeit az Osztrák Földtani Társulat 1958-ban tiszteleti tagsággal ismerte el.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON ÉLŐ EMLÉKEZETE / Dudich Endre: A Hűséges Város hűséges tudósa Száz éve született Vendel Miklós professzor / 5. „Mindvégig maradok”

515. „Mindvégig maradok”

A Bánya- és Kohómérnöki kart átköltöztették Miskolcra, az újonnan létesített Rákosi Mátyás Nehézipari Egyetemre. Évekig tartó huzavona után végül az ő tanszékének is mennie kellett.

„Mélyen idegyökerezett öreg fát nem lehet átültetni”, mondotta. Inkább megvált – 36 év után! – az egyetemi oktató-nevelő munkától, de Sopronban maradt.

A Nehézipari Minisztérium (NIM) csoportvezető főmérnöke lett, majd megszervezte és vezette a Bányászati Kutató Intézet Petrográfiai (Kőzettani) Osztályát, természetesen Sopronban (Szent György u. 16.). A teleptan mellett eredményes kutatómunkát végzett a vízföldtan területén is.

1964-ben a Magyarhoni Földtani Társulat (amely már 1950-ben a legnagyobb elismerésben; a Szabó József emlékéremben részesítette) Nyugat-Magyarországon tartotta éves vándorgyűlését. Ezen Vendel professzor korát meghazudtoló fiatalos lendülettel mutatta be Sopron és környéke négyévtizedes kutatásának eredményeit.

Nagynéha azért „pihent” is: a mátraházai akadémiai üdülőben, majd a család balatoni nyaralójában, amelyet unokáinak építtetett, de családja mellett mindig szakkönyvek társaságában...

Hetvenedik életében, 1966-ban egész sor magas szakmai és állami kitüntetésben részesült: többek között megkapta a Munka Érdemrend Arany Fokozatát.

Mintha nem lett volna elég teendője, 1967–1970-ben a soproni Központi Bányászati Múzeum vezetője is volt.

Hetvenöt éves korában (1971) újabb kitüntetések jutottak osztályrészeül. Ezek közül a „Pro Urbe” emlékéremre volt a legbüszkébb, amellyel Sopron város tanácsa „a város érdekében kifejtett kiemelkedően értékes munkásságáért” tüntette ki, magát is megtisztelve ezzel.

1972 végére vonult nyugdíjba. Ezt azonban merő formalitásnak tekintette. Életének utolsó éveiben is lankadatlanul dolgozott, ez volt életeleme. 1973-ban jelent meg utolsó (38.!) írása Sopron és környéke földtanáról (németül). Azonban e csodálatraméltóan termékeny időszak írásainak jelentős része nem jelent meg nyomtatásban. Nagy művét „Magyarország teleptanát” már nem tudta befejezni.

1975-ben az Osztrák Ásványtani Társaság tiszteletbeli tagjává választotta.

A nyolcvanadik születésnapja (1976. október 8.) alkalmából rendezett ünnepségen munkatársai, tanítványai – sokan már maguk is akadémikusok és professzorok – és tisztelői az egész országból, sőt a határon túlról is összegyűltek, hogy szeretettel és tisztelettel ünnepeljék Vendel professzort. Erre az eseményre Sopronba jöttek (bár korántsem ekkor először) gyermekei is.

1976. december 21-én a miskolci Nehézipari Egyetem díszdoktorrá (Doctor honoris causa) avatta.

Hat héttel később, 1977. február 7-én Vendel Miklós szíve megszűnt dobogni. A soproni Szent Mihály temetőben, a családi sírba helyezték nyugalomra, édesapja, Károly bátyja és Mária nővére mellé, nagy tömeg részvétele és részvéte mellett.

Így már nem vehette át személyesen a „Sopron Város Díszpolgára” oklevelet (1977. február 22.). Mégis ezt kell tekintenünk e gazdag és áldott életút méltó befejezésének.

Vendel Miklós igen magasra állította a mércét.

Most már a következő nemzedékeken a sor, hogy kövessék példáját.

52A soproni egyetemen, számos intézmény részvételével, 1996. október 16-án emléküléssel ünnepeltük meg születésének 100. évfordulóját. Ebből az alkalomból a Városszépítő Egyesület emléktáblát helyezett el a Béke út 9., a Vendel-ház falán.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON ÉLŐ EMLÉKEZETE / Dudich Endre: A Hűségés Város hűségés tudósa Száz éve született Vendel Miklós professzor / Irodalom:

Irodalom:

Bogsch László: Vendel Miklós (1896–1977). Nekrológ. – Az MTA X. Osztályának Közleményei 10/1–2, 111–119, Budapest, 1977.

Boroviczeny, Franz: Prof. Dr. Dr. h. c. Miklós Vendel. – Verh. Geol. B. – A., Jahrgang 1977, Heft 3, S. 219–224, Wien, Dezember 1977.

Szádeczky-Kardoss Elemér: Vendel Miklós emlékezete – Földtani Közlöny, 107/3–4, 256–265, Budapest, 1977.

A Nehézipari Műszaki Egyetem Közleményei, 1. sorozat, BÁNYÁSZAT, 24/1–2, Dr. Dr. H. C. Vendel Miklós akadémikus professzor emlékére. (Szerk. Kisházi Péter, Richter Richárd, Némédi Varga Zoltán.) – 141 oldal, Miskolc, 1978. – Tartalmazza Vendel Miklós részletes életrajzát, publikált és nyomtatásban meg nem jelent írásainak jegyzékét – 140, illetve 52 tételt –, a különböző szakterületeken végzett tudományos munkásságának méltatását, életének soproni vonatkozásait (Molnár László tollából) és a temetésen elhangzott búcsúbeszédet is.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETÉBŐL

SOPRON KULTURÁLIS ÉLETÉBŐL

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETÉBŐL / Fejér Zoltán: SOPRONI LEPORELLÓK – Grábner József akvarellművész munkásságáról

**Fejér Zoltán: SOPRONI LEPORELLÓK –
Grábner József akvarellművész munkásságáról**

A soproni akvarell-festészet megelőző korszakaiból kiindulva, elénk tárul a sok szépséges alkotás. A madártávlatos vedutaképektől a Fertő tavi képeken túl a belvárosig, melyek mind az itt élő festőktől származtak. Az Alpok és Bécs közelében elterülő város történelmi múltjával együtt a műemlékgazdagságával képes kialakítani olyan bensőséges hangulatokat, melyek Sopron szépségei. Az elmúlt századok színezett rézmetszetei, az ismert vagy ismeretlen festők leíró jellegű festményeinek változatossága, könnyű lazúros előadásmódja, mint például Steinacker Károly Ikvapartja 1856-ból, mind

ismertek. A Stornók historizáló épületszövegeinek vízfestményei mellett, megcsodálhatjuk Bielitz Margit „A két mór ház” című akvarelljét is a Soproni Múzeumban. Századunk közepe adta az elegánsan akvarellezők nagy generációját, mint Wosinski Kázmért, Soproni Horváth Józsefet, Mende Gusztávot, Mühl Aladárt, Szarka Árpádot és dr. Gáspárdy Sándort. Az akvarellfestés népszerűsítésében főképpen Mühl Aladár jeleskedett. Csatkai Endre így fogalmazott: „Az a szeretet, amellyel minden soproni övezi városát, rányomja bélyegét a képzőművészetre is...” (Csatkai E.: A soproni képzőművészet története 1848–1948-ig c. kiadványából.) Napjaink művészettörténésze Askercz Éva így fogalmaz: „Az itt élő festők a huszadik század derekán, de még a végén is látható örömmel festik ezt a várost.” (Sopron anno – ahogy a festők látták, 1995-ös kiadvány.)

Grábner József is ezen hagyományok folytatója. Végző soron a sokat emlegetett soproni akvarellezők iskolájának rokonszenves alkotója, aki 1940. május 23-án született Sopronban. Édesapja Grábner József, a vasúti fűtőház lakatos. Édesanyja Krisch 53 Terézia varrónő. Fiuk a Halász utcai általános iskolában (1946–1954-ig) Burgolits István tanárától kapja az alapokat rajzból. A Fáy András Közgazdasági Szakközépiskolában folytatja tanulmányait 1954–1958-ig. Érettségi után az Iparművészeti Főiskolára jelentkezik, és belső lelki megérzései szerint visszalép a sikeres második forduló után, pedig Steiner Antal festőművész készítette fel a felvételre. 1957–1960-ig Mende Gusztáv szabadiskoláját látogatja.

Élete sodrásában Grábner József elvégzi a Posta segédtiszt iskoláját, majd a soproni egyetem műszaki rajzoló tanfolyamát. Sorsa összehozza Mühl Aladárral, akitől sokat tanul akvarellezni 1970-től 1980-ig.

Küzdelmesen induló alkotói pályája során sok adódó városi vagy megyei kiállításon szerepel. Az idők folyamán öt önálló tárlatával teljesedett ki. 1985-ben a győri Amatőr Pályázaton a közönség díját nyeri el. A soproni Képzőművészeti Társaság aktív vezetőségi tagja. Közös kiállításokon városunkon kívül is bemutatta munkáit. Így Győrben 1992-ben, Oroszlányban 1993-ban, Eisenstadtban 1990-ben, Bamberg–Kulmbach–Mödingben pedig 1996-ban állított ki. 1994-ben önálló kiállítási lehetőséghez jut Bad Wimpfenben, a Városházán.

Most, hogy elérkeztünk az 1996-os Soproni Ünnepi Hetek alatt rendezett kiállításához, Sarkady Sándor író szavait idézem a megnyitójából: „Grábner József festészetében a nagy múltú akvarellpiktúra talált méltó folytatásra”.

Ezek után, ha áttekintjük képeit, meggyőződhetünk arról, hogy Grábner választott témáihoz kimegy a szabadba és mint plein-air festő festi meg képeit. Ezek az impresszív képek érdekes módon mégsem tűnnek könnyű pillantok eredményének. Munkáiból kiérződik az átgondoltság és a technikai tapasztalat, melyet mesterétől tanult. Képkivágásával igyekszik egységesen megragadni és befejezni kompozícióját. Keresi és átéli a téma festői lényegét, biztonságos nyugalmát. Hozzáteszi az atmoszférák hangulatainak harmóniáját, jellegzetes lokális színeivel. A színharmóniákat jól érzi és egyéniségéből kisugárzó derűvel fogalmazza meg azokat. Az irányított fény és árnyékkontrasztok a perspektivikusan elrendezett házsorokban szépen kiemelik a részletformákat is. A belvárosi képekben pedig a blickfangos alakok, embercsoportokkal életteli város képét adják. Ám élénk dekoratív színfoltok alkalmazásával és a játékos kontúrvonalak egységével, ezek összemosásával plasztikussá válik a kép. Ahogyan ő mondja: „Témáim hagyományosak”. Így azt is tapasztalhatjuk, hogy képeit újra és újra átéli. „De a technika nem nyomja el az akvarellistát... az lesz a végeredmény, amit ő szeretne megjeleníteni.” (Kovács László igazgató megnyitóbeszédéből 1992.) A bátran használt színektől felfrissül az ódon hatás. Méretüknél (35×45 cm) fogva jól illeszkednek képei a polgári lakások falaihoz.

Az 1989-től számított közéleti változások lehetővé tették a művészi önmegvalósítás számos formáját. A kiállítási lehetőségek számának megnövekedése és a festő beérése szerencsésen találkozott össze. Ennek az anyagnak legjavát találhatjuk 1995-ös és 1997-es falinaptárain reprodukálva. A Veszprémi Nyomda Rt. gondozásában megjelent 1995-ös falinaptára az 1994. év kiemelkedő technikai díját érdemelte ki, de a minőséget is jutalmazták a „Kiváló minőségű nyomdaipari termék” méltó elismerésével. Ha összehasonlítjuk a naptárak tartalmát és esztétikai értékét, akkor legjobban Sarkady Sándor költő sajátosan szép szavaival szemlélhetjük a Grábner-alkotásokat.

„Bebarangoltatja velünk Sopront, a hegy- és a dombkoszorúzza gyönyörű vidéket, az évszakok ösvényein, a magunk gyönyörűségére, de szívében azzal a titkos reménnyel, hogy séta közben olyan rejtett szépséget is megmutathat nekünk, amit talán láttunk 54már, de mégsem vettünk észre. Fekete-fehér télen, zöld-arany tavaszban, „fény az ég”, „fény a föld” nyárban, sárguló barna-rét őszen járjuk a várost és a tájat – Grábner szülőföldjét –, s bármerre is kalauzoljon, biztosak lehetünk benne, valami váratlanul új, kedves látnivalóra hívja fel a figyelmünket.”

Felébreszti bennünk a nosztalgiát az elmúló évek tornyosult forgatagában arra, hogy lelki emlékeinket felidézve visszapillantunk városunk múlt és meglévő szépségeire.

Elsőként a tisztán tükröződő vízfelületek tüneményes játékát látjuk az őszi tükröződések az akvarellek áttetsző lazúságával, a vízszintes és függőleges sávok változatos mozgásával. Az erősebben kontúrozott és temperás gouache képek élénk dekoratívosságával és lokálszínes anyaghatásaival válnak életteljessé a belvárosi képeken. Főként a kettő közötti megoldások a külvárosi képek romantikus megfogalmazásában, vizes összemosásaival válnak plasztikussá, a vonalak játékos mozgásával. A legfrissebbek közé az üdén pompázó mályvák csendéletek tartoznak. A „Mályvák körtével” című munkája az évszakok kapcsolását is eszünkbe juttatja. A régebbi soproni hangulatok sikátor hatású képei közül az „Iskola-köz este” élénk idézi a középkor hangulatát. Grábner József zeneiskolás éveiben kürtön játszott. Zeneisége hozzásegítette a harmóniák biztonságos megjelenítéséhez. Belső megérzéseit is kisugározza egy-egy jellemző képén. Ide tartozik a „Némáság” című drapériás hatású akvarellje. Ebben az összefogott külvárosias miliőben a látvány szomorú szépsége nincs idealizálva. Egyszerű és szép. A „Fertőparti szüret” és a „Rekviem az esernyős házért” című alkotásai, lovaskocsival, a régi soproni festők legjobbjaira emlékeztetnek.

Sok távlatos képén a figurák, a tornyok és az ablakok külön hangsúlyt kapnak, mint a „Bécsi-domb”, a „Kora tavasz” és a „Szent Mihály utca” képei. A „Csendes téli este” megkapó havas fehér kontrasztja, a narancs-okker falakkal, ragyogóan harmonizálnak. A sejtelmes „Papréti éjszaka” villanyfényes kábulata, a patak fényeivel érzékletes élményt nyújt.

Búcsúzóul a tárlati meghívójában (1996) megjelentetett két igazi Grábner József-alkotással fejezem be soraim. A „Templom-utca” és az „Orsolyiták-teré”-vel. Mindkét alkotás mindannyiunk örömére szolgált, megkapó látvány (1996).

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETÉBŐL / Metzl János: A Soproni Képzőművészeti Társaság kollektív kiállításai Bambergben, Kulmbachban és Bécsben

Metzl János: A Soproni Képzőművészeti Társaság kollektív kiállításai Bambergben, Kulmbachban és Bécsben

A Soproni Képzőművészeti Társaság 1996-ban 3 külföldi városban 4 helyszínen kollektív kiállítással mutatkozott be. E kiállításokkal nemcsak városunk hírnevét növelték, hanem megbecsülést szereztek kultúrájának is, erről tanúskodnak a regionális sajtó híradásai is. Az egyesület közel 100 éves fennállása óta ilyen reprezentatív kiállítást még nem rendezett külföldön. Említésre méltó, hogy a kiállításokra minden központi támogatás nélkül, spontán kialakult kapcsolatok révén került sor. 1995 márciusában az Oberfranken-i (Frankföld, Bajorország) autodidakta festők és szobrászok Bambergben székelő „Form+Farbe e. V.” nevű képzőművészeti egyesülete magyarországi kirándulást szervezett. Ennek során a Neudrossenfeldben lakó Elke Schulte kezdeményezésére, akinek már régebbi soproni kapcsolatai voltak (rendszeresen és önzetlenül adományokat gyűjt és hoz Sopronba a Vöröskereszt és több gyermekintézmény részére) meglátogatták a soproni Képzőművészeti Társaságot. A baráti hangulatú találkozón szóba került kölcsönös kiállítások rendezése. Még egy év sem telt, máris megérkezett a bambergi „Form+Farbe e. V.” elnökének, Albrecht Volk-nak a meghívása egy Bambergben, utána pedig egy Kulmbachban rendezendő kiállításra. A kiállítások költségeit is magukra vállalták, a bambergi és kulmbachi tartományi tanács (Landrat) nagyvonalú anyagi támogatásával.

A kiállításon 28 művész 128 alkotással vett részt. (Különböző technikákkal készült festmények, grafikák, metszetek, kerámia, tőzománc, fotó stb.) A kiállítók névsora a következő: Áldozó László, Dr. Benkő Ferenc, B. Nagy Gabriella, Borsodi Zsuzsa, D. Hoffer Erzsébet, Fejér Zoltán, Gáspárdy Tibor, Grábner József, Horváth Endre, Horváth Péter, Kelemen Tibor, Kovács Gombos Gábor, Major Mária Magdolna, M. Derszib Eti, Nagy Imre, Nagy Sándor, Nyári László, Pálhegyi Árpád, Simon Ferenc, Szényi Péter, Sz. Strassner Klára, Széll György, Szűcs Szabó Sándor, Taschner Frigyes, Timár Antal, Triller-Wiegisser Éva, Völgyi János, Zsombolyai Mária. Az egyes művészek több alkotással is szerepelhettek, de az elv az volt, hogy minden tag legalább egy alkotását bemutathassa. Ezért művészeti értékük eltérő, de ez nem baj, mert a külföldi szemlélő így alkothat magának hű képet Sopron, egy közepes magyar város képzőművészeti életéről és meggyőződhet arról, hogy ez megüti az európai mércét, mint azt kifejezésre is juttatták.

A bemutatott anyag művészeti bírálatára nem érzem magamat hivatottnak, ez nem is erre a fórumra tartozik, a kiállításoknak viszont helytörténeti jelentőségük is van.

A bambergi kiállítás ünnepélyes megnyitójára 1996. március 3-án került sor a Landrat Bamberg gyönyörű, modern acél-üveg palotájában. A megnyitón Sopronból Nagy Sándor, a Képzőművészeti Társaság elnöke, Szűcs Szabó Sándor alelnök, Keresztény Richárd titkár, Simon Ferenc, Szényi Péter s Triller-Wiegisser Éva kiállító művészek, valamint Dr. Metzl János, a Kulturális Egyesületek és Baráti Körök Szövetségének elnöke vett részt, akik a kiállítás felállításában is kivették részüket.

Landrat Otto Neukum megnyitó beszédében többek között hangsúlyozta, hogy „ha Európát akarjuk építeni, közelebbi kapcsolatokra van szükségünk, meg kell ismernünk egymást. Csak azt tudjuk becsülni, amit ismerünk. A művészet különösen jó lehetőséget nyújt erre, mivel együtt éljük meg.” Utána Albrecht Volk, a bambergi képzőművészeti társaság elnöke, Nagy Sándor és Dr. Metzl János szólt, utóbbi tolmácsolta is a beszédek. Triller-Wiegisser Éva a női művészek emancipációjáról olvasott fel tréfás-ironikus mondatokat, Simon Ferenc pedig egy német verset szavalt. A szép számmal megjelent közönség elismeréssel tekintette

meg a kiállítást, mely március 26-ig volt nyitva¹⁽⁵⁹⁾.

Utána a tárlatot Kulmbachba vitték át, ahol április 1-jén volt az ünnepélyes megnyitó, az ottani Landrat helyiségeiben. A kiállítást Landrat Herbert Hofmann nyitotta meg, szólt még Albrecht Volk, Nagy Sándor, Szűcs Szabó Sándor és Dr. Metzl János, valamint Hans Bär, Neuddrossenfeld polgármestere. A soproni Kurzweil vonósnégyes klasszikus zeneszámai biztosították a zenei keretet. A megnyitón a soproni művészek ⁵⁶közül még Borsodi Zsuzsa és Szényi Péter is részt vett. A kulmbachi kiállítás április 19-ig volt nyitva^{2(60) 3(61)}.

A kiállítást azután júniusban Bécs XIX. kerületében, Döblingben is bemutatták. A Kunstverein Döbling és a Soproni Képzőművészeti Társaság a Corvinus Kör elnökének személyes ismeretsége révén már 1995-ben kapcsolatba lépett egymással. A Kunstverein Döbling 1995 decemberében Sopronban, a Várkerület Galériában egy kiállítással mutatkozott be. E tárlatot Dr. Gimesi Szabolcs polgármester és Adolf Tiller, Döbling kerületi elöljárója nyitotta meg. E kiállítás viszonzásaképpen jött létre a Soproni Képzőművészeti Társaság tárlata Bécs-Döblingben, két helyszínen. Az ünnepélyes megnyitóra június 28-án került sor a Beethoven Saal-ban. A megnyitóra a Képzőművészeti Társaság és a Corvinus Kör közös autóbuzsós kirándulást szervezett. A résztvevőket Adolf Tiller a kerületi elöljáróságon fogadta, majd személyesen kalauzolta őket a kerület nevezetességeinek bemutatására.

A kiállítás ünnepélyes megnyitójára zsúfolásig megtelt a Beethoven terem. Richard Des Balmes és Nagy Sándor, a két képzőművészeti Kör elnökének üdvözlő szavai után Fülöp József Sopron alpolgármestere és Adolf Tiller Döbling kerületi elöljárója beszélt és nyitotta meg a tárlatot. Fodor Gábor fuvolaművész játéka adta a zenei keretet⁴⁽⁶²⁾.

A kiállítást július 1-jén átvitték a gyönyörű Wertheimstein-villában levő döblingi kerületi múzeumba. A kiállítást itt is Adolf Tiller kerületi elöljáró nyitotta meg, és az július 6-ig volt nyitva.

A soproni Képzőművészeti Társaság három külföldi városban bemutatott kollektív kiállítása hű keresztmetszetét adta az általuk képviselt soproni képzőművészeti életnek. A Képzőművészeti Társaságnak jelenleg 38 tagja van, ebből 7 hivatásos művész, a többi a szó nemes értelmében vett autodidakta. Számukra nagy jelentőségű volt, hogy több soproni és hazai kiállítás után külföldön is bemutatkozhattak. A tárlatlátogatók tetszésnyilvánítása, valamint a külföldi sajtó elismerő kritikája további munkára serkentheti őket.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETÉBŐL / Kubinszky Mihály: A Soproni Városszépítő Egyesület 1996. évi tevékenysége

Kubinszky Mihály: A Soproni Városszépítő Egyesület 1996. évi tevékenysége

Sopron Város önkormányzati közgyűlése 1996. március 26-án visszajuttatta a Károly-magaslatot Egyesületünknek. Tagságunkat külön örömmel töltheti el az a tény, hogy a közgyűlés ezt a határozatot egyhangúlag hozta meg, ami – úgy éreztük – kifejezésre juttatta a városhoz való kötődésünk elismerését. A polgármesterrel a kilátótorony átadására vonatkozó szerződést június 10-én írtuk alá, a városi televízió kamerája előtt. Már áprilisban felvettük a kapcsolatot a Tanulmányi Állami Erdőgazdasággal, és Ormos Balázs vezérigazgatóval folytatott eredményes tárgyalások nyomán a kilátótornyot ⁵⁷10 évre bérbe adtuk. Az elmúlt évtizedek alatt az üzemeltető vállalat alig investált épületünkbe, így annak állapota erősen

leromlott. A TÁÉG vállalta az épület tatarozását, két helyiséget biztosít nekünk a környék természeti értékeit bemutató kiállítás részére és biztosította, hogy egyesületünk tagjai díjmentesen látogathatják a „saját” kilátótornyukat. Az erre jogosító kártyákat már kinyomtattuk és a múlt évi körlevelünkhöz csatoltuk. A Pátria alapítvány 200 ezer Ft-tal támogatja a kilátótorony történetét és a kilátóból a látogató előtt feltáruló tájkép és városkép nevezetességeit ismertető kiadványt. A bérlet Egyesületünket – a kilátón végzendő javításokra való tekintetre – mértékletes összegben megállapított éves „jogi tagdíj”-hoz juttatja. A kilátótoronnyal kapcsolatos ügyintézésben és a tárgyalásokon sokat fáradozott dr. Bartha Dénes és dr. Pongrácz Péter elnökségi tagjainknak ezúton is szeretném kifejezni köszönetünket.

A városi önkormányzat közgyűlését támogató Városfejlesztési Bizottság munkájában Rosenstingel Antal elnökségi tagunk képviselte egész évben Egyesületünket, s így a város életének sok fontos kérdéséhez tanácskozási joggal kapcsolatunk továbbra is fennáll. Ugyancsak részt vettünk néhány jelentős városi építészeti tervpályázat zsűrijében (Ferenczy János utcai iskola átalakítása, Deák tér rendezése, Fialatok háza a Kossuth utcában).

A „Városháza-alapítvány” kuratóriumában Langer György elnökségi tagunk képviselte Egyesületünket. Ez az alapítvány a városháza tatarozásának befejezése nyomán tevékenységét a belváros fontosabb, a köz érdekeit szolgáló munkákra kívánja kiterjeszteni és ezért továbbra is működik.

Egyesületünk felkérésére Andrassy Péter elnökségi tagunk nagy lelkesedéssel fogott hozzá az ifjúsági tagozat megszervezéséhez. Célunk, hogy az iskolás ifjúság részére megfelelő ismereteket és körülményeket biztosítsunk egy „egészséges lokálpatriotizmus” kifejlesztéséhez. Az első rendezvények jól sikerültek.

Egyesületünk elnökségének határozata értelmében részt kívánunk venni a város idegenforgalmának lehető növelésében és ezért ilyen irányú alapítvány létrehozását határoztuk el. Kuratóriumában elnökségünket dr. Metzl János alelnök fogja képviselni.

Jelentős változások következtek be lapunk, a Soproni Szemle életében. Az olvasók sorában ezzel a lapszámmal üdvözölhetjük első ízben azokat, akik ugyan korábban nem voltak előfizetők, de az egyesületi tagdíj bizonyos mértékű túlfizetése következtében, az Elnökség 1995. évi határozata értelmében most már „illetménylap”-ként juthatnak a Szemléhez. Reméljük, hogy az „átállásnál” felmerült nehézségek el fognak járulni, és lapunk a jövőben mind több tagunkhoz fog eljutni. A Soproni Szemle kuratóriuma dr. Ádám Antal vezetésével, a szerkesztőbizottság pedig dr. Turbuly Éva főszerkesztő vezetésével lelkesen végezte ez évben is munkáját, amiért az Egyesület elnöksége nevében külön is köszönetemet fejezem ki.

A város védszentjének, Szent Mihálynak napján idén is kitüntettünk egy épületet: a Szegfű utca 6. szám alatt épített családi házat, melyet Zsilka Pál úr részére Tegzes Ottó építész tervezett és Balogh András kőművesmester kivitelezett. Választásunkat az országos szaksajtó is előreláthatóan kiemeli.

Sajnálatos módon nem készült el időben a Storno- emléktábla, és ezért azt csak az 1997. évben avattuk fel.

Éves közgyűlésünket december 18-án tartottuk a MTESZ székházában. A terem rendelkezésünkre bocsátásáért ezúton mondok köszönetet.

Az éves beszámoló végén nem mulaszthatom el, hogy köszönetemet ne fejezzem ki a városnak, hogy a Soproni Szemle nagylelkű anyagi támogatásával, működési költségeink 58%-ának részének átvételével segítette munkánkat. Külön meg kell köszönnünk valamennyi egyesületi tagunknak hozzájárulását, érdeklődését, lelkesedését munkánk irányában. Külön köszönet illeti a működésünket támogató jogi tagokat.

Reméljük, hogy egyesületi helyiségünk, melyet a város jóvoltából ez évben foglalhattunk el, és jelentős részben a Soproni Egyetemről kölcsönzött bútorokkal rendezhettünk be, amiért ezúton is köszönetünket fejezzük ki, az egész tagság családiás otthona lesz. Itt az Új u. 4. szám alatt minden szerdán 9–12 óra között tartottunk hivatali órát, s most már itt tartottuk a szakbizottságok és az elnökség üléseit is. Ebben a rendben, és a beszámolóban leírt szellemben kívánjuk munkánkat jövőre is folytatni. 1997-ben tisztújító közgyűlést is fogunk tartani. Ezért beszámolóim végén felkérek minden lelkes sopronit, hogy jelentkezzen Egyesületünkbe, mert minél többen leszünk, annál nagyobb eredményt várhatunk munkánknál.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETÉBŐL / Gömöri János: A Scarbantia Társaság 1994–1996-ban

Gömöri János: A Scarbantia Társaság 1994–1996-ban

A Társaság tevékenysége az alábbi fő területekre terjedt ki: 1) Ismeretterjesztő előadásokat szerveztünk, kiváló szakemberek meghívásával. 2) Autóbusz-kirándulásokon tanulmányoztuk Pannónia régészeti parkjait. 3) Nemzetközi régészeti diáktábort szerveztünk az amphitheatrumi kutatásokhoz. 4) Ifjúsági helytörténeti pályázatokat írtunk ki. 5) Nemzetközi konferenciákon ismertettük a scarbantiai kutatások eredményeit. A Borostyánkő út témájában Sopronban is nemzetközi konferenciát rendeztünk. 6) Olasz múzeumokkal együttműködve kiállítást rendeztünk borostyánkőleletekből. 7) Kezdeményezésünkre hivatalosan bejegyezték a Scarbantia Régészeti Park Alapítványt, ennek régészeti, szakmai irányítása társaságunk feladata. 8) Sikeres pályázatokkal, számítógép vásárlásával biztosítottuk a Társaság működési feltételeinek javítását. 9) Bázisintézményünk a Soproni Múzeum, amely működésünk infrastrukturális feltételeit biztosítja, és ahol ellátjuk a régészeti részleg közművelődési feladatait. Tevékenységünk évi bontásban:

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETÉBŐL / Gömöri János: A Scarbantia Társaság 1994–1996-ban / 1994:

1994:

Január 5.: A soproni Rotary Klubban Gömöri János (továbbiakban: G. J.) előadást tartott a Scarbantia Régészeti Park jelenlegi állapotáról.

Január 15.: A Római Magyar Akadémián tartott előadást¹⁽⁶³⁾ társaságunk elnöke, a Pannonig és a Római Birodalom c. nemzetközi konferencián. A konferencia megnyitóján Magyarország római nagykövete, Dr. Szőrényi László külön kiemelte a Scarbantia Régészeti Park jelentőségét.

⁵⁹Január 21.: Sopron Megyei Jogú Város főjegyzője, Dr. Paukovics Vilmos, és Sári István városi főépítész fogadták a Scarbantia Társaság társelnökét, G. J.-t a Scarbantia Régészeti Park alapítási ügyeinek megbeszélése céljából.

Február 8.: A Soproni Képzőművészeti Társaság tagjainak G. J. diavetítéssel kísért előadásban ismertette Scarbantia régiségeit, megállapodás született tevékenységünk, rendezvényeink összehangolásáról.

Február 10.: Megtartottuk a társaság közgyűlését. A *concilium* vezetőséget választott.²⁽⁶⁴⁾

Február 11.: A Berzsenyi Gimnázium nyílt napján G. J. vetített képes előadást tartott a soproni régiségekről és Scarbantia Régészeti Parkról.

Február 16. és 17.: A Fórumon az Óvónőképző Főiskola hallgatói csoportjai kaptak tájékoztatást Scarbantia múltjáról.

Februárban Szabó Miklós tanár úr, a Széchenyi Gimnáziumból több tanulót irányított a Scarbantia Társaság felé, akik közül sokan a későbbiekben aktívan részt vettek a társaság tevékenységében.

Március 10.: Az Aquincumi Múzeumból Dr. Facsády Annamária tartott előadást az óbudai római kori emlékek kutatásairól. Ezt követően Lengyelne Kuruci Katalin az Aquincumi Baráti Kör tevékenységét ismertette.

Március 16.: Hátori Gábor elővezetésében a Sopron környéki kerékpárutak tervezését és létesítését vitatták meg a MTESZ székházában, itt figyelembe vették a Scarbantia Régészeti Park megközelítésének lehetőségeit is.

Március 25.: Dr. Hajnóczi Gyula professzor – a Műszaki Egyetem Építészeti Tanszékének vezetője, amphitheatrum-szakértő – társaságunk meghívására Sopronba látogatott és a városi főépítész, a Városszépítő Egyesület elnöke, a Scarbantia Társaság vezetősége részvételével az amphitheatrumban, a helyszínen alakított ki véleményt a helyreállítás lehetőségeiről. Előzetes helyreállítási terveket, (a részleges bemutatás lehetőségeit) rövidesen felvázolta és elküldte Sopronba.

Március 31.: A múlt évben meghirdetett irodalmi és képzőművészeti pályázat pályaműveinek zsűrizését Giczy János festőművész és Sarkady Sándor költő elnökletével a Fabricius-házban végeztük. Az olaszországi kirándulást, a fődíjat a Szent István Általános Iskola tanulója, Molnár Éva nyerte.

Április 5.: A Liszt Ferenc Művelődési Házzal közösen társaságunk rendezte a kiállítást a Scarbantia és Sopron régiségei, műemlékei által ihletett képzőművészeti és irodalmi pályamunkákból, amelyek soproni és környékbeli általános iskolákból érkeztek be.

Április 7–10. között, a résztvevők költségén, autóbusz-kirándulást szerveztünk a Borostyánkő út D-i szakaszának megtekintésére. Salla/Zalalövő érintésével, Szlovénián keresztül az Adriai tenger partjáig, Gradoba és Aquileiába. A szakmai vezetések helyi régészek biztosították. Szlovéniában: Ptuj/Poetovio mithraeumai (Dr. Mojca Gajkovic), Celje/Celeia régészeti kiállítása (Dr. Irena Lazar), Ljubljana/Emona fóruma és ókeresztény bazilikái (Dr. Ljudmila Presnicar-Gec), Olaszországban: Agileia múzeuma, fóruma, bazilikája, római kori kikötője (Dr. Maurizio Buora). Megtekintettük még Gradot, (ahol *Virgilius episcopus Scarabatiensis*, Scarbantia utolsó püspöke az 570-es években részt vett egy püspöki zsinaton), Triest/Tergeste múzeumát és műemlékeit (fórum, színház, bazilika), valamint Udine-Castellot, illetve rövid sétát tettünk Cividaleban, a 60. századi langobard központban. A túrát G. J. vezette. Jó kapcsolatokat alakítottunk ki a fenti múzeumokkal, ami kiadványok cseréjében és csoportos látogatások formájában is realizálódik. A ptuji múzeum munkatársai már 1995 nyarán soproni autóbuszkirándulással viszonzták Társaságunk ottani műemlék-szemléjét. Sopronban hasonló szakmai vezetésben részesülhettek.

Április 21–22.: A székesfehérvári Megyeházán „**Régészet és tervezés**” címmel nemzetközi konferenciát szervezett a Megyei Önkormányzatok Országos Szövetsége Műemléki Munkabizottsága, Fejér Megye Önkormányzata, a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium Építési Hivatala, az Országos

Műemlékvédelmi Hivatal és az Internazionali Städtforum, Graz. Kilenc előadás hangzott el. A soproni régészeti műemlékeknek a mai városképben való megjelenítéséről, a tervezett régészeti parkról G. J. számolt be. A tanácskozásról számos újságcikk jelent meg és Fazekas Péter, Vas megye főépítésze szerkesztésében 50 példányban kiadták az előadások szövegét.³⁽⁶⁵⁾

Április 28.: Dr. Vaslaki Lajos főorvos gazdagon illusztrált előadást tartott Észak-Afrika római kori romvárosairól.

Május 10–14. között nemzetközi konferenciát⁴⁽⁶⁶⁾ szerveztünk Sopronba a keleti Haustatt-kultúráról a MTA Régészeti Intézetével, mint főszervezővel, továbbá a bécsi egyetem Régészeti Tanszékével, a kismartoni és soproni múzeumokkal közösen. A konferencia résztvevői, akik a hazai vendégeken kívül Ausztria, Szlovákia, Csehország, Svájc, Olaszország, Németország, Anglia, Szlovénia kutatóhelyeiről érkeztek, megtekintették a Scarbantia Régészeti Park néhány részletét is. Így a fórumot, a Várhelyet, a Károly-magaslat vaskori sáncát.⁵⁽⁶⁷⁾

Június 18.: Prof. Giuseppe Manica az Olasz Kulturális Intézet igazgatója Görögország magyarországi nagykövetének jelenlétében, a kiállítóteret zsúfolásig megtöltő közönség előtt nyitotta meg⁶⁽⁶⁸⁾ Scarbantia fórumán a „Római kori borostyánkővek az udinei Museo Civico és a Soproni Múzeum Gyűjteményéből” c. tárlatot. A június 14. és augusztus 14. között látogatható kiállítás és a katalógus⁷⁽⁶⁹⁾ költségeit a Scarbantia Társaság pályázatok útján biztosította a Lokomotív Tourist hathatós támogatásával.

Június 21-én és július 7-én a társaság vezetőségi üléseket tartott a régészeti park kérdéseinek megbeszélése céljából.

Július 11-én kezdődött a kéthetes diáktábor, soproni középiskolások és 6 felvidéki, szlovákiai magyar diák részvételével. A tábor szervezési és gazdasági ügyeinek intézésében dicséretesen működött közre Gaál Éva, a Berzsenyi Gimnázium IV. osztályos tanulója. A Városház utcai romterület rendbetétele mellett az amphitheatrum géppel el nem érhető, meredek lelátóin, a *cavea*-kon az ásatási szelvények visszatúrása és néhány újabb kutatóárok ásása volt a feladat. A Virág völgyi út melletti kisebb *cavea* ⁶¹külső falának keresése folytatódott az őszi ásatási munkák során is, kapcsolódva az elkerülő út építési munkálataihoz.

Július 24.: A müncheni egyetem régészeti tanszéke tanulmányi kirándulás keretében tekintette meg Scarbantia nevezetességeit és a Várhelyet.

Szeptember 17.: G. J. előadást tartott az aquileiai nemzetközi borostyánkő konferencián a Sopronban talált római kori borostyánkő leletekről⁸⁽⁷⁰⁾, megállapítva, hogy azok baltikumi eredetű nyersanyagból Észak-Itáliában, valószínűleg Aquileiában készültek. Az előadás német nyelven hangzott el.

Szeptember 28.: Dr. Horváth István, a Komárom-Esztergom megyei múzeumok igazgatója tartott nagysikerű előadást, Esztergom évszázadai címmel.

Október 22.: Balácsa–Gorsium–Székesfehérvár útvonalon autóbussz kiránduláson vettünk részt. A legjobb szakemberek kalauzolásával tekinthettük meg a régészeti parkokat és a múzeumokat. (Dr. Bánki Zsuzsanna, Gorsium, Dr. Farkas Zoltán, Székesfehérvár.)

Október 27.: Városunk szülötte, a Savaria Múzeum régésze, Sosztarits Ottó: Savaria régészeti kutatásának újabb eredményeiről tartott előadást⁹⁽⁷¹⁾.

Novemberben megkezdődtek a Kocsis István tanár úr által szervezett – középiskolai tanulók számára kiírt

– honismereti pályázat előkészítő előadásai, amelyeket a múzeum munkatársai, Gabrieli Gabriella, G. J., Szende Katalin, illetve Szála Erzsébet főiskolai tanár tartottak.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETÉBŐL / Gömöri János: A Scarbantia Társaság 1994–1996-ban / 1995:

1995:

Az előadásokat és üléseket a MTESZ-székházában rendeztük, az előadók szállás- és utazási költségeinek¹⁰⁽⁷²⁾ fedezésével. Folytattuk tanulmányi kirándulásainkat a régészeti parkok megtekintésére és nemzetközi konferenciát szerveztünk. A konferencia idejére a régészeti park két mozaikját átadtuk a közönségnek.

Január 19.: Dr. Nagy Mihály régész, (Magyar Nemzeti Múzeum): „A Seuso kincs” c. diaképekkel bőségesen illusztrált előadása 40 hallgató előtt hangzott el.

Március 2.: Közgyűlés. Tisztségviselők megválasztása az 1995. évre. Vezetőség (magistratus): duumvirek (társelnökök): Dr. Gömöri János, Fábiánkovics Ferenc. Aedilis (titkár): Roskó Mária. Questor (gazdasági ügyintéző): Kocsi János. Curator (kulturális szervező): dr. Kertész László. Ordo (intézőbizottság): dr. Bakodi Gyula, Hollndonner László, Verő Józsefné, az ordo tiszteletbeli tagja dr. Macher Frigyes, (diák szervező): Teveli Izabella. Speculatores (ellenőrző bizottság): Abdai Géza, Sógor János, Hasznos László.

Április 11.: Rohrau-Bad Deutsch-Altenburg (Carnuntum)-Hainburg. Autóbuszos jutalomkirándulás az 1994. évi városi honismereti vetélkedő általános és középiskolás, nyertes diákjainak és társaságunk útiköltséget fizető tagjainak. Vezette G. J. régész.

Május 28.: A Károly-magaslati, vaskori földvár megtekintése. Gyalogtúra. Vezette G. J. régész. Résztvevő kb. 25 fő.

⁶²Június 17.: Nem társaságunk érdeme, hogy megvalósulhatott, de a továbbiakban is támogatásunkról biztosítjuk a Széchenyi Gimnázium (Szabó Miklós tanár úr vezetésével működő) színjátszó körének és a Lokomotív Touristnak a kezdeményezését, a „Római életképek” bemutatását Scarbantia Fórumán. Ezen a napon és június 24-én nagysikerű előadást tartottak a fórumon „Így éltünk mi 2000 évvel ezelőtt” címmel.

Június 24–25.: A kemteni múzeum meghívására G. J. a Scarbantia Társaság elnöke, és Varga Gábor a Scarbantia Régészeti Park elnöke (saját költségükön) részt vettek Cambodunum helyreállított római fürdőjének átadásán és az ehhez kapcsolódó római ünnepeken, a római ebéden (cena romana) és a hagyományörző légiósok római hadijátékát is megtekintették.

Július 24.: Vezetőségi ülés. A második félévi munkaterv megbeszélése, különös tekintettel a Borostyánkő út kultúrturisztikai értékeiről rendezendő nemzetközi konferencia szervezésére.

Október 15–18.: Nemzetközi konferenciát rendeztünk Sopronban „A Borostyánkő út tájai és emlékei, a kultúrturizmus lehetőségei” címmel. A konferencia főszervezője a Scarbantia Társaság volt a Művelődési és Közoktatásiügyi Minisztérium, valamint Sopron Megyei Jogú Város anyagi támogatásával. A Burgenlandi Tartományi Múzeum, a Savária Múzeum (Szombathely) és a Carnuntum Régészeti Park járultak még hozzá anyagi támogatással a konferencia sikeréhez. A soproni konferencián magyar részről

javasoltuk egy Borostyánkő út kultúrturisztikai multimédia-programjának kidolgozását, amelynek tudományos népszerűsítő változatát nemzetközi kooperációban és anyagi fedezettel összeállított CD-rom formájában terjesztenénk. Kultúrturisztikai változatát pedig az INTERNET hálózaton, állandóan naprakészen tartva lehetne hasznosítani a régészeti parkok és múzeumok iránt érdeklődőknek, potenciális látogatóinak a szolgálatában¹¹⁽⁷³⁾.

Október 17.: Cinfalva (Siegendorf), bronzkori halomsírok, Carnuntum régészeti parkja és múzeuma (előadást tartott a régészeti parkról Werner Jobst professzor, fogadást adott a Gesellschaft der Freunde Carnuntums elnöke, Otto Hausa professzor) valamint Kismarton (Eisenstadt) megtekintésére, a nemzetközi konferencia alkalmából szervezett autóbusz kiránduláson fizető tagjaink is részt vehettek.

Október 18.: Sopronhórpács–Szombathely (a múzeumban vezetett Dr. Kiss Gábor, a római kori ásatásokat Sostarits Ottó mutatta be)–Kőszeg–Burgenlandi Borostyánkő út részletek–Doborján (Raiding), Liszt Ferenc szülőháza. A nemzetközi konferencia autóbusz kirándulása, melynek burgenlandi szakaszán Dr. Karl Kaus vezetett, illetve Siegendorf/Cinfalva község, majd a keresztúri (Deutschkreutz) borpincészet adott fogadást. Az úton társaságunk néhány fizető tagja is részt vehetett.

November 11.: Székesfehérvári borostyánkő kiállítás és műemlékek (vezetett Dr. Farkas Zoltán), Tata vára és múzeuma, a görög-római szobormásolatok kiállítóhelye továbbá Vértesszentkereszt kolostor- és templomromjainak megtekintése autóbuszkiránduláson (vezetett Dr. Petényi Sándor). A Széchenyi Gimnázium Diákszínpadát ⁶³jutalomból vittük a kirándulásra, az októberi, nemzetközi konferencia közönsége előtt, a scarbantiai fórumon nagy sikerrel előadott római színjátékukért.

November 30.: Dr. Révész László régész (Magyar Nemzeti Múzeum): „Őseinket felhozád...” honfoglalás kori vezéri központok a Felső-Tisza vidékén címmel tartott nagy érdeklődéssel kísért előadást, kb. 60 főnyi hallgatóság előtt, a milleszázados rendezvénysorozat nyitányaként.

December 14.: A Borostyánkő út két legjelentősebb városa: Aquileia és Carnuntum régészeti parkjairól szóló olasz és osztrák tudományos ismeretterjesztő és kultúrturisztikai videofilmek vetítése. G. J. kommentárjával.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETÉBŐL / Gömöri János: A Scarbantia Társaság 1994–1996-ban / 1996:

1996:

Január 25. Holldonner László: Az antik Palesztina műemlékei, különös tekintettel a római korra. Vetített képes előadás, úti élménybeszámoló.

Március 18.: A Scarbantia Társaság és a Berzsenyi Dániel Evangélikus Gimnázium által a honfoglalás 1100. évfordulójára kiírt pályázat ünnepélyes eredményhirdetése¹²⁽⁷⁴⁾ majd a társaság tisztújító közgyűlése.

Március 28.: Buda Ferenc költő „Rokonok közt keleten” címmel tartott előadást. A honfoglaló magyarság türk rétegének életmódja szempontjából fontos kirgiz, baskír, ujkur, kazár, tatár stb. néprajzi analógiákat ismertette.

Április 27.: Kirándulás a Magyar Nemzeti Múzeum „Őseinket felhozád...” című honfoglaláskort bemutató

kiállításának megtekintésére. Vezetett G. J. Utána a Néprajzi Múzeumot tekintettük meg.

Október 18.: Dr. Buzás Gergely: Visegrád a régészeti kutatások tükrében. Előadás diavetítéssel.

Október 19.: A Gesellschaft der Freunde Carnuntums, a Carnuntum baráti köre Bécsből autóbusszal tett látogatást a fertőrákosi Mithraeumhoz.

Október 23.: Kirándulás középkori királyi székhelyekre, Esztergomba, Visegrádra (paloták, várak, múzeumok megtekintése). Esztergomba Dr. Horváth István megyei múzeumigazgató mutatta be a Balassa Múzeum kiállításait. Visegrádon Jékely Zsolt múzeumpedagógus vezetett a királyi palotában és a Salamon-toronyban.

November 4.: A második soproni Polgári Fesztiválon, a Liszt Ferenc Művelődési Házban a megnyitó előadást, a Scarbantia Társaság képviselőjében, mintegy 70 hallgató előtt Gömöri János tartotta: Sopron és környéke a magyar honfoglalás korában címmel.

November 28.: Carnuntumi, savariai, sallai, aquincumi és scarbantiai régészek és számítógépes szakemberek megbeszélése a Fabricius-házban a készülő nemzetközi „Borostyánkő-út” CD-romról.

December 11.: Ifj. Sarkady Sándor: Sopron 1921–1956. címmel, telt ház előtt és a hallgatóság érdeklődő figyelmétől kísérve mutatta be az általa szerkesztett és kommentált filmösszeállítást a városunkat bemutató legkorábbi mozgóképekről.

A Régészeti Park munkálataiban közreműködve, szakmailag megterveztük és kivitelezésében irányítottuk az Amphitheatrum melletti Nemeseum bemutatóhely kialakítását 1995 októberében. A kiegészített, eredeti római kőoszlopot és Nemesis dombormű másolatát a Scarbantia Régészeti Park Alapítvány költségén, a Soproni Városszépítő Egyesület hathatós anyagi támogatásával, az információs táblát és a pihenőpadokat a hegyvidéki Erdészet segítségével állítottuk fel. A néhány hónap múlva ledöntött római szobormásolatot 1996-ban újra restauráltattuk. A Városi Kertészet 1996-ban fát ültetett a régészeti park mellé. Az erdészet kivitelezte az általunk megtervezett bemutatóhelyet a Várison található római Borostyánkő út szakasza mellett. A Borostyánkő út szerkezetének vizsgálatára ásott kutatóárkot 1996-ban visszatúrtuk. Az OMvH és Sopron város anyagi támogatásával előrehaladt a Városház utcai romterületen a római épületfalak konzerválása. A városfalak restaurálásának befejezése és a romterület végleges műemléki képének kialakítása azonban 1997-re maradt.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETÉBŐL / Wallner Ákos: A Kitaibel Pál Természettudományi Asztaltársaság

Wallner Ákos: A Kitaibel Pál Természettudományi Asztaltársaság

1934. június 5-én a Pannónia étteremben megbeszélést tartott: dr. Botvay Károly főiskolai tanár, éghajlat- és talajtudós; Breuer György bányaigazgató, amatőr ornitológus; dr. Graeser Frigyes gyermekorvos, lepkekutató; Leitner József ev. líceumi tanár, geográfus; dr. Mika Ferenc pü. főtanácsos, botanikus; Mika József főiskolai adjunktus, kémikus; dr. Proszta János főiskolai tanár, kémikus; dr. Varga Lajos honvéd főreáliskolai tanár, limnológus.

Elhatározzák, hogy Asztaltársaságban tömörülnek a természettudományok ápolására. Megállapodnak

abban, hogy 1934. október 2-án újból összejönnek a Pannónia Étterem különtermében és meghallgatják Proszt János professzor előadását „Az atomisztika fejlődéséről és a nehézvízről”. Október 2-án a fentiekén kívül jelen van még Bencze Pál hercegi főerdész, Meller Béla fogorvos, Romwalter Alfréd főiskolai tanár, kémikus és Vajk Artúr bányatanácsos.

Őket tekinthetjük az Asztaltársaság alapító tagjainak, mivel az első előadás hallgatói ők voltak. Ezen az összejövetelen állapodtak meg abban, hogy az Asztaltársaság alapszabályok, tagdíjak és tisztikar nélkül fog működni, teljesen baráti alapon. Minden hó második keddjén jönnek össze és két előadást hallgatnak meg. A második előadó lesz a következő összejövetel soros elnöke, akinek az a kötelessége, hogy a tagokat értesítse, a vendéglői termet lefoglalja, amennyiben valamelyik kijelölt előadó akadályozva lenne, másik előadóról gondoskodjék. Az Asztaltársaság először egy évre alakult, de már az első év után, a sikeres működés jeleként fennállását határidő nélkül meghosszabbította. Új tagokat is toboroztak, úgyhogy a létszám a következő évben már a húszat is meghaladta.

Az évek során kialakultak bizonyos szokások, amelyek azonban nem tekinthetők alapszabálynak. A legfontosabb ezek között a jegyzőkönyv készítése. Breuer György tag, a Brenneri Bánya gazdasági igazgatója az 1935. november 12-én tartott ülésen az Asztaltársaságot megajándékozta az addig megtartott 12 összejövetel jegyzőkönyvével, amelyeket (feltehetően) részben emlékezetből, részben saját feljegyzései alapján, nagyon szép és olvasható írással írt vagy íratott be egy bekötött könyvbe. Ekkor határozták el, hogy az Asztaltársaság tagjai a következő összejövetelekről is készítenek jegyzőkönyvet, amelyben feltüntetik a résztvevőket, az előadót és az előadás címét. Már 65 néhány összejövetelt követően leírják az előadások rövid kivonatát is. Az összejövetelenkénti két előadást hamar felcserélik egyre, amelyik valamivel hosszabb és a témával behatóbban foglalkozik.

Az Asztaltársaság történetének rövid összefoglalásánál tehát nem kell szájhagyományból vagy esetleg pontatlan visszaemlékezésekből kiindulnom, hiszen az összejövetelekről hiteles jegyzőkönyvek készültek, amelyek rendelkezésre állnak. Írásomban minden esetben a jegyzőkönyveket tekintetem hiteles forrásnak.

Az Asztaltársaságnál az a hagyomány is kialakult, hogy az egyik legrégebbi tag, Csapody István a 200. összejöveteltől kezdve a kerek számú összejöveteleken visszatekintő előadásokban foglalta össze a társaság működését, és részletes statisztikákat készített arról, hogy ki hány előadást tartott, milyen tárgykörökben hangzottak el előadások, mikor mely új tagokkal bővült az Asztaltársaság és elhunyt tagjaikról mikor hangzottak el méltató nekrológok. Ezek az összefoglalók jelen tanulmány megírásánál nagyon jó iránymutatóként voltak segítségemre. Köszönettel tartozom értük Csapody Istvánnak, aki ily módon jelen összeállításnak mintegy társszerzőjévé vált.

Egyik írásából tudom például azt, hogy az alapítók közül az Asztaltársaság ötlete Graeser Frigyesztől származott, aki Nagyszebenből került Sopronba, és itt az erdélyi szászok között szokásos önképző összejöveteleknek ezt a formáját honosította meg a többi alapító közreműködésével, akik lelkesen támogatták kezdeményezését. Sajnos, Graeser a háború végén elhagyta Magyarországot, róla nekrológot – nyilván adatok hiányában – nem írt senki, ezért kezdeményezésének egyéb részleteiről, illetve az előzményekről nem sikerült egyebet megtudnom.

A tagok hamarosan megegyeztek abban is, hogy az előadások témakörét nem korlátozzák. Az első meghatározás úgy szólt, hogy mindazon témákban tartanak előadásokat, amelyek a Természettudományi Közönyben (a mai Természet Világa című lap elődje) szerepelnek, de később ezt a tárgykört is kibővítették, bár az előadások zömmel a természettudományok tárgykörében hangzottak el. Ez egybecseng

a névadó, Kitaibel Pál szellemével, aki ugyan elsődlegesen botanikus volt, de foglalkozott minden olyan tudományos kérdéssel, amely felkeltette érdeklődését. Csak példaképpen említem, hogy a móri földrengés vizsgálatával megbízott testületnek is tagja volt.

Talán éppen ez is az egyik oka annak, hogy az Asztaltársaság Kitaibel Pálnak, a Nagymartonban született kiváló és sokoldalú természettudósnak a nevét vette fel. Arcképe már az első jegyzőkönyvi kötetben a címlap után szerepel.

Nagyon hamar kialakult az a szokás is, hogy új tagok miként válhatnak az Asztaltársaság tagjává. Egy-egy tag ajánlására a leendő tagot, ha érdeklődik az Asztaltársaság iránt, meghívják a következő összejövetelre, majd az illető nyilatkozik arról, hogy kíván-e az Asztaltársaság tagja lenni. Ugyanakkor a soros elnök arról is érdeklődik a tagoknál, hogy nincs-e valaki, aki az új tag felvételét ellenzi. Az új tag tudomásul veszi, hogy néhány összejövetel után elvárják tőle egy „székfoglaló” előadás megtartását, majd később újabb előadásokat. Volt már arra is példa, hogy külső előadóként meghívtak valakit, aki ezt követően nyilatkozott arról, hogy szívesen lenne az Asztaltársaság tagja.

Az Asztaltársaság általában 30 körüli taglétszámmal működött, illetve működik ma is. Ezek az aktív tagok, vagyis akik az összejöveteleken részt vesznek és előadásokat tartanak. A számontartott tagok köre ennél mindig nagyobb, hiszen több olyan idős tag van, aki csak ritkán jön el és előadás sem várható tőle. Tagságot elveszíteni nem lehet, legfeljebb a városból való elköltözéssel a tagság gyakorlatilag megszűnik. Voltak azonban 66 olyanok is, akik elköltözésük után is kérték, hogy kapjanak meghívót és egy-két összejövetelre el is jöttek. Nagyon kevés azoknak a száma, akik valamilyen indokkal kiléptek az Asztaltársaságból. Voltak és vannak persze olyan tagok is, akik nem léptek ugyan ki, de az összejövetelekre nem járnak el. Hallgatólagos megállapodás alapján az ilyen tag, ha két évig nem jön el összejövetelekre, vagy nem menti ki magát, az összejövetelekre nem kap meghívót. Ez az idős tagokra természetesen nem vonatkozik.

Az is szokássá vált, hogy az Asztaltársaság elhunyt tagjairól az egyik tag a napirenden lévő előadás előtt méltató megemlékezést olvas fel. A méltatás és lehetőség szerint az elhunyt fényképe a jegyzőkönyvben elhelyezésre kerül.

Az Asztaltársaság fogalmába természetesen a fehér asztal fogalma, vagyis a vacsora is beletartozik. Eleinte ezt a két előadás között fogyasztották el, majd amikor rátértek az egy előadásra, azt vacsora után tartották meg. A kezdeti Pannónia Éttermet hamar felcserélték a Wutschek vendéglőre, amely a Kisvártkerület külső oldalán volt, a helyén néhány éve egy Imbisz vendéglő működött. A vendéglő kiválasztásánál mindig fontos volt a jó konyha mellett a külön terem, ahol a zártkörűséget biztosítani lehetett, azaz az előadásokra (esetleg vetített képekkel) és hozzászólásokra, valamint a kötetlen beszélgetésekre zavartalanul kerülhet sor.

Az első tíz évben a tagság további neves soproniakkal szaporodott, akik közül – a teljesség igénye nélkül – meg kell említenem Hruby Ede, Szilvássy Gyula, Zergényi Tibor, Czukelter–Szecsődy József, Király Jenő, Vajnovszky Béla orvosokat, Diószeghy Dániel, Haracsi Lajos, (id.) Verő József, Vendel Miklós, Tárczy-Hornoch Antal, Magyar Pál, Tarján Gusztáv egyetemi tanárokat, Szabó József líceumi tanárt, Machatsek Aladár tiszti orvost, Strasser Ármin állatorvost, Breuer Béla gyógyszerészt, Bokor Rezső erdőmérnököt.

Nyáron az Asztaltársaság nem tartott összejöveteleket. A júniusi évadzáró vagy a szeptemberi évadnyitó összejövetel esetében szokássá vált tanulmányi kirándulás, illetve kötetlen baráti összejövetel megrendezése, például flekkensütéssel egybekötve. Az első tanulmányi kiránduláson, 1935-ben a Hansági

égerest és a mai természetvédelmi terület madárvilágát tanulmányozták, 1936-ban Léka és Borostyánkő várába látogattak el. 1937-ben pedig a későbbi Nobel-díjas osztrák magatartáskutatónak, dr. Konrad Lorenznek Greifenstein-i kastélya melletti kísérleti telepén tettek látogatást. 1938-ban az akkor termelésbe állított zalai olajfúrásokat tekintették meg.

A második világháború a nagyobb kirándulásokat nem tette lehetővé, akkor botanikai sétákat szerveztek, amelyeket követően a Hubertusz menedékháznál vagy Brennbergbányán flekkensütést rendeztek. Jegyzőkönyvi megemlékezés található arról, hogy Czukelter–Szecsődy József bányaorvos ezeken az összejöveteleken tanúbizonyságot tett kiemelkedő szakácstudományáról.

Mai szemmel nézve a jegyzőkönyvek néhány kortörténeti dokumentummal is szolgálnak. Példaként két bejegyzés 1942-ből: „Az üléseket hétfőn tartjuk, mert kedd hústalan nap.” „A kezdés időpontja 18 h 30., mert 21 órától elsötétítés van.”

Úgy hiszem, hogy a Kitaibel Pál Természettudományi Asztaltársaság Sopronban már a két világháború között és azt követően is a polgári életnek jellegzetes színfoltját képezte. Az önművelődést igénylő Asztaltársaság életképességének bizonyítéka, hogy 62 éves története során túlélte sok olyan eseményt, sőt tiltást, ami egy ilyen önkéntes, nem intézményesített Társaság létét igyekezett lehetetlenné tenni. Ezeknek következménye az, hogy folyamatos működésében három esetben következett be megszakítás.

67A jegyzőkönyvek első kötetében a 88. összejövetel dátuma 1944. április 20., a 89. jegyzőkönyvé 1945. október 4. Tehát az Asztaltársaság gyakorlatilag alapításától kezdve 10 évig tudott folyamatosan, megszakítás nélkül működni.

A 89. ülést Machatsek Aladár hívta össze, bár az ülésen elfoglaltsága miatt megjelenni nem tudott. „Jelen voltak megállapítják, hogy a viszonyok annyira javultak, hogy az Asztaltársaság ismét megkezdheti működését. Leitner József bemutatja a jegyzőkönyvet, amely Hruby Ede doktor romos lakásából került elő.”

A 90. összejövetel előadója Proszt János, aki „Az atomenergia felszabadításáról” tartott előadást. Emlékeztetni kell itt arra, hogy az első előadást is ő tartotta hasonló tárgykörben.

Az Asztaltársaság ezt követően hat évig tudott folyamatosan működni. A háború következtében sajnos a tagok közül koncentrációs táborban meghalt Strasser Ármán állatorvos, és eltávozott az országból Graeser Frigyes, az Asztaltársaság megalakulásának kezdeményezője.

Az újjáalakulást követően számos új taggal bővült az Asztaltársaság. Közülük – a teljesség igénye nélkül – meg kell említeni Csatkai Endrét, akinek az Asztaltársaság megtartásában később jelentős érdeme lesz, továbbá Tettamanti Jenő, Széky János, Simonyi Károly, Győrfi János, Roth Gyula, Faller Jenő egyetemi tanárokat. A jegyzőkönyvek tanúsága szerint először a Katolikus Körben, majd a Horváth vendéglőben, később a Bauer vendéglőben tartották összejöveteleiket, de több ízben került sor előadásra a múzeumban vagy az egyetemen és csak ezután mentek vacsorázni. A jegyzőkönyvek tanúsága szerint 1945 és 1951 között csak egy kirándulásra került sor: 1948. szeptember 15-én Eszterházán meglátogatták az Állami Kísérleti Telepet, ahol Porpáczy Aladár igazgató tartott szakszerű vezetést. Az évadzáró baráti összejöveteleket (flekkensütéssel egybekötve) a Virágvölgyi vendéglőben tartották meg.

A Bánya- és Kohómérnöki Kar fokozatos elköltöztetésével sok tag kénytelen volt Sopronból elköltözni, a helyükbe felvett új tagok között volt Kárpáti László tanár, geográfus és Csapody István erdőmérnök,

botanikus is. Akkoriban egyre kevésbé nézték jó szemmel hivatalos helyen az ilyen összejöveteleket, így ezek sora az 1951. május 7-i 135. összejövettel másodszor is megszakadt. Az 1953-as, Nagy Imre nevéhez fűződő szabadabb légkör tette ismét lehetővé az Asztaltársaság újbóli felélesztését. Ez Varga Lajos limnológus nevéhez fűződik, aki 1954. november 25-ére, az Asztaltársaság alapításának 20. évfordulójára ismét összehívta a tagokat.

A 136. összejövetel jegyzőkönyvének tanúsága szerint jelenlévők elhatározzák, hogy „az Asztaltársaság tevékenységét a hagyományos keretek között folytatni fogja. Az összejövetelek helyéül a Pannónia Étterem kistermét jelölik meg. Szükségesnek tartják új tagok toborzását, mivel a korábbi tagok közül többen meghaltak, többen pedig elköltöztek a városból”. Az Asztaltársaság működése ezt követően 1956. október 18-ig (155. összejövetel) zavartalan. Az 1956. október 23-án kitört forradalom, illetve a november 4-én kezdődő menekülési hullám következtében a tagok jelentős része eltávozott, majd a kijárási tilalom, gyülekezési tilalom, később pedig a gyanakvó légkör miatt az itthon maradottak sokáig nem szorgalmazták az Asztaltársaság működésének újbóli megindítását.

Csatkai Endre érdeme az, hogy közel tízévi szünet után sikerült a már-már megszűnőfélben levő Asztaltársaságot újra életre keltenie. Nemcsak azzal, hogy a régi tagokat aktivizálta és új tagokat toborzott, hanem azzal is, hogy a hatóságoknál, például a rendőrségnél elmagyarázta, hogy ez egy teljesen politikamentes társaság, amely [68](#)kizárólag tudományos kérdésekkel foglalkozó előadások baráti körben történő meghallgatására jött létre, és így elérte, hogy a hatóságok nem gördítettek akadályokat az összejövetelek elé.

1966. március 7-én újra összejött: Brand Imre, Csapody István, Csatkai Endre, Faller Jenő, Kárpáti László, Mika Ferenc, Szedenik József, Varvasovszky János. A közel tízévi szünetelés alatt elhunyt Bokor Rezső, Botvay Károly, id. Bencze Pál, Roth Gyula, Széky János, Varga Lajos, Zergényi Tibor tagtársunk. Ismét elhatározták az Asztaltársaság működésének folytatását a hagyományos keretek között. A megfogyatkozott tagság pótlására számos új tagot vesznek fel soraikba, így többek között Kubinszky Mihály, Winkler Oszkár, Szendrey István, Kárpáti Zoltán egyetemi tanárokat, Nikolics Károly, Ádám Antal, Domonkos Ottó neves kutatókat.

Ez jelen sorok írásakor már 31 évvel ezelőtti történet. Azóta az Asztaltársaság tevékenysége töretlen. Több, mint harminc esztendő hosszú idő, egy emberöltő. Ma az 1956 előtti tagok közül csupán Csapody István és Kárpáti László van körünkben. A jegyzőkönyvek már négy vastag kötetet töltenek meg, ezeket a Múzeumban helyeztük letétbe. Az első időkhöz képest – amikor csak az előadás címe került be a jegyzőkönyvbe – sokkal hosszabb összefoglalókat írnak az előadók, sőt a technika fejlődését is nyomon lehet követni abban, hogy az előadások fényképekkel, ábrákkal, táblázatokkal történő illusztrálása is sokkal gazdagabbá vált. A jegyzőkönyveket a tagok általában kézzel írják, kevés az írógéppel írt, beragasztott oldal. Álljon itt példaként néhány cím (a teljes felsorolást következő számunkban közöljük): Biológiai módszerek a növényvédelemben, Az orgonaépítésről, Elterelték a Dunát, Számítógépes hálózatok, A harangöntésről, Soproni kerékvetők, Az ár-apály jelensége, Elektromágneses mélyszerkezetkutatás, A magas légkör fizikája, Bibliai növények, Az elhízásról, Korunk pusztulófélben levő őslénye: a gőzmozdony, A gyomorműtétek, A szecesszió, 20 éves a soproni patikamúzeum, valamint számos ismertetés a névadó Kitaibel Pál munkásságáról. Ezekkel az önkényesen kiragadott címekkel az érintett témák sokféleségére szeretnék rámutatni. Csapody a 300. összejövetre részletes statisztikát állított össze az eddig elhangzott előadásokról. Itt talán a tárgykörök felsorolása elég: orvostudomány, állatorvos-tudomány, biológia, fizika, geofizika, űrkutatás, kémia, geológia, éghajlat, műszaki tudományok, építészet, számítástechnika, régészet, műemlékvédelem, muzeológia, földrajz. Mivel az utazási lehetőségek a hatvanas évek végétől

jelentősen megnöttek, számos úti beszámoló is elhangzott, például olyan egzotikus tájakról, mint Nepál, India, Kína, Kuba, Libanon, Kenya.

Sor került vendéglőadók meghívására is, pl. Ausztriából Stephan Aumüller tartott előadást Carolus Clusiusról, a neves botanikusról. Az 1956-ban az USA-ba távozott korábbi tagtársunk Lux András egyik itthoni látogatása alkalmából ismertette Mozart Varázsfuvolája szövegkönyvének selmebányai háttérét. A 400. összejövetelt megtisztelte Buda György, az alapító Breuer György fia, aki külön ezért jött el Bécsből.

A tanulmányi kirándulások hagyományát is felújították már a hatvanas években. Ezekre minden év júniusában került sor. Eleinte a környék erdeibe botanikai céllal, illetve a nagycenki obszervatóriumba, a Fertő partjához, a Vasöntödébe, a Bányászati Múzeumba, az Erdészeti- és Faipari Egyetem Műemlék Könyvtárába látogattunk el, később már messzebbre is merészkedtünk, például Kitaibel Pál nyomdokain Nagymartonba (Mattersburg), az Írottköre, a Hohe Wandra, vagy legutóbb a millenniumát ünneplő Pannonhalmi Apátságba. Az évadzáró, illetve évadnyitó kötetlen baráti összejövetelek hagyományát is ápoljuk részben a kirándulást lezáró baráti vacsorák, ⁶⁹részben a brennbergi hagyományos flekkensütések, illetve Barabits Elemér szőlőskertjében megrendezett találkozások révén. Mint már fent említettem, névadónk, Kitaibel Pálról minden aktuális évfordulón megemlékezünk.

Az Asztaltársaság tagja, Kárpáti László tanár, megyei biológia szakfelügyelő győri tanártársával a hetvenes években kezdeményezte a Kitaibel Pál nevét viselő középiskolai biológiai tanulmányi versenynek, mint tehetségkutató versenynek az évenkénti megrendezését. Lebonyolításukban Andrassy Péter és Csapody István tagtársaink azóta is aktívan részt vesznek. Az Asztaltársaság tagjai kötelességüknek tartják, hogy szerény adományokkal jutalmazzák meg a versenyen legjobb helyezést elért diákokat. Ez a tevékenység tekinthető az Asztaltársaság egyetlen olyan megnyilvánulásának, amikor kifelé is hírt ad létezéséről.

Egyébként az Asztaltársaság mint zárt kör sokáig tudatosan elkerülte a sajtóban való szereplést és azt, hogy széles körök tudomást szerezzenek létezéséről. A múlt rendszer gyanakvó légkörében minden összejövetelt szerettek szemmel tartani, ezt feltétlenül el akartuk kerülni, reméljük sikerrel. Ezen felül is, ez egy baráti kör, amelyiknek a tudományokban való informálódáson túl más célkitűzése nem volt és ma sincs, ezért sohasem törekedett arra, hogy a közvélemény valamiféle reflektorfénybe kerüljön. Jelen tanulmányt megelőzőleg, csupán két rövid ismertetés látott az Asztaltársaságról napvilágot. Ma viszont a tagoknak annyiban változott meg erről a véleményük, hogy az Asztaltársaság több, mint 60 éves története már megérdemli azt, hogy a város helytörténeti folyóiratában ismertetésre kerüljön.

Csapody István a 200. összejövetelen az Asztaltársaságot a következőképpen jellemezte: „...megalakuláskor névadóul a Sopron megyei Nagymartonban született és egy ideig Sopronban is tanult, legzseniálisabb magyar természettudóst, Kitaibel Pált választották, és célul azoknak a természettudományos diszciplínáknak az alkotó módon történő művelését jelölték meg, amelyeket Kitaibel széles skálájú munkássága felölelt. A Társaság tagjait szuverén módon, választással gyarapította, nem törekedett sohasem nagy létszámmra és mindig hangsúlyozta annak baráti jellegét. Az együttlét öröméhez... egy hosszabb előadás járult, mindig a kor tudományos szintjét meghaladó, sőt megelőző ismeretanyaggal.” Az Asztaltársaságban ma tevékenykedő tagok legjobb tudásuk szerint igyekeznek ennek az 1970-ben leírt jellemzésnek megfelelni.

(Folytatjuk)

SOPRONI KÖNYVESPOLC

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Zentai László: A csúcsok megközelítése (Bp. 1995.)

Zentai László: A csúcsok megközelítése (Bp. 1995.)

Zentai László második könyvét, *A csúcsok megközelítését* forgatom. Keresem azt a soproni szemléletű alapelvet, mely a lélek útjait feltérképező könyvet jellemzi. Gondos válogatás, összetartozó kisesszék, villáminterjúk gyűjteménye. A Xenia kiadó neve ajándékot, a házigazda vendégeinek szánt gyűjteményt jelent. A kiadó mindnyájunkat 70 vendégül látott, amikor ezt a dunántúli jellegű gyűjteményt átnyújtja az olvasónak. A szerző – a hajdani soproni diák – Jánosy Istvánról szólva valójában Arnold Hauser alapelvét követi: „Minden műalkotás megközelíthetetlen csúcs”. Nem filológusként, hanem az olvasmányélmény hatása felől közelíti meg a műalkotásokat, és valljuk be: ez a szerencsésebb sokszor!

Zentai kiválóan ismeri Dunántúl irodalmának utóbbi 30 évét, de követi a Sopronban 1877 óta élő Frankenburg-hagyományokat is. Sőt a szerző maga is folytatója ezeknek a hagyományoknak, része volt a Soproni Fiatalok 1962-től újraéledő hagyományainak is. A kiváló gyűjtemény főbb személyiségei szerintem Csányi László, Jánosy István és Sarkady Sándor. Jánosyék nemzedékét – Dér Endrét, Varga Domokos, Kanyar József indulását külön is elemezni kellene egyszer. Jánosy munkássága különben is egyetemes – érdeklődése, fordítási szándékai Alkaiostól Dylan Thomasig terjednek. Zentai László másik mestere Ugrin Aranka szép szavaival: „a méltatlanul mellőzött Sopronban élő Sarkady Sándor” a szerző Sarkady írói és irodalomszervezői pályaképét rajzolja meg. Sarkady Sándor valóban „Emberségből katedrálist, igazságból pajzsot” emelt – hiszen lassan 40. éve lesz, hogy 1959-től vállán hordja a soproni irodalmat. Ezt teszi és nem a saját karrierjét építi. Fontos könyveiben, a „Vallomások egy városról” vagy párdarabjában, a „Soproni írók antológiájában” a nyugati kapu magyar irodalomképét tudatosítja a hazában. 1978 óta, a Soproni Füzetek néha keserves körülmények között kiadott füzetével bizonyítja, hogy vidéken is lehet országos rangú irodalmat csinálni. De példaértékű az ugyancsak itt elemzett nemrég elhunyt szekszárdi író-irodalomtörténész Csányi László munkássága is.

A kötet második köre az „egy rajban repülők” csoportja a Várhely folyóirat körül csoportosuló Bösze Balázs, Bugyi Sándor és Schneider Lipót köre. Fontos megállapításokat olvashatunk a soproni irodalom fiatalon elhunyt tehetségéről, Herbszt Zoltánról, vagy a Graves-díjas Rakovszky Zsuzsáról is. Zentai nem az elvtelen dicséretetek embere – szól ő szigorúbb hangon is, amikor egy soproni tárgyú regény kapcsán kérdezi meg, hogy valójában kihez-kinek szól ez a munka! Megírja ezt egy Sopronról szóló drámáról is – bizonyítva, hogy a reneszánsz polgárság nem volt „Proinde Veneciti-deinde Christian” – jelképesen szólva – velencei, majd csak azután keresztény ...

Zentai írói jellemzései pontosak, igényesek. Ez igaz a „Mozduló repedések” kötetről – de Kövesi György szikár, kemény hangütésű lírájáról is. Jellemzőjének a dühöt, a tisztát, az igazat tartja. Zentai számára Büki Attila a „Testvérmúzsák egyesülése” elv megvalósítója. Olyan művész, akinek költői és festői világképe egyaránt hiteles. Zentai László magvas gyűjteménye művészileg és filológiaiilag is hiteles és pontos képét adja egy város, egy táj, egy országrész irodalmi, szellemi, képzőművészeti életének.

Amit a bíráló szeretettel javasol, az egy következő gyűjtemény esetében az írások első megjelenési helyének pontos regisztrálása. Bár ez is kikövetkeztethető a szövegből, ha azt olvassuk, hogy a szerző „fél évtizede hunyt el” tehát az írás évtizedünk elején keletkezhetett. Ha pedig egy írás a Soproni Fiatalok Művészeti Kollégiuma 25 évét összegzi, itt is visszaszámolás útján kiderül, hogy ez a különben szép nyelvezetű tanulmány 1987 körül keletkezett.

Ez az igényes, szép írói nyelvezet egyébként is erőssége Zentai László értékes esszégyűjteményének, mely a soproni, nyugat-dunántúli irodalom egyik alapos, gondos felmérése. A gyűjtemény mindenkor segítséget jelent majd a táj, a város utóbbi 30-40 esztendejét irodalomtörténeti szándékkal feltárni igyekvő szakirodalom számára is.

Kovács József László

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / J. R. Bünker: Sopron környéki mesék. Märchen aus der Ödenburger Gegend, Sopron és Környéke Német Kulturklub kiadása.

71 J. R. Bünker: Sopron környéki mesék. Märchen aus der Ödenburger Gegend, Sopron és Környéke Német Kulturklub kiadása.

Szerkesztette Taschner Tamás. Hillebrand Nyomda, Sopron, 1996.

136 oldal, 8, részben színes kép.

A Sopron és Környéke Német Kulturklub részéről szerencsés választás volt, hogy első kiadványában a Kern Tóbiás utcaseprő által elmondott és Bünker János Rajnárd által feljegyzett és kiadott mesék közül jelentetett meg újra néhányat és így megóvta azokat a feledéstől. Külön érdeme a kötetnek hogy a meséket az eredeti nyelvjárásban, német irodalmi nyelven és magyar fordításban is közli. A könyv elsősorban gyermekek részére készült, s így az irodalmi német nyelvű szöveg nyelvtanulásra is jó. Kicsit azért sajnáljuk, hogy ez nem szó szerint adja vissza a nyelvjárási szöveget, így kissé elvész annak különleges bája. A gyermekolvasók miatt tesszük szóvá, hogy a magyar fordítás sok helyen magyartalan, sőt néhol nyelvtanilag is hibás, ez különösen a 4. számú mesefordításban szembetűnő. Mivel azonban a fordítást lelkes, önzetlen munkatársak végezték, ez elnézhető, marad a magyar olvasókkal való megismertetés érdeme.

Jó lett volna a kötet elejére még egy másik előszó is, olyan szerzőtől, aki jól ismeri Bünker János Rajnárd soproni tevékenységét, hisz arról a Soproni Múzeum többek közt külön kiállítással is megemlékezett, nevét pedig megőrzi az evangélikus templom melletti, róla elnevezett köz is.

Kíváncsún lenne, hogy e kötet minél több szülő és gyermek kezébe kerüljön, hogy e mesék révén a gyermekek már korán kötődjenek szülőföldjük hagyományaihoz.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Dominkovits Péter: XVI. századi magyar nyelvű iratok Sopron vármegye levéltárából. (Győr-Moson Sopron Megye Levéltára kiadványa) Sopron, 1996, 150 o.

**Dominkovits Péter: XVI. századi magyar nyelvű iratok
Sopron vármegye levéltárából.
(Győr-Moson Sopron Megye Levéltára kiadványa) Sopron, 1996, 150 o.**

A város levéltára mellett mostoha sors jutott a rég megszűnt megye iratgyűjteményének. Ennek okait részben az évszázados hányattatásokban kereshetjük. A költözködések, háborús események nem múltak el nyomtalanul az állomány felett. Az 1996. évi Csatkai-díjas ifjú kutatónak, Dominkovits Péternek sikerült mostani összeállításával a kora-újkori értékekre felhívni a figyelmet. Házi Jenő 1928-ban közzétett munkája ugyanebből a korszakból jelzi – többek között – a város és a megye iratanyagának mennyiségi különbségét. Azonban így is igen érdekes és tanulságos a jelen kiadvány, történészeknek forrásként, nyelvészeknek összehasonlító anyagként. Az a 69 irat, amely a kis kötetben sorjázik, elmélyült bevezető tanulmány és sokoldalú mutatók közé van ágyazva. A bemutatott korszak 1550-től 1600-ig terjed, s anyagában, formájában, hosszában igen változatos. Hangsúlyosan szerepel benne a petőházi Zeke család irattára, de más megyebeli levélírók is bizonyítják, hogy meglepően élénk volt már akkor az írásbeliség.

72Hézagpótló a könyv végén található összeállítás a megye tisztségviselőiről. Nem kevésbé érdekes a bevezető tanulmány időmeghatározásokra vonatkozó része. Megtudhatjuk ebből, hogy a Julianus-naptár milyen nehezen adta át a helyét az új, a Gergely-féle időszámításnak. A város vallási okokból húzódozott az utóbbtól, mégis jóval előbb (1584) vezette be, mint az 1592-ig késlekedő megye.

A kötet kiadója a Soproni Levéltár. Dominkovits kötetét a megye közgyűlése és a Nemzeti Kulturális Alap Levéltári Szakkollégiuma támogatta. A nyomdai munkálatokat ezúttal a győri Palatia Nyomda és Kiadó BT végezte. Nem volt könnyű dolga. A többi munkatársnak sem.

Hárs József

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Jiří Altman: Burgenland. A történelmi Magyarország és a mai Ausztria. Utazás egy multikulturális régió történetén és térségén át.

**Jiří Altman: Burgenland. A történelmi Magyarország és a mai Ausztria. Utazás egy
multikulturális régió történetén és térségén át.
Prágai Tükör 1995, 4. szám, 4–10. oldal.**

A Cseh- és Morvaországi Magyarok Szövetsége által kiadott, nálunk alig ismert és nehezen hozzáférhető folyóiratban, cseh szerző tollából jelent meg ez a rendkívül érdekes írás, mely érdemes arra, hogy felhívjuk rá a figyelmet. Nem tartalmaz eddig nem ismert történeti tényeket, de a kívülálló szemével értelmezi azokat. Burgenland létrejöttével kapcsolatban rámutat arra, hogy az I. világháború utáni békekötéskor a győztes

hatalmak az általuk hangoztatott magasztos etnikai elvet saját országaik viszonylatában sehol sem alkalmazták, viszont két legyőzött állam között arra látványosan lehetett hivatkozni. Elmarasztalja a múlt század óta egyre fokozódó nacionalizmust. Számos olyan kérdéstről vitatkozunk, ahol a válasz lehetetlensége egyenes következménye a helytelenül feltett kérdésnek. Ezt Haydn, Lehár Ferenc és Liszt Ferenc életútjának bemutatásával is példázza. Foglalkozik a Liszt Ferenc nemzetiségi hovatartozásáról folyó vitákkal. Felsorakoztatja a különböző érveket és ellenérveket, véleményét pedig így összegzi: „Mondjuk ki végre kereken, hogy ez nem lényeges. Magunk tehetünk róla, hogy a nemzetiséget egyedül üdvözítő kategóriának minősítettük s ennek folytán lépten-nyomon zavarba jövünk, ha nem tudjuk egyértelműen kideríteni. Holott éppen a különböző etnikumok keveredései és átfedései termik a legnemesebb gyümölcsöt. Példa rá a kicsi Burgenland.”

Miután az olvasónak bemutatja Burgenland egy-egy jellegzetes táját, mindenütt rámutatva a magyar gyökerekre, külön foglalkozik a várakkal, városokkal, melyek közül különösen Ruszt nyerte el tetszését.

Cikkét a következő mondattal fejezi be: „Arra biztatnám az olvasót, szánja rá magát ő is erre az útra: ismerje meg ezt a sajátosan sokszínű Burgenlandot, mely magyarországi múltjából ekkora hozománnyal került át az osztrák jelenbe.”

Metzl János

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Mastalirné Zádor Márta: Sopron bibliográfiája az 1995. évre

73 Mastalirné Zádor Márta: Sopron bibliográfiája az 1995. évre

A bibliográfiában szereplő rövidítésekre nézve vö. Soproni Szemle 1978. 268, és 1979. 362.

Az anyaggyűjtésben nyújtott segítséget Metzl Jánosnak és Tompa Zsolténak köszönöm.

Achtung! Künstler- und Teenagerlager in Brennborg. NZ. 38, 1995. máj. 20.

Akik nyugaton tanulták a szakmát. ERFA Profi 2, 1995. 5. sz. 26.

Albert Tibor: Soproni városkalauz. Bp., 1995, Bethlen Gábor K. 275.

Alpárné Szála Erzsébet: A soproni evangélikus gyülekezet gyűjteményei. Lelkipásztor 70, 1995. 356–358.

Altman, Jiří: Burgenland, a történelmi Magyarország és a mai Ausztria. Utazás egy multikulturális régió történetén és térségén át. Prágai Tükör 1995, 4. sz. 4–11.

Andrássy Péter: A versenyek folytatódnak. Kitaibel verseny huszonegyedszer! Természetbúvár 50, 1995, 5. sz. 37.

Askercz Éva: Gicz János festőművészről. HM. 18, 1995, 1. sz. 40–41.

Askercz Éva: Sopron anno. Sopron, 1995, Fekete Cédus 89.

Az Autoliv Sopronkövesden. Technika 39, 1995, 8–9. sz. 12.

Ábrahám Levente: Adatok az Alpokalja Neuropteroidea faunájához (Megaloptera, Raphidioptera és Planniplennia). In: Dénes József (szerk.): Savaria, a Vas megyei Múzeumok Értesítője 1992 (1995), 25–39.

Ádori Csaba: A Lyme-kór kórokozójának kimutatása Sopron környékén. TV. 126, 1995, TV melléklete XXIX.

Ágostházi László: Építészeti évfordulók. M. 39, 1995, 207.

Állásbörze az Erdészeti és Faipari Egyetemen. Fa. 45, 1995, 77.

Bahnrekonstruktion. NZ. 39, 1995. jún. 3.

Bakó Zsuzsanna Ildikó: Gerecze Péter fényképhagyatéka. Bp., 1993 (1995), Országos Műemlékvédelmi Hivatal 33+515. Forráskiadványok 1.

Balsay Endre: Kiss Ferenc szőlőfalujában. Erdészeti Lapok 130, 1995, 386.

Baranyi József: Burgenland borai. KSZ. 44, 1995. szept. 28. 39. sz. 3.

Barna Tamás: Javaslat az Erdészeti Szaktanácsadó és Érdekképviselői Szervezet kialakítására. Soproni Műhely 1995, 1. sz. 21–25.

Bartha Dénes: Egy tölgy halálára. Erdészeti Lapok 130, 1995, 376.

Bartha Dénes–Oroszi Sándor (szerk.): A magyar erdészeti irodalom bibliográfiája 1965–1990. Bp.–Sopron, 1995, OEE Erdészettörténeti Szakosztály 440. Erdészettörténeti Közlemények XVIII.

74 Bányai János: Soproni kirándulások. TM. 106, 1995, 11. sz. 6–7.

Becht Rezső: A bűvös henger IV. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek '94/95, 8–31.

Becht Rezső: Levelek Európából (részlet). SSz. 49, 1995, 63–73.

Benedek Attila. Erdészeti Lapok 130, 1995. 196.

Bertalan, Judit: Bindeglied zwischen Generationen. NZ. 39, 1995. júl. 15.

Bényei Miklós: Helyismereti könyvtárosok konferenciája a „hűség városában”. Könyvtári Levelező Lap 1995, 9. sz. 10–12.

Bircher Erzsébet: Tisztelt Hölgyeim és Uraim! SSz. 49, 1995, 77–78.

Borbereky (Binder) Ferenc: A király visszatér 1921. Historia 17, 1995, 5–6. sz. 61–63.

Boross László: Szücs Szabó Sándor grafikus 70. születésnapján rendezett kiállítás megnyitója a Várkerület Galériában (1995. október 1.). SSz. 49, 1995, 360–363.

Borosy András: Tóth Péter: Sopron vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái. I. kötet 1579–1589. Szerk.: Turbuly Éva és Dominkovits Péter. Sopron, 1994. 325 pag. Levéltári Szemle 14, 1995, 1. sz. 84–85.

Borsa, Gedeon: Die Familien Pückler und Stotzingen und die Ortschaften Wimpassing und Stotzing. BHBI.

57, 1995, 117–124.

Böröcz Enikő: Egyházunk életének megoldásra váró „nehéz” kérdései. Keresztyén Igazság 25, 1995. Tavasz 22–25., 27.

Böröndi: Gergác Bert album. Bécsi Napló 16, 1995. máj.–jún. 3. sz. 12.

böröndi: Öböl madárral. Bécsi Napló 16, 1995. szept.–okt. 5. sz. 12.

Brenner, Koloman: Ödenburg 2. NZ. 39, 1995. máj. 27.

Brenner, Wilhelm: Ein Wüstenforscher aus dem Burgenland. Zum 100. Geburtstag von Ladislaus Eduard von Almásy. BHBI. 57, 1995, 1–31.

Bugyi Sándor (főszerk.): Várhely I–II. Sopron, 1995.

Bunke, Zs(uzsanna): Pflanzenpräparations-Methoden von Stanislaus Albach. Annales Historico Naturalis Hungarici 87, 1995, 169–181.

Bús Mária: Egyesületi est az oktatásról. Soproni Műhely 1995, 2. sz. 18–19.

Buzási Enikő: Két kép a fraknói Esterházy-Gyűjteményből: Esterházy Orsolya portréja Benjamin Blocktól és Esterházy Pál mint Szent Imre. MÉ. 44, 1995, 269–279.

Büki Attila: Búcsúsorok Szarka Árpádról. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek '94/95, 265–266.

chb: Horváth és Lukács. Kép és képkeret. Művészetiellék-kereskedő és -gyártó egyéni cég. Atrium 1995, 4. sz. 78–80.

Corvinus-Kreis. (Neue Kontakte zu Ungarn). Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 75, 1995, 8. sz. 9., 9. sz. 48., 10. sz. 50., 11. sz. 20.

75Corvinus-Kreis-Festsitzung 1995. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 75, 1995, 12. sz. 51.

Csányi Sándor: Jubileumi találkozó Sopronban. Erdészeti Lapok 130, 1995, 345.

Császár László: Sopron. Útikönyv. Adwest Kiadó, 1995. Szöveg: Winkler Gábor. Foto: Duics Pál. M. 39, 1995, 223–224.

Csécs Teréz: Tóth Péter: Sopron vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái. I. 1579–1589. Győri Tanulmányok 16, 1995, 209–211.

Csóka György: Egy megcsönkített élet. (90 éve született dr. Győrfi János). Erdészeti Lapok 130, 1995, 377–378.

Csötönyi József: A magyar erdészeti irodalom bibliográfiája 1965–1990. Erdészeti Lapok 130, 1995, 254.

Csuka István: Művészet a kőbányában. TM. 106, 1995, 8. sz. 12–13.

Dercsényi Balázs: Barokk kastélyok Magyarországon, TM. 106, 1995, 3. sz. 12–13.

Dercsényi Balázs: Evangélikus templomok Magyarországon. TM. 106, 1995, 4. sz. 14–15.

- Dercsényi Balázs: A polgárság építészete: Polgárházak, paloták, városkép. TM. 106, 1995, 10. sz. 14–15.
- Dercsényi Balázs: A rómaiak művészete Magyarországon. TM. 106, 1995, 7. sz. 12–13.
- Dénes József (szerk.): Savaria. A Vas-megyei Múzeumok Értesítője 20/2 (1991). Természettudomány. Szombathely, 1992 (1995), Vas megyei múzeumok igazgatósága 316.
- „Die Fürsten Esterházy” und „Joseph Haydn” in Eisenstadt. NZ. 39, 1995. febr. 25.
- Dobossy László: Egy kisebbségi író hagyatéka. Valóság 38, 1995, 7. sz. 104–111.
- Dobri Mária: Házi Jenő-Emlékkönyv. Vasi Szemle 49, 1995, 449–450.
- Dominkovits Péter: Források a szombathelyi gettó történetéhez. Összeállította: Mayer László. (Vas megyei levéltári füzetek 7.), (Jegyzetek egy megjelenés alatt álló kötetről.) SSz. 49, 1995, 88–91.
- Domonkos Ottó (szerk.): Arrabona 34. A Xántus János Múzeum és a Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Évkönyve, 1995, Győr, 1995, 386.
- Dőry Lajos: Renner Kálmán emlékére. SSz. 49, 1995, 178–181.
- Az egyesület (OMBKE) tiszteleti tagjai sorába emelte... Molnár László. BKL–B. 128, 1995, 16–17.
- Egyetemi gebinek. (HVG, 1995. febr. 4.). Magyar Felsőoktatás 1995, 3. sz. 40.
11. Wiener Neustädter Stadtlauf und 3. Lauf zum „Drei-Städte-Lauf”. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 75, 1995, 12. sz. 56.
- Ember-központú irodabútorok. ERFA Profi 2, 1995, 1. sz. 22–23.
- 76**Eröffnung des neuen Schulgebäudes des Ferenc Doborjani Institutes in Sopron. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 75, 1995, 10. sz. 29.
- f.: A SOFA Rt-t nem szabad beszkatulyázni. Szériatermelés mellett egyedi ablakgyártás. ERFA Profi 2, 1995, 2. sz. 22.
- Fazekas Imre: Adatok az Alpokalja Pterophoridae és Crambinae fajainak ismeretéhez (Microlepidoptera). In: Dénes József (szerk.): Savaria, a Vas megyei Múzeumok Értesítője 1992 (1995), 41–48.
- Fazekas Imre: A Thyris fenestrella SC. valamint közelrokon Cochylini és Crambinae taxonok elemzése az Alpokalján (Lepidoptera: Thyrididae, Tortricidae, Crambidae). In: Dénes József (szerk.): Savaria, a Vas megyei Múzeumok Értesítője 1992 (1995), 55–64.
- Fáczányi Ödön: A gazda felelőssége. Ellesni a természet önszabályozását (Dr. Dobos Tibor). Ni. 83, 1995, 7. sz. 3–5.
- Fehér Attiláné: Lisztharmat ellen a Soproni Borvidéken. Kertészet és Szőlészet 44, 1995. júl. 27. 30. sz. 23.
- Fehér Károly: „Várom az Urat!” Eltemettük Szabó Lajos nyugdíjas esperes-lelkészt. Evangélikus Élet 60, 1995. nov. 5.

Fejér Zoltán: Megemlékezés Wosinski Kázmér festőművész születésének 100. évfordulóján. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek '94/95. 139–143.

Feledy Balázs: Fekete felhők mitológiája. Sulyok Gabriella tusrajzai. Demokrata 2, 1995. szept. 7. 36. sz. 39.

Ferdinandy Katalin: Dualizmus kori elitiskolák. Educatio 4, 1995, 668–682. A Fertő mocsarai. Demokrata 2, 1995. szept. 14. 37. sz. 12.

(fi-): Weinig-konferencia Sopronban. ERFA Profi 2, 1995, 12. sz. 8.

Ficzek Jenővé (összeáll.): Szakmai beszámolók az Alapítvány által nyújtott támogatások felhasználásáról IV. kötet. Sopron, 1995, EFE Erdészeti, Faipari, Papíripari Nemzetközi Ösztöndíjas Alapítvány 257.

Filep Antal (szerk.): Arrabona 31–35. A Xántus János Múzeum és a Győr-Sopron Megyei Múzeumok Évkönyve 1992–1994. Győr, 1994 (1995), 480.

Fodor András: Hangok a sötétből. Huszár László versei. Várhely 1, 1995, 1. sz. 9698.

Frang Gizella: A soproni poncichter nyelv szókincse. Bp. 1994/1995, ELTE Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárási Tanszéke és MTA Nyelvtudományi Intézete 32. (Magyar csoportnyelvi dolgozatok 61.)

Frank László: Az Országos Faiparos Találkozó jubileumára. Fa. 45, 1995, 117–118.

Franz Liszt im Zentrum der Eisenstädter Pfingstkonzerte. NZ. 38, 1995. ápr. 8.

Füköh Levente: A Fertő-tó negyedidőszaki üledékeinek malakosztratigráfiai vizsgálata. In: Dénes József (szerk.): Savaria, a Vas megyei Múzeumok Értesítője 1992 1995), 65–67.

77Gecsényi Lajos: Nyugat-Magyarország kereskedelmi viszonyai egy harmicadvizsgálat tükrében (1668). Győri Tanulmányok 16, 1995, 53–68.

Gemeinschaften der Ungarndeutschen. NZ. 39, 1995. jan. 14.

Gergely Ilona–Kerényi János (szerk.): A Soproni Sörgyár története 1895–1995. Wien, 1995, Druckerei Donaustadt 64.

Gidai Erzsébet: Közgazdászok képzése az egyetemen. Soproni Műhely 1995, 2. sz. 23–24.

Gincsay Erzsébet–Bernáth Erzsébet: Márta nővérünk halálának 50. évfordulóján. Evangélikus Élet 60, 1995. ápr. 30.

Gottschling Gyula: Wiegisser Éva festőművésznőről 1994-ben. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek '94/95, 144–146.

Gottschling, Maria: Das erste Ödengurger „Bürgerfest”. NZ. 39, 1995. dec. 9.

Gólya János: Az Erdőhasználati Szakosztály Sopronban. Erdészeti Lapok 130, 1995, 292-hátsó belső borító.

Gönczöl László: Győr-Moson-Sopron megye sport- és olimpiatörténeti krónikája 1896–1945-ig. Győr,

1995, 183.

Graff, James L.: Carl Sans Frontières. Time 1995. jan 30. 39.

Grotte András: Kísérlet néhány magyarországi ötvösjegy feloldására III. MÉ. 44, 1995, 1–2. sz. 113–130.

Grüll Tibor: Arcképvázlat Pollák Miksáról és Pap Károlyról. SSz. 49, 1995, 79–87.

Güntner Péter: A soproni polgárság vagyoni viszonyai a századfordulón a hagyatéki leltárak tükrében. SSz. 49, 1995, 244–260.

Győr-Moson-Sopron megye nagyobb könyvtáraiba járó magyar és külföldi folyóiratok lelőhelyjegyzéke. Győr, 1995, Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár 35.

Győr-Moson-Sopron megye statisztikai évkönyve 1994. Győr, 1995, KSH 277.

Győr-Moson-Sopron megye településeinek atlasza. Gyula–Győr, 1995, Megyei Információs Atlasz K. 203. Megyeatlasz sorozat.

Hadas László: Régi-új kilátó a soproni hegyekben. MÉPi. 45, 1995, 157–158.

H(afenscher) K(ároly): Az ökumené magyar előfutára. Lelkipásztor 70, 1995, 168.

H(afenscher) K(ároly): Ötven éve ért véget a második világháború. Lelkipásztor 70, 1995, 161.

Hajnal László Gábor: „Rímtelenül a szavak...” Zentai László: A csúcsok megközelítése című kötetről. Várhely 1, 1995, 2. sz. 82–83.

Hamar Imre: Képzőművészet érmeiken. SSz. 49, 1995, 174–176.

Haris Andrea (szerk.): Koldulórendi építészet a középkori Magyarországon. Tanulmányok. Veszprém, 1994/1995, OMvH. 656. Művészettörténet-Műemlékvédelem VII.

III. Országos Erdészeti Találkozó. WOODTECH. Erdészeti Lapok 130, 1995, 137.

78 Haydn-Tage 1995 in Eisenstadt. NZ. 39, 1995. febr. 4.

Hábel György: Várvidék pedig nincs. Erdélyi Magyarság 6, 1995. ápr.–máj.–jún. 22. sz. 19–21.

Hámor Géza: Fülöp József 1927–1994. MT. 40, 1995, 610–613.

Hárs József: Dér Zoltán (1897–1994). SSz. 49, 1995, 273–276.

Hárs József: Diebold Károly fotókiállítása (1994. július 1–24.). SSz. 49, 1995, 163–165.

Hárs József: Ellenséges légi tevékenység Sopron felett (1937. július 22.–1945. április 9.). SSz. 49, 1995, 327–338.

Hárs József köszöntése. Ssz. 49, 1995, 326–327.

Hárs József: Kubinszky Mihály: Régi soproni látképek (Alte Ödenburger Stadtansichten). Sopron, 1994, 96 lap, 141 kép. SSz. 49, 1995, 283–284.

Hárs József: Németh Alajos: Sopron könnyes véres dátumai. Kiadásért felel: Varga Mária. Sopron, 1993, 255 lap. Szöveg közti kép 53, táblázat 12. SSz. 49, 1995, 285–287.

Hárs József: Printz Ferenc (1844–1920) a Soproni Városszépítő Egyesület egykori elnöke. SSz. 49, 1995, 118–129.

Hárs József: Sopron és a százéves film. (Beszélgetés Friedrich Károlyllyal). SSz. 49, 1995, 236–244.

Hárs József: Varga József: Osliai az első világháborúban. Oslai Község Önkormányzata, Oslai, 1993, 202 lap. SSz. 49, 1995, 284–285.

Házi Jenő győri levelezése. Győri Tanulmányok 14–15, 1994/1995, 219–222.

Hegyessy Gábor: Az Alpokalja cincérei I. In: Dénes József (szerk.): Savaria a Vas megyei Múzeumok Értesítője 1992/1995, 75–121.

Hegyi Péter–Mastalir Ernőné–Szemereg Tamás (szerk.): Christophoros, az evangélikus gyülekezet lapja. Sopron, 1995, 1–4. sz.

Hiller István: A firenzei diplomácia és Magyarország 1604–1648. TSZ. 37. 1995, 2. sz. 151–169.

Holló Lajos: „Zöld erdő harmatát...” In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek '94/95, 256–261.

Horvatovich Sándor: A Savaria múzeum futóbogárgyűjteménye (Coleoptera: Carabidae). In: Dénes József (szerk.): Savaria a Vas megyei Múzeumok Értesítője 1992 (1995), 123–136.

Horváth József: Egy emlékkönyv tartalmáról és tanulságairól. Győri Tanulmányok 16, 1995, 204–208.

Horváth Ferenc (főszerk.): Mai Sopronvármegye. Regionális hetilap a közjó szolgálatában. Sopron, 1995, Scarbantia Nyomda Rt.

Horváth László: Mühlböck-szántó a Soproni Egyetemen. Fa. 45, 1995, 141.

79Horváth Zoltán: ifj. Flandorffer Ignác élete és munkássága II. (1816–1891) I. rész: Soproni Szemle 1994, 332–348. SSz. 49, 1995, 98–117.

Horváth Zoltán: Soprontól Auschwitzig. (A nyugat- és dél-dunántúli zsidóság deportálásának terve). SSz. 49, 1995, 38–46.

Höbör Tamás: Ligno-Novum '95. Magyar Asztalos 1995, 9. sz. 16–17.

Innen-onnan. Bútor és Faipar 1, 1995, 3. sz. 22.

Jáki Katalin: Egy tudós földrajztanár életútja. – Dr. Göcsei Imre 80 éves. FRK. 119 (43), 1995, 171–173.

Jeanplong József: Megemlékezés Stephan Aumüller biológusra (1903–1988/). In: Dénes József (szerk.): Savaria, a Vas megyei Múzeumok Értesítője 1992 (1995), 137–144.

Jereb Ottó: Elfelejtett emlékerdők, emlékfák. Erdészeti Lapok 130, 1995, 288–289.

Jérome René: Drámai hangvételű évzáró egyetemünkön. Erdészeti Lapok 130, 1995, 227–228.

- Jérôme René: Emlékezés Sobó Jenőre. Erdészeti Lapok 130, 1995, 373.
- J(érôme) R(ené): Új doktorok, tiszteletdiplomások egyetemünkön. Erdészeti Lapok 130, 1995, 324.
- K. J.: „Kócsagvár” a Fertő-Hanság Nemzeti Park Székháza. MÉP. 86, 1995, 6. sz. 14–16.
- Kastélyaink a XIX. században. TM. 106, 1995, 12. sz. 14–15.
- Kaszás Marianne (összeáll.): A magyar levéltárak kiadványai 1994-ben. Levéltári Szemle 45, 1995, 4. sz. 106–110.
- Kállay István: A magyar arisztokrácia történeti szerepe. H. 23, 1995, 1. sz. 3–7.
- Kelemen Elemér: Az iskolatörténeti évfordulós munkálatokról. H. 23, 1995, 3. sz. 64–68.
- Kerek Imre: Csepelyi Rudolf: Fényben magányban mélyben. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek '94/95, 288–289.
- Kerek Imre: Július fénycseppjeiben. Zsirai László versei. Várhely 1, 1995, 2. sz. 79–81.
- Keveházi László–Keveháziné Czégényi Klára: Pályánk emlékezete. Lelkipásztor 70, 1995, 444–445.
- Kégli Ferenc: Petrik Géza élete és munkássága. Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 1995. nov. 41–50.
- Kietaibl, Hans: Die Kirchenrechnungen der St. Sebastian-Zeche in Purbach am Neusiedler See. BHBI. 57, 1995, 74–83.
- Kietaibl, Hans: Péter Nagybakay, A magyarországi céhes kézművesipar jelvényei (Die Zeichen des zünftigen Handwerks in Ungarn), Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 1995. BHBI. 57, 1995, 191.
- 80**Kietaibl, Hans: Die Purbacher See- und Strassenmaut (Bodenmaut). BHBI. 57, 1995, 131–136.
- Kincses Katalin Mária: „Magas, szálas erdőség” (A Sopron környéki erdők védelméről). Ssz. 49, 1995, 352–356.
- K(irály) P(ál): A hónap jegyzete. 75 év. ERFA Profi 2, 1995, 2. sz. 2.
- Király Pál: Ligno-Novum+Wood-Tech 96. Magyar Mezőgazdaság Erdőgazdaság és Faipar c. melléklete 50. 1995. szept. 6. 36. sz. 1–3.
- Király Pál: Soproni jubileum. Magyar Mezőgazdaság 51, 1995. jan. 18. 3. sz. 21.
- K(irály) P(ál): Soproniak Selmecen. Magyar Mezőgazdaság Erdőgazdaság és Faipar c. melléklete 50, 1995. okt. 11. 41. sz. 5.
- Kiss Jenő: Dr. Timaffy László: Táltsok, tudósok, boszorkányok. Kisalföldi népmondák. Kiadja a Hazánk Könyvkiadó Kft., Győr 1992, 184 lap. Ssz. 49, 1995, 186–187.
- Kiss László: Az Erdészeti és Faipari Egyetem közművelődése. Soproni Műhely 1995, 2. sz. 29.
- Kitüntetések: Dr. Firtás Oszkár, dr. Balázs István, dr. Ráczné dr. Schneider Ildikó. Erdészeti Lapok 130, 1995, 208–209.

Kitüntetetteink: Kozma Pétemé, Posch Paula, Göttl Mihály. Fa. 45, 1995, 152.

Knapp Éva–Tüskés Gábor: Irodalmi emblematika és emblémarecepció Magyarországon 1564–1796. MKSz. 112, 1995, 142–163.

Kojan, Fritz A.–Lang, Alois-Baschnegger, Hanno (red.): Geschnatter. Österreich sechste Nationalparkzeitung. Illmitz, 1995, 1–4. sz.

Kopcsay László: Burgenlandi borszemle. Kertészet és Szőlészet 44, 1995. jún. 22. 25. sz. 12.

Kovács József László: Die Chronik des Marx Faut und Melchior Klein. Faut Márk és Klein Menyhért krónikája (1526–1616). Sopron-Eisenstadt, 1995, Soproni Levéltár 175. Sopron város történeti forrásai, C. sorozat 1. k.

Kovács József László: Hiller István (Lírai nekrológ az ember és tudós emlékére). In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek '94/95, 271–273.

Kovács József László: Jelentés hétszáz év irodalmáról. Soproni irodalomtörténeti vázlat. A kezdetektől 1877-ig. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek '94/95, 182–239.

Környei Attila: Megyényi múzeum a kisvárosban. Magyar Múzeumok 1995, 1. sz. 28–30.

Környei Attila: Politika és nyilvánosság a reformkorban. Kossuth Lajos emlékének. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek '94/95, 240–247.

Köves Elemér: Verő József (1904–1985). SSz. 49, 1995, 276–278.

Kövér Tamás: Premier. Keresztül-kasul, vígjáték. Várhely 1, 1995, 2. sz. 70–71.

⁸¹Kőhegyi Mihály–Nagy Janka Teodóra: Család- és öröklésgazdasági népszokások Kapuvárról – Forrásközlés. SSz. 49, 1995, 339–352.

Krajasich, Peter: Franz Liszt im Spiegel der zeitgenössischen deutsch-sprachigen Ödenburger Presse. BHBl. 57, 1995, 63–73.

Králl Csaba (szerk.): Holocaust emlékkönyv. A vidéki zsidóság deportálásának 50. évfordulója alkalmából. Bp., 1994 (1995), TEDISZ 427.

Kristóf Ágnes: Műemléki furcsaságok. M. 39, 1995, 173–174.

Krupa András–Eperjessy Ernő–Barna Gábor (szerk.): Kultúrák találkozása – Kultúrák konfliktusai. Az V. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia előadásai. Békéscsaba–Bp., 1995, 626.

Kubinszky Jenő: „M. kir. Nádasdy Ferenc 3. honvéd huszárezred” Sopronban 1921–1939. SSz. 49, 1995, 215–236.

Kubinszky Mihály: Gerő László emlékezete. Magyar Szemle 4, 1995, 614–615.

Kubinszky Mihály: Hans Hahnenkamp: Die Eisenbahnen im Burgenland zur Zeit der Habsburgermonarchie. Szerző saját kiadása, Grosspeterdorfer Druck GmbH, 1993, Ssz. 49, 1995, 366–367.

Kubinszky Mihály: Melchior Hefele (1716–1794) emlékkiállítása Szombathelyen (1994. augusztus-november). SSz. 49, 1995, 359.

Kubinszky Mihály: Metzl János 75 éves. SSz. 49, 1995, 97–98.

Kubinszky Mihály: A Soproni Városszépítő Egyesület tevékenysége a jubileumi 1994. évben. SSz. 49, 1995, 162–163.

Kubinszky Mihály: Száz éve született dr. Rados Jenő professzor. MÉP. 45, 1995, 1. sz. 28–30.

Kubinszky Mihály: Táj + építészet. Bp., 1995, Mezőgazda K. 176.

Kubinyi András: A magyarországi zsidóság története a középkorban. SSz. 49, 1995, 2–27.

Kulturklub Ödenburg und Umgebung. NZ. 39, 1995. nov. 4., nov. 11.

Kurdi Péter–Borsodi Andrea: A Fertő-tó nádasok övezte belső tavi planktonikus baktériumközösségeinek numerikus analízise. HiK. 75, 1995, 238–244.

Ladányi Andor: Egyetemi Ifjúsági szervezetek a Horthy-korszakban. Educatio 4, 1995, 2. sz. 265–284.

Lampérth Gyula: Pedagógus konferencia Sopronban. Lelkipásztor 70, 199, 379–380., Evangélikus Élet 60, 1995. okt. 15.

Lampérth Gyula: Ünneplő Gyülekezet, kedves rádióhallgatók, kedves Testvéreim! Lelkipásztor 70, 1995, 340.

Landes Medaillenbiennale. NZ. 39, 1995. júl. 1.

Lang Jánosné: A Felvidék hajdanvolt evangélikus városaiban jártunk. I–3 Evangélikus Élet 60, 1995. jún. 25., júl. 2., júl. 9.

82László Gyula: 1910-ben születtem. Szombathely, 1995, Életünk 255. (Magyar Helikon 5.)

Lectori salutem! SSz. 49, 1995, 1.

Lengyel Attila: Állásbörze '95. Erdészeti és Faipari Egyetem Sopron. Soproni Műhely 1995, 1. sz. 36–38.

Levélszekrény. SSz. 49, 1995, 190., 287., 382.

Ligno-Novum. Fa. 45, 1995, 100.

Ligno-Novam '95. Magyar Asztalos 1995, 7. sz. 10–11.

Ligno-Novam Sopron, 1995. augusztus 23–26. Fa. 45, 1995, 11.

Ligno-Novam, Wood Tech Sopron 1995. augusztus 23–26. Erdészeti Lapok 130, 1995, 81.

Maar, Grete: Károly Mollay: Das Geschäftsbuch des Krämers Paul Moritz (Móricz Pál kalmár üzleti könyve 1520–1529). Soproni Levéltár (Ödenburger Archiu) Sopron 1994. BHBI. 57, 1995. 96.

Macher Frigyes: Két évfordulóra emlékezett a soproni Erdészeti és Faipari Egyetem BKL–B. 128, 1995,

357–360., 445–447.

id. Magassy Sándor: Zsidó származású evangélikus lelkészek. Lelkipásztor 70, 1995, 23–24.

Magoss Endre–Mednyánszky László: CAD–CAM–CNC konferencia Sopron. Magyar Asztalos 1995, 7. sz. 43.

Magoss Endre–Mednyánszky László: CAD–CAM–CNC rendszerek alkalmazása a faiparban. Fa. 45, 1995, 146.

Magyar Golgota Kőszegen. Magyar fórum 7, 1995. máj. 25. 21. sz. 4.

Manica, Giuseppe: Római kori borostyánkővek című kiállítás (Megnyitó beszéd). SSz. 49, 1995, 173–174.

Markó László: „A Fertő-Hanság vízrendszere a természetvédelem lehetőségei” c. kerekasztal beszélgetés ajánlásai. HiK. 75, 1995, 59.

Marosi György: A soproni helyi csoport. Erdészeti Lapok 130, 1995, 385.

Martos Gábor: „Azt azért én soha nem állítottam, hogy én Esterházy Péter volnék”. Várhely 1, 1995, 1. sz. 89–95.

Mastalirné Zádor Márta: A soproni Laehne-féle magániskola. Hogyan tovább 1995, 2–3. sz. 24.

Mastalirné Zádor Márta: Sopron bibliográfiája az 1994. évre. SSz. 49, 1995, 369–382.

Matlák Zoltán: Faipari gépek konferencia 1. CAD–CAM–CNC. Fa. 45, 1995, 143–145.

Matlák Zoltán: Kárpitosipari mérnökképzés a Könnyűipari Műszaki Főiskolán. Bútor és Faipar 1, 1995, 3. sz. 5.

⁸³Menghini, Fritz: Burgenland-sein Kleinod: Der Nationalpark Neusiedler See. Natur und Landschaft 75, 1995, 605–606.

Mersich Endre: A Soproni Líceumi Diákszövetség idei közgyűlése elé. Evangélikus Élet 60, 1995. jún. 4.

Metzl János: A Corvinus Magyar–Osztrák Baráti Kör 1994. évi tevékenysége. SSz. 49, 1995, 270–272.

Metzl János; Eper Tivadar (1921–1995). Sz. 49, 1995, 363–365.

Metzl János; Hárs József; A Soproni Ünnepi Hetek története. 1932–1993. Sopron, 1994. 198. oldal + számos fénykép. SSz. 49, 1995, 366.

Metzl János: A Soproni Városszépítő Egyesület 125. évi jubileumi közgyűlése (1994. december 12.). SSz. 49, 1995, 158–161.

Metzl János: Wiegisser Éva festőművésznő kiállításának megnyitója (1994. okt. 16.). Sz. 49, 1995, 357–359.

Mérei Mária (szerk.): Erkel Ferenc Általános Iskola Sopron. Sopron, 1995, Erkel Ferenc Iskola 83.

Mikó Sándor: Az 1797. évi kapuvári urbarium IV. rész. SSz. 49, 1995. 260–269.

Mizseiné Nyíri Judit. Dr. Ágfalvi Mihály az EFE Földmérési és Földrendezői Főiskolai Kar új főigazgatója. GK. 47, 1995, 148.

Mollay Károly: Egy évtized soproni külkereskedelmének társadalomtörténeti háttere (1483–1489). SSz. 49, 1995, 289–316.

Mollay Károly. Hausarznei- und Essigbüchlein von Hans Seyfridt. Hans Seyfridt házipatikája és ecetkönyvecskéje (1609–1633). Sopron, 1995, Városi Levéltár és Múzeum 140. Sopron város történeti forrásai B. sorozat, 2. füzet.

Mollay Károly: A Kovácsok utcájának topográfiája. (Várkerület 3–37. számú telkek). (1379–1536). II., Várkerület 29. számú telek (11,5×55–51 m, 177 négyszögöl. III. SSz. 49, 1995, 130–157., 193–214.

Molnár András: Batthyány Lajos és a Széchenyi-Kossuth vita (1841–1843). SSz. 49, 1995, 316–325.

Sz. Molnár János: A város megújult háza. Magyar Építéstechnika 33, 1995, 10. sz. 54–55.

Molnár László előléptetése és kitüntetése. BKL–B. 128, 1995, 462.

Molnár László: Fogarassy László (1920–1994). SSz. 49, 1995, 278–282.

Molnár Sándor. Akartak-e harcolni a soproni egyetemisták? Bútor és Faipar 1, 1995, 2. sz. 21.

Molnár Sándor: Jubilált a Ligno-Novum. Bútor és Faipar 1, 1995, 1. sz. 8–9.

Molnár Sándor: Pillanatképek a korábbi Ligno-Novumokról. Fa. 45, 1995, 119.

Molnár Tibor: Soproni szőlőlajstrom. Magyar Mezőgazdaság 50, 1995. jan. 4. 1. sz. 14.

84 Molnárné Posch Paula: A felületkezelés jelene, jövője. Fa. 45, 1995, 69–71.

Monok, István: Ähnlichkeiten und Unterschiede im Buchbesitz der Stadtbürger von Rust, Güns und Ödenburg im 17. Jahrhundert. BHB1. 57, 1995, 174–186.

Morris, Nomi: Care Sans Frontières. Time 1995. jan. 30.

Mörbisch-i Szabadtéri Játékok. TM. 106, 1995, 7. sz. 7.

Munkaszolgálatosok Magyarország nyugati határán. Bécsei Napló 16, 1995. máj.–jún. 3. sz. 3. és 5.

Munkatársak. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek '94/95, 297–314.

Müller Imréné: Helyismeret – soproni módra. Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 1995. dec. 50–53.

N. M.: Esterházy hercegek – mágnások, diplomaták és műpártolók. TM. 106, 1995, 6. sz. 3.

Nagy Alpár: Bárdos Lajos négy levele Horváth Józsefhez. Im: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek '94/95, 251–255.

Nagy Alpár: Mozaikképek. Szokolay Sándor 64. születésnapjára. Várhely 1, 1995, 1. sz. 57–71.

Nagy Balázs: Mollay Károly: Das Geschäftsbuch des Krämers Paul Moritz. Moritz Pál kalmár üzleti könyve (1520–1529). Sopron Város Történeti Forrásai, B sorozat, 1. kötet. (Sorozatszerkesztő: G. Szende

- Katalin) 100 pp. Soproni Levéltár, Sopron, 1994. SSz. 49, 1995, 367–368.
- Nagy Ferenc (főszerk.): Évfordulóink a műszaki és természettudományokban 1996. Bp., 1995, MTESZ 167.
- P. Nagy Györgyi: A selmeci–soproni matematika és ábrázoló geometria oktatásról (I. rész, az első 150 év). Erdészeti és Faipari Tudományos Közlemények 40–41, 1994–1995, 7–14.
- Nagy Márton: Szlovákiai fizikatanárok első konferenciája. Fizikai Szemle 45, 1995, 8. sz. 287.
- Nagy Szabolcs: Összefogást a vizivad állomány védelmében. Madártávlat 2, 1995, 5. sz. 2–3.
- Nagy Zoltán: Az Esterházy-kastély Kismartonban. Új Művészet 6, 1995, 11–12. sz. 8–11.
- Nagybákay Péter: A magyarországi céhes kézművesipar jelvényei. Bp, 1995, Magyar Nemzeti Múzeum.
- Nandrásky, Karol: Remete László (1910–1945). Lelkipásztor 70, 1995, 387. Nechay Gábor: A rákosi vipera. TV. 126, 1996, 188–189.
- Nemzeti kincseinket kockáztatjuk. Respublika 2, 1995. jan. 13–19. 2. sz. 35–37.
- Nemzetközi faipari munkaértekezlet Sopron. ERFA Profi 2, 1995, 2. sz. 2.
- Neue Stiftung plant „Haydnzentrum” in Eisenstadt. NZ. 39, 1995. márt. 25.
- 85**Neuwirth Gábor: Esélyek a felsőoktatásba jutásra. Educatio 4, 1995, 415–430.
- Németh Alajos: Sopron könnyes véres dátumai 1993. H. 1995, 2. sz. 112.
- Németh István: Mollay Károly: Das Geschäftsbuch des Krämers Paul Moritz. Moritz Pál kalmár üzleti könyve (1520–1529) Sopron város történeti forrásai, B sorozat, 1. kötet. Soproni Levéltár, Sopron, 1994. 100 p. Levéltári Szemle 45, 1995, 4. sz. 90–91.
- Nyári László (főszerk.): Soproni Műhely. A Soproni Egyetem Lapja. Sopron, 1995. EFE 1–2. sz.
- Nyári László: változó matematika oktatás. Soproni Műhely 1995, 2. sz. 20–22.
- Oberkamp Péter: Környezetünkért a jövő technológiájával. Fa. 45, 1995, 44.
- Orzel László: Az első sírásó – rockopera. Várhely 1, 1995, 1. sz. 86–88.
- Orzel László: Mirandolina, te drága – zenés vígjáték. Várhely 1, 1995, 2. sz. 72–74.
- Ödenburg. NZ. 39, 1995. máj. 27.
5. Faipari Kiállítás Sopronban. ERFA Profi 2, 1995, 6. sz. külső hátsó borító.
5. Faipari Kiállítás Sopronban. Ligno-Novum, Wood Tech. ERFA Profi 2, 1995, 2. sz. 10.
- V. Országos Faipari Találkozó Programja Sopron, 1995. augusztus 22–26. Fa. 45, 1995, 120.
- Pach Zsigmond Pál: Hogyan lett a harmincadvámból huszad? (1436–1457). TSz. 37, 1995, 257–276.

Dr. Pagony Hubert 70 éves. Erdészeti Lapok 130, 1995, 385.

Pais–Preis für Dr. Karl Mollay. NZ. 39, 1995. márt. 25.

Pap Edina: Hetven hektár díszfaerdő. Nyílt nap Sopronhorpácson. Kertészet és Szőlészet 44, 1995. okt. 5. 40. sz. 20–22.

Patvaros József: Becher Nándor: Brennbergbánya (1735–1793–1953). BKL–B. 128, 1955, 560.

Patvaros József: A felújított Szent Borbála-szobor megszentelése Brennbergbányán. BKL–B. 128, 1995, 551–552.

Patvaros József: A Miskolci Egyetem képviselőinek sikeres szereplése a XXII. Országos Tudományos Diák Konferencia (OTDK) műszaki szekciójában, Sopronban. BKL–B. 128, 1995, 466–467.

Pavercsik Ilona: A magyar nyomda-, könyv-, sajtó- és könyvtártörténeti szakirodalom 1994-ben. MKSz. 11, 1995, 453–462.

Pájer Imre (szerk.): Rábaköz. Honismereti évkönyv. Csorna, 1995, 67.

Pápai Gábor: II. János Pál pápa Vitus Géza erdőmérnököt felvette a Szt. Szilveszter lovagrend tagjai sorába. Erdészeti Lapok 130, 1995, 85.

86Pápai Gábor: Soproni Műhely. Erdészeti Lapok 130, 1995, 227.

Pápai Gábor: Szappanos Andrásra emlékezem. Erdészeti Lapok 130, 1995, 371.

Perger Gyula: Házi Jenő Emlékkönyv. Győri Tanulmányok 144–15, 1994 (1995), 225–226.

Péter Annamária: Pro Architectura díj 1995. – Koller József a „Kócsagvár” tervezéséért. MüT. 35, 1995, 4. sz. 25–38.

Péter László: Bábeli könyv. A norvég biblia. Könyvtári Levelező Lap. 1995, 1, sz. 2–3.

Pinczés Edina: A Fertő-tó természet- és környezetbarát szabályozása. HiK. 75, 1995, 233–237.

Pityer Gabriella: Zenével készülünk Isten országába. Evangélikus Élet 60, 1995. júl. 30.

Prickler, Harald: Zsidók Ruszton. SSz. 49, 1995, 28–37.

Rácz Józsefné: Az államvizsgákról. Soproni Műhely 1995, 1. sz. 31–35.

Rácz Józsefné: Megnyílt az Erdészeti és Faipari Egyetem Múzeuma. Fa. 44, 1995, 26–27.

Ráczné Schneider Ildikó: Az Erdészeti és Faipari Egyetem múzeuma az Esterházy palotában. Erdészeti Lapok 130, 1995, 22–23.

Reingrabner, Gustav: Ikonographische Beobachtungen zu den evangelischen Kirchen im Burgenland. BHB1. 57, 1995, 97–116.

Rittsteuer, Josef. Das Grosshöfleiner St. Radegundis-Benefizium. BHBI. 57, 1995, 84–93.

Roth Matthaea: Kilátóavatás Köveshüton. Erdészeti Lapok 130, 1995, 58.

Róbert Péter: Holocaust Emlékkönyv. MT. 40, 1995, 1262–1263.

Rónai Ferenc: Szakképzési célok a Roth Gyula Erdészeti és Faipari Szakközépiskola gyakorlati oktatásában. Erdészeti Lapok 130, 1995, 86.

Ruhmann Jenő: A Soproni Hegység turista térképe. 18. sz. Cartographia Kft. Budapest, 1994. SSz. 49, 1995, 188–190.

S. E.: Az Erdészeti és Faipari Egyetem Közgazdasági Intézete ... Fa. 45, 1995, 132.

S. E.: Valétálás Sopronban. Fa. 45, 1995, 91.

Salamon Nándor írásai (1962–1995). Bibliográfia. Szombathely, 1995. Kiss Gyula Kulturális Egyesület 125.

Salamon Nándor: Kollár György emlékezete. Vehner Tibor kismonográfiája. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek '94/95, 290–291.

Sarkady Sándor: Kónya Lajos. SSz. 49, 1995, 170–172.

Sarkady Sándor: Kónya Lajos. in: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek '94/95, 149–152.

[87](#)Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek '94/95. Művészeti antológia. Sopron, 1995, SOP-CENTER Kft. Nyomdája 321.

Sarkady Sándor: Szarka Árpád (1915–1993). SSz. 49, 1995, 181–184.

Sass László: Beszélgetés Tarnádi Györggyel. Az Erdészeti és Faipari Egyetem Alkalmazott Művészeti Intézetének vezetőjével. Várhely 1, 1995, 1. sz. 20–32.

Sass László: E számunk képei. Hans Gustav Edöcs. Edöcs János. Várhely 1. 1995, 1. sz. 101–102.

Sámson Klára: Március a soproni Evangélikus Líceumban. Evangélikus Élet 60, 1995. ápr. 16.

Sáry István: Győr-Moson-Sopron megye önkormányzatának négy éve (1990–1994). Győr, 1994 (1995), 323.

Schey Andrásné: Ödenburger Kulturklub bei Seefestspielen in Mörbisch. NZ. 39, 1995. aug. 19.

Schlag, Gerald: Vera Meyer: Burgenland: Bau- und Wohnkultur im Wandel, Verlag der Österr. Akademie der Wissenschaften–Wien 1993. 224 Seiten, 186 schwarz–weiss Abbildungen, 22 Farbtafeln und zahlreiche Karten und Planskizzen. BHB 1. 57, 1995, 95–96.

Seefestspiele Mörbisch europareif. NZ. 39, 1995. jún. 3.

Segner, Stefan: Die Möglichkeit. Zweisprachiger Kindergarten in Agendorf. NZ. Beilage für Pädagogen, Busch-Trommel 1. 1995. máj. 20. 1–2. sz. 6.

Sikeres állásbörze Sopronban. ERFA Profi 2, 1995, 5. sz. 34.

- Sitkei György: Tájékoztató az EFE Faipari Géptani Tanszék tevékenységéről. Fa 45, 1995, 121–122.
- Sobó Jenő (1853. március 15.–1920. október 31.). Magyar Mezőgazdaság Erdőgazdaság és Faipar c. melléklete 50, 1995. nov. 8. 45. sz. 3.
- A Soproni Egyetem rektorának kitüntetése. Bútor és Faipar 1, 1995, 2. sz. 21.
- A Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem. Erdészeti Lapok 130, 1995, 171.
- Soproni Faipari Részvénytársaság. MűT. 35, 1995, 1. sz. 48.
- Soproni faiparos találkozó és kiállítás. Fa. 45, 1995, 2. sz. III–IV.
- Soproni perce(gő)k. Magyar Mezőgazdaság Erdőgazdaság és Faipar c. melléklete 50, 1995. máj. 10. 19. sz. 8.
- Spahl, Hansleo: Forstliche Organisation und forstliche Ausbildung in Europa-Teil II. BDF Aktuell 35, 1995, 3. sz. 18–23.
- Spende an ein Heim und Schule für behinderte Kinder in Sopron. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 75, 1995, 1. sz. 33.
- Spiegel-Schmidt, Friedrich: Deutsche und Juden in Ungarn. Parallelen und Unterschiede. NZ. 39, 1995. jan. 7.
- Sportgala Sopron. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 75, 1995, 2. sz. 32.
- 88 Stabenow, Eberhard: Kroisbach. Alte Heimat in Ungarn. Horb am Neckar, 1995, Geiger Verl. 216.
- Stier Miklós: A „Mogersdorf” nemzetközi kultúrtörténeti szimpózium első negyedszázadáról. Sz. 129, 1995, 1412–1424.
- Streibel, Andreas: Überlegungen zur kulturellen Landesidentität des Burgenlandos nach 1945. BHB1. 57, 1995, 49–63.
- Sulyok Gabriella képeiről. Gyurkovics Tibor beszéde a „Fekete Felhők Mitológiája” című kiállítás megnyitóján 1995. július 5-én a Vigadó Galériában. Várhely 1, 1995, 2. sz. 89–92.
- Suppan, Wolfgang: Heinrich Zwittkovits: Die Pflege der zivilen Blasmusik im Burgenland im Spiegel der allgemeinen historischen Entwicklung: in: Bgld. Forschungen, Sonderband XII, Verlag Schneider Tutzingen 1993. 747. Seiten. BHB1. 57, 1995, 48.
- Szabó Ferenc: In memoriam Dr. Szappanos András egyetemi docens (1928–1995). Erdészeti Lapok 130, 1995, külső hátsó bontó.
- Szakál Péter: Szarka Árpád festőművész emlékkiállításához (1994. nov. 20.–dec. 7.). SSz. 49, 1995, 176–178.
- Szántóné Balázs Edit: Partos populorum minorum alienigenae. SSz. 49, 1995, 92–94.
- Szebik Imre–Fehér Károly–Zügn Tamás: Búcsú id. Szabó Lajostól. Lelkipásztor 70, 1995, 457–459.

Szemerey Tamás: A restaurálásról. Soproni Műhely 1995, 1. sz. 13–15.

Szendrei Csaba: Alapítvány a kutatásért. Magyar Asztalos 1995, 10. sz. 9.

Szerdahelyi Pál: Utaidat, uram, mutasd meg! (in memoriam Sopron, 1944. december 6.). Evangélikus Élet 60, 1995. febr. 19.

Széchezy Béla József: Adjunk az országnak generalista környezetügyi munkásokat is. Soproni Műhely 1995, 1. sz. 26–29.

Székely Anna: Oscar tudja. A kulisszák előtt és mögött a Soproni Petőfi Színházban. Új Demokrata 2, 1995. március 23. 12. sz. 43.

Székely Domokos: Halálozások: Steiner Károly. GK. 47, 1995, 43–44.

Szilágyi András: A herceg Esterházyak-mágnások, diplomaták mecénások. Új Művészet 6, 1995, 11–12. sz. 12–16.

Szimon János: Aki városát kiválóan ismerte és szerette. Meditáció dr. Friedrich Károly temetése után. Evangélikus Élet 60, 1995. március 19.

Szimon János: Csak az evangélium ment meg. Lelkipásztor 70, 1995, 339–340.

Szimon János: Felnőttek konfirmációja I–IV. Evangélikus Élet 60, 1995. ápr. 30., máj. 7., máj. 14., máj. 28.

Szimon János: Gyülekezet és ifjúság. Tanulói környezet és evangélikus identitás. Lelkipásztor, 70, 1995, 460–462.

89 Szimon János: Jubileumi sorozat a balfi gyülekezetben, a 200 éves templomban. Evangélikus Élet 60, 1995. dec. 10.

Szimon János: Kolbenheyer Mór soproni evangélikus lelkész élete és szolgálata. Lelkipásztor 70, 1995, 24–27.

Szimon János: Meditativ ima az áldozatokért. Sopron bombázásának 50. évfordulójára. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek '94/95, 274–276.

Szimon János: Renner Kálmán ravatalánál. (Temetési íghirdetés 1994. április 19-én, 14 órakor az evangélikus temető kápolnájában). In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek '94/95, 268–269.

Szimon János: A Soproni Erzsébet Kórház ökumenikus szentelése. Evangélikus Élet 60, 1995. jan. 8.

Szodfridt István: Erdészeti termőhelyismeret oktatás 1885–1958 között. Soproni Műhely 1995, 1. sz. 6–7.

Szodfridt István: Firtás Oszkár dicsérete. Erdészeti Lapok 130, 1995, 59.

Szodfridt István: Nagy elődeink nyomában. Botvay Károly (1897–1958), Bencze Gergely (1854–1925), Vági István (1888–1960) Erdészeti Lapok 130, 1995, 246–247., 286–287., 346.

Szodfridt István: Várhelyi István 70 éves. Erdészeti Lapok 130, 1995, 386.

Szoják Péterné: Doktor (PhD)-képzés az Erdészeti és Faipari Egyetemen Fa. 45, 1995, 80–81.

T. K.: Egy félév végére. Magyar Asztalos 1995, 2. sz. 68–69.

Tamási, Judit: Verwandte Typen in Schweizerischen und Ungarischen Kachelfundmaterial in der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts. Bp., 1995. Országos Műemlékvédelmi Hivatal 179+161. Művészettörténet-Műemlékvédelem VIII.

Tamásyné Bánó Margit: A faanyagszárítás fejlődésének nemzetközi irányai. Fa. 45, 1995, 33–34.

Tanévnyitó a Soproni Egyetemen. Bútor és Faipar 1, 1995, 1. sz. 21.

Terray László: Levél a soproni fakultásról 1945-ből. Lelkipásztor 70, 1995, 144–145.

Tibay György: Burgenlandi vadgazdálkodási tapasztalatok. Erdészeti Lapok 130, 1995, 14–15.

Tobler, Felix: Der Brand der Burg Landsee 1790 und seine Folgen. Zur Genesis der Burgruine Landsee. BHB 1. 57, 1995, 163–173.

Tompa Károly: A Sopron-Tóalmi nemesnyár demonstrációs ültetvény értékelése. Erdészeti és Faipari Tudományos Közlemények 40–41, 1994–1995, 115–135.

Tóth Imre: Holocaust emlékkönyv. A vidéki zsidóság deportálásának 50. évfordulója alkalmából. TEDISZ, Bp., 1994, 427 lap. Szerk. Králl Csaba. SSz. 49, 1995, 94–95.

90Tóth Sándor: Adatok az Alpokalja fürkészlégy faunájához (Diptera: Tachinidae). In: Dénes József (szerk.): Savaria a Vas megyei Múzeumok Értesítője 1992 (1995), 189–215.

Tóth Sándor: Adatok az alpokalja mikroszkopikus gombáinak ismeretéhez II. In: Dénes József (szerk.): Savaria a Vas megyei Múzeumok Értesítője 1992 (1995), 217–232.

Tringli István: Mollay Károly: Első telekkönyv. Erstes Grundbuch 1480–1553. Sz. 129, 1995, 226–229.

Turán Tamás: Újabb héber kódextöredékek a soproni könyvtárakban, SSz. 49, 1995, 74–76.

Turbuly Éva: Önkormányzati levéltárak és a helytörténetírás. SSz. 49, 1995, 165–170.

Tükör és Ablak. Várhely 1, 1995, 2. sz. 5–7.

Tüskés Tibor: Soproni Füzetek '94/95. Várhely 1, 1995, 2. sz. 76–78.

U. á.: Iskoláink az elmúlt tanévben. Evangélikus Élet 60, 1995. aug.

Urbán László: Az egyetemi könyvtárak fejlesztésének térigényei. Könyvtári Figyelő 5 (41), 1995, 406–418.

Új szakirányok az okleveles faipari mérnökképzésben. Fa. 45. 1995, 133–135.

Ury Előd: A Soproni Erdélyi Kör 6 éve. Bécsi Napló 16, 1995. jan.–febr. 1. sz. 2.

V. F.: A vitorlázás győri emlékeiből. TM. 106, 1995, 6. sz. 31.

Varga Géza: Baumann József (1903–1994). SSz. 49, 1995, 184–186.

Varga Imrévé: Dokumentumok egy köztisztviselői pályakép megismeréséhez. – Halász Gábor segélykérő levele alapján. SSz. 49, 1995, 47–62.

Cs. Varga István: „Egy nagy himnusz az egész Fertő tája”. Harsányi Lajos költészetéről I. Várhely 1, 1995, 2. sz. 59–63.

Cs. Varga István: Kutas Ilona: A norvég biblia. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek '94/95, 292–293.

Varga Ferenc Faanyagvédelmi oktatás és kutatás az Erdészeti és Faipari Egyetemen. Fa. 45, 1995, 51.

Varga, Péter: Geophysical Observatory Reports Year 1990–1995 Observatory of Nagycenk. Sopron, 1995, Hillebrand Ny. 124.

Vargha Zsuzsa: Jönnek vagy mennek a felhők? Soproni Ünnepi Hetek 1995. Várhely 1, 1995, 2. sz. 65–69.

Vargha Zsuzsa: Kell-e nekünk tavaszünnepe? ...persze hogy kell... Várhely 1, 1995, 1. sz. 78–84.

Vargha Zsuzsa (fel. szerk.): Soproni Újság. Városi hetilap. Sopron, 1995, Corvina Nyomdaipari Kft. Győr.

91 Válság vagy megújulás a Soproni Egyetemen? Bútor és Faipar 1, 1995, 2. sz. 21.

Várallyay Jánosné: Helyzetkép a felsőoktatási intézmények könyvtárainak számítógépesítéséről Győr-Moson-Sopron megyében. Kisalföldi Könyvtáros 1995, 2. sz. 9–12.

Verkehrsentlastung für Ödenburg. NZ. 39, 1995. július 15.

Verő József–Wallner Ákos–Wesztergom Viktor: Űridőjárás – ahogy az a geomágneses obszervatóriumból látszik. A Nagycenki Geofizikai Obszervatórium INTERMAGNET Állomása. MT. 40, 1995, 551–557.

Végh Ferenc: Kitüntetett kisalföldi természetbarátok. TM. 106, 1995, 1. sz. 15.

Végh Ferenc: Legyen Ön is a Győr-Sopron megye természetjárója. TM. 106, 1995, 12. sz. 12.

Vízrajzi Évkönyv 1994. XCIX. kötet. Bp., 1995, VITUKI RT. Hidrológiai Intézete 286.

Madár Gábor: Megnyitó Kovács György szobrász kiállításán. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek '94/95, 147–148.

Wild, Robert: Regionalverbände ungarndeutscher Kulturgruppe gegründet. NZ. 39, 1995. nov. 18.

Wilfing János: A Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem 1995, ősztől induló posztgraduális képzései. Fa. 45, 1995, hátsó belső bontó.

Winkler Gábor: Sopron, Útikönyv. Bp., 1995, ADSWEST Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. 186. (magyar és német nyelven).

10. Corvinus-Oldtimefahrt. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 75, 1995, 10. sz. 27.

X. Landes-Medailienbiennale in Ödenburg. NZ. 39, 1995. jún. 17.

Zentai László: A csúcsok megközelítése. Bp., 1995. Xénia K.

Zentai László: Emberségből katedrálist, igazságból pajzsot. Pályakép a 60 éves Sarkady Sándor művészetéről. Várhely 1, 1995, 1. sz. 52–56.

Zentai László: Kövesi György: Nem álmodunk. Töredékes szóképek keserű szarkazmusa. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek '94/95, 283–287.

Zentai László: Zsirai László: Július fényceppjeiben. Letisztult egyszerűségű versek. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek '94/95, 179–282.

Zétényi Zoltán: Soproni sírásó. Új Demokrata 2, 1995. jún. 22., 25. sz. 42–43.

Zoltán László: Ilus néni 90 éves. Evangélikus Élet 60, 1995. márc. 1.

Zoltán László: „Ne engedj megfedkezni tanítóim példájáról”. Evangélikus Élet 60, 1995. jún. 25., aug. 20.

Zombori, István: Die „Ligno-Novum-Wood-Tech” Sopron wächst. Holz-Zentralblatt 1995. nov. 10. 195. sz. 2229., 2231.

[92](#)Zs(irai) L(ászló): Regionális hetilap Sopronban. Bécsi Napló, 1995. nov.–dec. 6. sz. 12.

Zsirai László: Új folyóirat, megjelent a soproni Várhely. Bécsi Napló 16, 1995. szept.–okt. 5. sz. 12.

-yt-: A gazda felelőssége. Ni. 83, 1995, 4. sz. 3–5.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / LEVÉLSZEKRÉNY

LEVÉLSZEKRÉNY

Dominkovits Péter írja:

A nyugat-magyarországi – és ezáltal az osztrák–magyar – határkérdés története a XIX. század középső harmadától a Sopron megyei történetkutatás egyik fontos vizsgálati területe volt. Nem a vázlatos historiográfia, csupán szerény illusztráció céljából jegyzem meg az alábbiakat; 1871-ben látott napvilágot a megyetörténet megírásával megbízott Nagy Imre „A Lajta mint határfolyam” című akadémiai székfoglalója^{[1\(75\)](#)}, melyben politika- és birtoklástörténeti adatok sorával próbálta bizonyítani több, a XVI. századtól Alsó-Ausztria területén fekvő település (Au, Hof, Mannersdorf, Samarja etc.) korábbi magyar koronához tartozását. Értekezésében kitért a Sopron és Vas megyei zálogbirtokok problémájára^{[2\(76\)](#)}, miképpen röviden ismertette az 1715: XXXIX., 1790: LXVIII., 1792: XIX. tc.-ek nyomán eljáró határvizsgáló bizottságok tevékenységét is. Több mint egy generációval később, teljesen más államjogi és politikai helyzetben – és attól indukálva – Házi Jenő Sopron város főlevéltárosa tán Domanovszky Sándor felkérésre és biztatására egy okleveleken, levéltári forrásokon alapuló cikksorozatban vázolta fel az összetett nyugat-magyarországi határkérdést^{[3\(77\)](#)}.

Mindezek nyomán érthető, hogy fölöttébb nagy érdeklődéssel olvastam Sallai János a SSz. 1996. 4. számában megjelent tanulmányát. De minthogy magam sem a térképészet-történetnek, sem pedig a jelzett

problémakörnek kutatója nem vagyok, azért a fenti munkához történő érdemi észrevételek megtételétől elállnék, Olvasói levelemben csupán egy apró figyelemfelkeltést szeretnék megtenni abban a reményben, hogy a döntően ⁹³könyvészeti forrásokra épült térképészet-történeti irányultságú dolgozat remélhetően újra feléleszti a problémakör iránti érdeklődést és további rész kérdések beható vizsgálatát vonja maga után. E kutatások során érdemes lenne a helyi, adott esetben a Soproni Levéltár iratanyagait is jobban figyelembe venni. A forrásfeltáráskor nem csak a vármegye közgyűlési jegyzőkönyveiben, iratsorozatában megbúvó, nehezen fellelhető leiratokra, átiratokra, jelentésekre kell gondolni, hanem önálló kisebb fondokra is, melyek közül külön kiemelésre méltó a XV. 17. fondszámú Magyar–osztrák határmegállapító bizottságok iratai 1902–1922. A gyűjteményes fond egyrészt tartalmazza az alsó-ausztriai Lembach, Stang, Stickelberg, Wiesmath és a Sopron vármegyei Lánzsér (Landsee) és Borsod (Weingraben) között 1882-től a Répce (Rabnitz) mederváltozásai miatt fellépett határkonfliktusok megoldására tett lépések ügyiratait⁴⁽⁷⁸⁾, másrészt az 1906–1909 során a B. M. által elrendelt Alsó-Ausztria és Nyugat-Magyarország, esetünkben Sopron vármegye közötti határmegállapítási jegyzőkönyveket, vázrajzokat, s harmadrészt pedig itt is hiánytalanul megtalálhatók az Ausztria–Magyarország közötti 1922. évi határrendezés térképeiből az A–B. alszakaszok anyagai.

A határkérdéssel kapcsolatos forrásanyag komplex feltárása, vizsgálata nemcsak a már említett tudományterületeket segítené, hanem adatokkal szolgálna a határvidék lakosságának életmódjához, gazdálkodásához, a térség történeti ökológiájához, miképpen a történeti etnográfia kutatói számára a részletesen rögzített határjelek is érdekességeket tartalmaznak⁵⁽⁷⁹⁾.

Sopron, 1997. február 4.

Metzl János: Nagy érdeklődéssel olvastam Sallai Imre: „A magyar–osztrák határ történetéről a XVIII. századtól napjainkig.” c. tanulmányát. (Sz. 1996. 4. sz.) Csak a teljesség kedvéért szeretnék ehhez néhány kiegészítő megjegyzést tenni. A két világháború közötti időszak tárgyalásakor legalább meg kellett volna említeni, hogy az osztrák „Anschluss”-tól (1938. márc. 11.) a második világháború végéig, tehát 7 éven át, a magyar–osztrák határ magyar–német határ volt. A pontosság megköveteli, hogy még egy kis határszakasz megváltozásáról is szó essék. A német Wehrmacht ugyanis 1938. okt. 10-én bevonult Pozsonyligetfaluba (szlovák neve Petržalka, német neve Engerau) és azt a német birodalomhoz csatolták. (1938. nov. 11-én ugyanez történt Dévénnyel is). Ezáltal a pozsonyligetfalusi csehszlovák hídfő megszűnt és a Dunántúlon nem maradt csehszlovák terület. E miatt a Pozsonyligetfalu és Horvátjárfalu – Oroszvár (Engerau) közti határvonal ugyan nem változott meg, de ettől kezdve nem magyar–csehszlovák, hanem magyar–német határ lett, vagyis a tanulmány tárgyát képező magyar–osztrák határ része és maradt majdnem 7 éven át, egészen a szovjet hadsereg 1945. ápr. 4-i bevonulásáig. Egyébként helytelen megfogalmazás, hogy a szerző osztrák–cseh–magyar hármasság határkőről ír, hiszen a „cseh” megjelölés Csehszlovákia fennállása idején is csupán a mai Csehország területére vonatkozott.

⁹⁴Még egy apró kiigazítás is ide kívánczik. Szerző az 1930-ban aláírt béke szerződéssel kapcsolatban Magyarfalvát említi. 1930-ban utóbbi még Harka volt, a Magyarfalva elnevezést csak a II. világháború után találták ki. A falu a rendszerváltás után ismét visszakapta ősi magyar nevét, tehát Magyarfalvát írni sem 1930-al kapcsolatban, sem ma nem helyes.

A Soproni Városszépítő Egyesület ez évtől kezdve tagjainak lehetőséget biztosított a Soproni Szemle kedvezményes előfizetésére, ezenkívül mindazoknak, akik az Egyesület kötelező tagsági díját egy bizonyos mértékig túlfizetik, a Szemlét ugyancsak megküldi. Ennek az intézkedésnek örömdíjaként, hogy a Szemle előfizetőinek száma 1997-től mintegy megkétszereződött, és ha feltételezzük, hogy a lap

minden példányát egy-egy családon belül többen is olvassák, akkor olvasótáborunk többszáz fővel növekedett. Főleg a fiatalabbak, de talán a többiek között is lesznek, akik most veszik először kezükbe ezt az immár 51. évfolyamában lévő lapot. Mindenekelőtt megköszönjük a felénk mutatkozó bizalmat.

A Soproni Városszépítő Egyesület és a Soproni Szemle szerkesztőbizottsága nevében köszöntjük új olvasóinkat. Reméljük, hogy a város és környéke helytörténetével foglalkozó írások elnyerik tetszésüket. Lapunk tudományos igényű, de ismeretterjesztő írásokkal a város múltjának érdekességeit kívánja feltárni, egyúttal a város lakóinak nagy családját egy egészséges lokálpatriotizmus felé is tereli.

Kérjük, írja meg véleményét, megjegyzéseit, kívánságait a lap tartalma és jellege kérdéseiben. Küldje be érdeklődésre számot tartó saját írásait, s ha azokat a szerkesztőbizottság arra alkalmasnak ítéli, leközöljük.

Átérezzük, hogy az olvasótábor és lap példányszámának a megnövekedése minket arra kötelez, hogy a Heimler Károly által 1937-ben indított Soproni Szemlét a jövőben a mai igényeket is kielégítő, mégis a hagyományos szellemben szerkesztve és megjelenítve adjuk át olvasóinknak.

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / MUNKATÁRSAINK

95 MUNKATÁRSAINK

Dr. Mollay Károly ny. egyetemi tanár 1118 Bp., Köbölkút u. 11.

Dr. Mócsényi Mihály egyetemi tanár 1118 Bp., Somlói u. 1/b.

Boronkai Szabolcs német-történelem szakos tanár PhD-ösztöndíjas, Sopron, Lackner K. u. 6.

Güntner Péter Phd-ösztöndíjas, ELTE BTK Gazdaság- és Társadalomtörténeti tanszék, 1364 Bp., Pf. 107.

Gödéné dr. Török Ildikó főiskolai adjunktus, Sopron, Pázmány P. u. 9.

Németh Ildikó levéltáros, Soproni Levéltár, Pf. 82.

Hárs József olvasószerkesztő, Sopron, Deák tér 21–23.

Dr. Dudich Endre egyetemi tanár, Soproni Egyetem

Fejér Zoltán festőművész-tanár, Sopron, Várkerület 96.

Dr. Metzl János ny. kórházi főorvos, Sopron, Deák tér 35.

Dr. Kubinszky Mihály ny. egyetemi tanár, Sopron, Kökényes köz 3.

Dr. Gömöri János régész, Soproni Múzeum, Pf. 68.

Wallner Ákos ny. tud. munkatárs, Geodéziai és Geofizikai Kutató Intézet, Sopron

Dr. Kovács J. László ny. egyetemi tanár, 2040 Budaörs, Szivárvány u. 8. II. 2.

Dominkovits Péter főlevéltáros, Soproni Levéltár, Pf. 82.

Mastalirné Zádor Márta főigazgató, Soproni Egyetem Könyvtára

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRONI SZEMLE

96 SOPRONI SZEMLE

**Ödenburger Rundschau
Lokalthistorische Quartalschrift
Redaktion: Éva Turbuly
Inhaltsverzeichnis**

Die Redaktionmission	1
<i>Mollay, Karl:</i> Vorwort	1
<i>Mőcsényi, Michael:</i> Kritische Gedanken und unbekannte Fakten zur Baugeschichte von Eszterháza	2

Kleine Mitteilungen

<i>Boronkai, Szabolcs:</i> Porträts aus dem deutschsprachigen Literaturleben von Ödenburg im 19. Jahrhundert. 2. Karl Georg Romy 1780–1847.	17
<i>Güntner, Peter:</i> Die bürgerliche Wohnkultur in Ödenburg um die Jahrhundertwende	21
<i>Göde-Török, Ildikó:</i> Die Subventionierung und Pflichten eines Dorflehrer in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts und am Anfang des 20. Jahrhunderts.	31
<i>Németh, Ildikó:</i> Das Archiv der Soproner Universität 1842–1995	38

Das lebende Gedächtnis von Ödenburg

<i>Hárs, Josef</i> Robert Krisch ist 75 Jahre alt	40
---	----

Nekrolog

<i>Dudich, Endre:</i> Vor hundert Jahren ist Prof. Nikolaus Vendel geboren	47
--	----

Kulturelles Leben in Ödenburg

<i>Fejér, Zoltán:</i> Ödenburger Leporellen. Über die Tätigkeit des Aquarellmalers Josef Grábner	52
<i>Metzl, Johann:</i> Die Anstellungen der Ödenburger Gesellschaft für bildende Kunst in Bamberg, Kulmbach und Wien.	54
<i>Kubinszky, Michael:</i> Die Tätigkeit des Ödenburger Stadtverschönerungsverein im Jahre 1996	56
<i>Gömöri, Johann:</i> Die Scarbantia Gesellschaft in 1994–1996.	58
<i>Wallner, Ákos:</i> Die Paul Kitaibel Naturwissenschaftliche Tischgesellschaft	64
<i>Bücherschau</i>	
<i>Kovács, Josef Ladislaus:</i> Zentai Ladislaus: Das Nahekommen an die Gipfel.	69
<i>Metzl, Johann:</i> J. R. Bliker: Märchen aus der Oedenburger Gegend	71
<i>Hárs, Josef:</i> Dominkovits, Peter: Ungarische Dokumente aus dem 16. Jahrhundert im Archiv des Komitates Sopron	71
<i>Metzl, Johann:</i> Jiri Altmau: Burgenland	72
<i>Mastalir-Zádor, Márta:</i> Die Bibliographie von Ödenburg fürs Jahr 1996.	73
<i>Briefkasten</i>	
<i>Unsere Mitarbeiter</i>	
<i>Inhaltsverzeichnis</i>	

1997. LI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRONI SZEMLE / KÉRELEM A SOPRONI SZEMLE MUNKATÁRSAIHOZ

KÉRELEM A SOPRONI SZEMLE MUNKATÁRSAIHOZ

A szerkesztés és a nyomda munkájának elősegítése érdekében munkatársainktól a következőket kérjük:

1. *A kézirat gépelése.* Mind a főszöveg, mind a lapalji jegyzetek (külön lapokon!) 2-es sortávolsággal, baloldalon 20 betűhelynyi margóval gépelendők.

A gépelési hibákat kézírással javítsuk ki. Ugyancsak kézírással jelöljük be az írógépen hiányzó jeleket, mint pl. *í, ú, Í, Ú* stb. Egyebeket kézzel ne javítsunk bele. A szerző nevét a kézirat címe fölött, balszélre

gépeljük, a cikket a szerző ne zárja le aláírásával.

A főszövegben a lapalji jegyzetre felsorral emelt, tintával bekarikázott számjeggyel utalunk, pl. ...városokat.¹²

A szerkesztőségbe ne másolati példányt, hanem jól olvasható első példányt küldjünk. Mivel áttértünk a számítógépes szövegszerkesztésre, munkánkat nagyban megkönnyítené, ha a szerzők floppy-lemezen (Word 6-ban) küldenék el munkáikat.

2. *A lapalji jegyzetek.* Idekerülnek a főszöveg kiegészítő részletei, adatok, főleg pedig a szöveget hitelesítő, igazoló *pontos* forrásjelzések. A jegyzeteket folyamatosan, egész számmal számozzuk, a cikk szövege után külön lap(ok)ra írjuk.

Könyvre, lapszámra első alkalommal így utalunk: pl. Csatkai Endre: A soproni színészet története: 1841–1950. Sopron, 1960, 15 – A továbbiakban így: Csatkai i. m. 32. (Ha ugyanannak a szerzőnek változtatva több művét idézzük, akkor a továbbiakban így: Csatkai: A soproni színészet 43.) Ha a megjelenés helye Budapest, ezt így: Bp.

Folyóirat cikke így: Jakubovich Emil: A legrégebb magyar misszilis levél: Magyar Nyelv 1952, 114–120. A Soproni Szemle nevét mindig rövidítve írjuk: SSz.

Gyűjteményes munkában megjelent cikkekre így: pl. Házi Jenő: Sopron város címere, Vö. Heimler Károly (szerk.): Sopron topográfia. Sopron, 1936, 79–84.

*Újságcikke*re így: pl. a szerző neve: a cikk címe. Soproni Hírlap 1932. nov. 14.

Idegennyelvű műre így: pl. Semmelweis, Karl: stb.

Levéltári forrásra így: a levéltár megnevezése: levéltári jelzet. – A Soproni Levéltár nevét mindig rövidítve írjuk: SL.

3. Egyéb részletkérdésekben a SSz. legújabb számai az irányadók.

4. A szerzők szedési utasításokat (pl. *kurzív szedés* aláhúzással stb.) ne adjanak.

A szedési utasításokat a szerkesztő adja meg. Esetleges kívánságokat a szerkesztővel kell megbeszélni.

5. A cikkek illusztrálásához szél nélküli tónusos fénykép(ek)et, vagy alkalmas rajzokat (térképvázlato[ka]t!) kérünk. Az illusztrációkat kérjük megszámozni, külön jegyzéken a számozás sorrendjében a képek (rajzok) aláírását közölni.

Kérjük a fénykép(ek), ill. rajz(ok) készítőjének nevét is feltüntetni.

6. Az 1993. évi 1. számtól kezdődően a szerzői tiszteletdíjak megváltoztak. Ezentúl csak 11 gépelt oldal felett fizetünk, szerzői íveként 6000 Ft-ot (1 ív 22 oldal). Minden szerző kap cikkenként egy tiszteletpéldányt.

Kérjük a pontos címet, s ha van, az átutalási betét számát, s az ezt kezelő pénzintézet pontos címét és pénzforgalmi jelzőszámát.

OLVASÓINKHOZ!

A Soproni Szemle Sopron városának és környékének helytörténeti folyóirata, negyedévenként, összesen évi 24 ív terjedelemben jelenik meg.

Terjeszti a Magyar Posta Rt. és a RÁBAHÍR RT. Előfizethető 1997-re a Soproni Múzeumban vagy a Soproni Levéltárban. (Sopron, Fő tér 1.)

Előfizetési díj 1997-től 1 évre 500 Ft, egyes szám ára: 150 Ft. Megjelenik évente 4 alkalommal.

Régebbi évfolyamok és példányok (1956-tól) a Soproni Múzeumban vagy a Soproni Levéltárban (Sopron, Fő tér 1.) kaphatók.

Sopron barátai: Szavunk ne maradjon raktárfalak közé zárva! Egyre szélesebb körben kell segítenünk a múlt tisztázását. Mindenki jusson hozzá a Szemléhez, akit szűkebb hazája története érdekel! Kérjük ehhez az Ön segítségét is. Támogassa a Soproni Szemle Alapítványt!

(Elszámolási számla az Országos Kereskedelmi és Hitelbank Rt. soproni fiókjánál, Ógabona tér 9., 405–10307. számon.) Az APEH 1993. ápr. 16-án 7830283603. sz. a. engedélyezte, hogy az adományozók – igazolásunk alapján – adományait adóalapjukból levonhassák.

SOPRONI SZEMLE

A szerkesztésért Turbuly Éva felel
Kiadja a Soproni Szemle Alapítvány
Felelős kiadó: Dr. Ádám Antal

Készült a Hillebrand Nyomda Kft. üzemében
(Sopron, Csengery u. 51.)
97. 4316 – Felelős vezető: Hillebrand Imre

Terjeszti 1996-ban a Magyar Posta Rt.
Hírlapüzletági igazgatósága

HU ISSN 0133-0748

Végjegyzet

1 (Megjegyzés - Popup)

Rumy életrajzát lásd: Kőrösy László: Rumy élete. Bp.: Aigner 1880

2 (Megjegyzés - Popup)

Rumy levele Horvát Istvánhoz 1814. 04. 14. Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, Levelestár.

3 (Megjegyzés - Popup)

Pl. Rumy levele Horvát Istvánhoz 1834. 04. 24. vagy Nagy Gáborhoz 1836. 05. 25. OSzK. Kt. Lt.

4 (Megjegyzés - Popup)

Tanulóéveiről lásd: Kepp Mária: Rumy Károly György Göttingában. (Minerva-könyvtár 113.) Bp.: Egyetemi Nyomda 1938

5 (Megjegyzés - Popup)

Fried István: Rumy Károly György soproni évei. In: SSz. 1963, 69–74. p.

6 (Megjegyzés - Popup)

Rumy levele Gamaufhoz 1825. 07. 19. OSzK. Kt. Lt.

7 (Megjegyzés - Popup)

Néhai tudor Rumi Rumy Károly ur után maradt's 1851. November 24-én Pesten, Ferencziek terén, Báró Podmaniczky háznál 8-ik szám 1. emeletén árverezendő könyvek és kéziratok jegyzéke. Esztergom: Beimel (1851)

8 (Megjegyzés - Popup)

Am Grabe der zu früh verblichenen Jungfrau Eleonore Rumi (A túl korán elhunyt Eleonore Rumi kisasszony sírjánál). In: Musen-Almanach für das österreichische Kaiserthum. Karl Georg Rumi szerk. Leutschau: Mayer (1808), 22. p., An meine geliebte Braut am Hochzeitsfeste (Szeretett menyasszonyomhoz az esküvőnkön) ill. Trauer Sonett (Bánatszonett), idézi Kőrösy 90. és 91. p. (A szerző a nevét hol Rumynak, hol Ruminak írta, keresztnéveit használta németül, magyarul, de latinul is – Carolus Borromaeus ill. Carolus Georgus – néha sorrendjüket is felcserélte).

9 (Megjegyzés - Popup)

Berzeviczy, Gregor von: Ungarns Industrie und Commerz. (Magyarország ipara és kereskedelme) Weimar: Gädicke 1802.

10 (Megjegyzés - Popup)

Rumy Károly György: Monumenta Hungarica, az az magyar emlékezetes írások. Pest: Trattner 1816–17, 3

kötet.

11 (Megjegyzés - Popup)

Rumi, Karl Georg: Geographisch-statistisches Wörterbuch des österreichischen Kaiserstaates. Mit einer Karte. Wien: Doll 1809.

12 (Megjegyzés - Popup)

Rumi, Karl Georg: Theoretisch-practische Anleitung zum deutschen prosaischen Stil. Wien: Schamburg 1813.

13 (Megjegyzés - Popup)

Theoretisch-practische Anleitung 9–10. p.

Kb.: „A magyar nemzeti stílus lendületes, pontos, merész, festői, kifejezi a nemzet sajátos, nemes karakterét. A német prózából hiányzik a nemzeti stílus (...) Azért hanyatlott a német nemzeti stílus, mert görcsösen igazodtak más nemzetekhez.”

14 (Megjegyzés - Popup)

Uo.: 216. p.

Kb.: „A fordítás persze ronthat a stíluson, ha szolgál, hogy ha az idegen nyelv minden sajátosság fordulatát és szerkezetét mereven követjük. Ha azonban mindkét nyelv szellemét ismerjük és nem vétünk ellene: akkor a fordítás kitűnő eszköz a stílus csiszolására.”

15 (Megjegyzés - Popup)

Kazinczy levele Rumyhoz 1807. 04. 08. In: Kazinczy Ferenc Összes Művei. 3. osztály. levelezés. Váczy János szerk. Bp.: MTA 1893, IV. kötet 543. p.

16 (Megjegyzés - Popup)

Musen-Almanach für das österreichische Kaiserthum. Erster Jahrgang. Musen-Almanach von und für Ungarn auf das Jahr 1807. Karl Georg Rumi szerk. Leutschau: Mayer (1808).

17 (Megjegyzés - Popup)

Hasznos Mulatságok 1833. 2. kötet 11. szám. Idézi: Fried István: Rumi Károly György a kultúráközvetítő 1828–1847. Bp.: Akadémiai Nyomda 1964. 2. p.

18 (Megjegyzés - Popup)

Hasznos Mulatságok 1832, 1. kötet 50. szám. Idézi uo. 4. p.

19 (Megjegyzés - Popup)

(Vörösmarty Mihály): Rumynak. In: *Kritikai Lapok* 1834, 4. füzet 160. p. Idézi: Kőrösy 3. p.

20 (Megjegyzés - Popup)

Idézi: Kőrösy 146–147. p.

21 (Megjegyzés - Popup)

Athaeneum 1841, 1. kötet 48–49. p. Idézi: Fried István: Romy Károly György, a kultúraközvetítő, 12. p.

22 (Megjegyzés - Popup)

Kritikai Lapok 1833, 88. p. Idézi: Szögi Ferenc: Romy Károly György a magyar irodalom ismertetője. Bp.: Sárkány 1934, 52. p.

Kb.: „Írásaimmal arra törekedtem, hogy Magyarországot és az ország irodalmát a külfölddel jobban megismertessem.”

23 (Megjegyzés - Popup)

Itt szeretném kifejezni köszönetemet Askercz Évának, akinek irányító segítségével készült el a tanulmány.

24 (Megjegyzés - Popup)

Thirring Gusztáv: A magyar városok statisztikai évkönyve. I. évfolyam. Bp., 1912. 25. p.

25 (Megjegyzés - Popup)

Az első vasútállomás a várostól messze, 1847-ben épült fel. Lovas Gyula: A soproni villamos vasút. SSz. 1966. 110. o.

26 (Megjegyzés - Popup)

Horváth Zoltán: Sopron városias fejlődése a kapitalizmusba való átmenet idején 1–2. SSz. 1985. 142. o.

27 (Megjegyzés - Popup)

Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára (a továbbiakban SVL.) IV. 1403/c. XXIV. 8984. Ma a villában a Liszt Ferenc Múzeum kiállításai láthatók.

28 (Megjegyzés - Popup)

Winkler Gábor: Sopron építésze a 19. században. Bp., 1988. 123. p.

29 (Megjegyzés - Popup)

SVL. IV. 1403/c. XXIV. 9048. A villa 1892-ben épült, az akkori Indóház utcában, a 10. szám alatt. Az utca 1894-ben kapta a Kossuth Lajos nevet.

30 (Megjegyzés - Popup)

SVL. IV. B. 1405. 298/1921.

31 (Megjegyzés - Popup)

Sopron 1900. szeptember 8.

32 (Megjegyzés - Popup)

A budapesti lakások nagyságára ld. Pikler J. Gyula: Az 1900. évi budapesti lakásszámlálás főbb eredményei. Városi Szemle 1900. 1–2. szám.

33 (Megjegyzés - Popup)

Thirring Gusztáv: A magyar városok statisztikai évkönyve. 1. évfolyam. Bp., 1912. 34. p.

34 (Megjegyzés - Popup)

Budapesten a háromszobás lakások 53 százaléka rendelkezett cselédszobával. (Pikler i. m. 601. p.)

35 (Megjegyzés - Popup)

Márai Sándor. Egy polgár vallomásai I–II. Bp., 1990. 46. p.

36 (Megjegyzés - Popup)

SVL. IV. 1403/c. XXIV. 10484. Király utca 9.

37 (Megjegyzés - Popup)

SVL. IV. 1403/c. XXIV. 9805.

38 (Megjegyzés - Popup)

Gyáni Gábor: Polgári otthon és enteriőr Budapesten. In: Polgári lakáskultúra a századfordulón. Összeállította: Hanák Péter. Bp., 1992. 46. p.

39 (Megjegyzés - Popup)

Megközelítőleg ekkora szalonja volt a Flandorffer- és a Lenck-villának is.

40 (Megjegyzés - Popup)

A soproni hagyatéki leltárak feldolgozásának eddigi eredményeiről ld. Güntner Péter: A soproni polgárság vagyoni viszonyai a századfordulón a hagyatéki leltárak tükrében. SSz. 1995/3.

41 (Megjegyzés - Popup)

SVL. IV. B. 1405. 153/1893.

42 (Megjegyzés - Popup)

SVL. IV. B. 1405. 1500/1904.

43 (Megjegyzés - Popup)

A feltüntetett címek a korabeli házszámozást követik.

44 (Megjegyzés - Popup)

A szalon jelleget egy fényezett, kerek asztal, egy asztalszőnyeg, egy dívány, hat darab vánkossal ellátott szék adja, míg hálósobára utal egy ágy, egy dunyha és három vánkossal, két éjjeliszekrény, egy ruhatartó, egy duplaajtós almárium, két ébresztőóra.

45 (Megjegyzés - Popup)

SVL. IV. B. 1405. 2171/1906.

46 (Megjegyzés - Popup)

SVL. IV. B. 1405. 177/1897.

47 (Megjegyzés - Popup)

SVL. IV. B. 1405. 154/1916.

48 (Megjegyzés - Popup)

Gyáni i. m. 41. p.

49 (Megjegyzés - Popup)

SVL. IV. B. 1405. 173/1914.

50 (Megjegyzés - Popup)

SVL. IV. B. 1405.71/1905.

51 (Megjegyzés - Popup)

A német kifejezés feloldásában és a hagyatéki leltár elolvasásában köszönetet szeretnék mondani Mollay Károlynak.

52 (Megjegyzés - Popup)

SVL. IV. B. 1405. 2599/1908.

53 (Megjegyzés - Popup)

SVL. IV. B. 1405. 177/1909.

54 (Megjegyzés - Popup)

SVL. IV. B. 1405. 286/1897.

55 (Megjegyzés - Popup)

SVL. IV. B. 1405. 159/1904.

56 (Megjegyzés - Popup)

Márai i. m. 29. p.

57 (Megjegyzés - Popup)

Márai i. m. 33. p.

58 (Megjegyzés - Popup)

K. Beniczky Irma: Gyakorlati széptan. Tekintettel a házi életre. Bp., 1876. K. Beniczky Irma: A művészet a házban. Bp., 1882. Wohl Janka: Az otthon. Útmutató a ház célszerű és ízlésteljes berendezésére és vezetésére. Bp., 1882.

59 (Megjegyzés - Popup)

Ein Beitrag zur Völkerverständigung. Ungarische Künstler aus Sopron stellen bis 26. März im Foyer des Landratsamt aus. Fränkischer Tag, Bamberg, 1996. 03. 06.

60 (Megjegyzés - Popup)

Beseelt von Freiheit und Stolz Ausstellung von Bildern ungarischer Künstler im Landrat eröffnet. Frankenpost, 1996. 04. 01.

61 (Megjegyzés - Popup)

Spiegel ungarischer Mentalität. Premiere: Soproner Kunstverein stellt im Landratsamt aus. Bayrische Rundschau, Kulmbach, 1996. 04. 02.

62 (Megjegyzés - Popup)

F. E. Kulturánk követői. Mai Sopronvármegye, II. évf. 26–27. szám, 1996. júl. 5.

63 (Megjegyzés - Popup)

Az 1992–93. évi jelentés: SSz 48. (1994) 68–72.
Gömöri János, Recent Archaeological Finds Concerning the Topography of Scarbantia. La Pannonia e l'Impero Romano. Roma, 1994. 251–261.

64 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. Kisalföld, 1994. febr. 12-i tudósításával: „A jövő tervei.”

65 (Megjegyzés - Popup)

Régészet és tervezés. Szerk.: Fazekas Péter. Fejér Megyei Önkormányzat. Kézirat gyanánt. Székesfehérvár, 1995. 29–24.

66 (Megjegyzés - Popup)

Die Osthallstattkultur. Akten des Internationalen Symposiums, Sopron 10–14. Mai 1994. Herausgegeben von Erzsébet Jerem und Adreas Lippert. Budapest, 1996.

67 (Megjegyzés - Popup)

Gömöri János, Neuere archäologische Daten zur Topographie Scarbantia. Internationales Symposium „Die Osthallstattkultur”. Excursionführer. Sopron, 1994. 6–11.

68 (Megjegyzés - Popup)

Prof. Giuseppe Manica: Római kori borostyánkővek című kiállítás. SSz 49. (1995) 173–174.

69 (Megjegyzés - Popup)

M. Buora–J. Gömöri: Római kori borostyánkővek Aquileiából és Scarbantiából a Civici Musei, Udine és a Soproni Múzeum gyűjteményéből. Le antiche Romane ..., Römische Bernsteinfunde ... Sopron, 1994.

70 (Megjegyzés - Popup)

Gömöri János: Rinvenimenti di ambre del periodo romano a Sopron-Scarbantia (Ungheria). „Lungo la via dell’ Ambra” a cura di Maurizio Buora. Udine, 1996. 79–87.

71 (Megjegyzés - Popup)

Előadói honoráriumát – nemeslelkűen – a Scarbantia Régészeti Park Alapítványnak ajánlotta fel.

72 (Megjegyzés - Popup)

Két előadó, Holldonner László és Gömöri János előadói tiszteletdíját felajánlotta a Scarbantia Régészeti Park Alapítvány céljaira.

73 (Megjegyzés - Popup)

Ezt a tervet – e sorok írójának, mint a magyar delegáció vezetőjének előterjesztése nyomán – a Közép-európai Kezdeményezés Kulturális- és Oktatási Bizottságának ülésén, 1996 februárjában Pozsonyban megvitatták és minden KeK ország elfogadta. Az Európa Tanács Kulturális Bizottsága 1995-ben, a soproni nemzetközi konferencia támogatásaként – pályázati úton – 550 000 Ft értékben nagy teljesítményű számítógép vásárlását tette lehetővé, ezzel megteremtette a technikai alapját a fent vázolt programnak A Kulturális- és Oktatási Minisztérium Közgyűjteményi Főosztályának anyagi támogatásával a CD-rom anyagának összeállítása megkezdődött. A Borostyánkő út egyik kultúrturisztikai központja Sopron lehet.

74 (Megjegyzés - Popup)

Kisalföld 1996. március 26. „Ókori emlékek nyomában”.

75 (Megjegyzés - Popup)

Megjelent: Századok V. 1871. 369–387., 449–464. p.

76 (Megjegyzés - Popup)

A zálogbirtokok története kevésbé kutatott téma, August Erns ezirányú kutatásait – további bibliográfiai tájékoztatást is adva – tartománytörténeti kötetében foglalta össze: *Erns, August: Gesichte des Burgenlandes*. Wien 1987. S. 100–111. Az elzálogosított domíniumok egyike, a kőszegi uradalomra az eddigi kutatásokat legutóbb összegezte: *Bariska István: A kőszegi uradalom és az osztrák kamarai*

zálogüggyek = Vasi Szemle XLVII. 1993. 1. sz. 39–53. p.

77 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenő: Történelmi jogunk Nyugat-Magyarországhoz = Soproni Hírlap 1920. (79. sz.) ápr. 7., (82. sz.) ápr. 10., (84. sz.) ápr. 13., (87. sz.) ápr. 16. Az utolsó közleményben Házi a téma szakfolyóiratban, a Századok hasábjain történő megjelentetését ígérte. Domanovszky maga akart egy nyugat-magyarországi okmánytárat elkészíteni, melyhez Házit is adatgyűjtésre kérte fel: „Egy kötetben szándékozom publikálni a nyugat-magyarországi kérdésre (telepítés, várak elzálogosítása, visszacsatolás, későbbi határperek) vonatkozó anyagot... Önt specialiter arra kérném, hogy az elzálogosításról a városi, megyei és esetleg megyebeli családi levéltárakból (kismartoni, Esterházy lt.) másolná le nekem az ide vonatkozó anyagot...” SL XIV. 98. Házi Jenő főlevéltáros irathagyatéka, Levelezés, 12. d. Domanovszky Sándor Házi Jenőnek, Bp., 1920. márc. 2. Itt szeretném megköszönni Házi Jenő özvegyének, hogy a letétben lévő levéltárban a kutatást engedélyezte!

78 (Megjegyzés - Popup)

Hasonló problémákat okozott a Lapincs (Lathiti) változó vízhozama, áradásai Stájerország és a határos Vas megyei községek esetében ld.: *Vörös, Károly*: Ein Grenzkonflikt zwischen Steiermark und Ungarn im Jahre 1742. = Zeitschrift des Historischen Vereins für Steiermark. Jg. 82. 1991. S. 195–197.

79 (Megjegyzés - Popup)

A vizsgált országhatár esetében a területi, intézményi illetékesség révén további törpefondok ajánlhatók, pl.: SL IV. A. 32. Sopron vármegye levéltára, A Lajta folyó szabályozására kiküldött választmány részére a levéltárból kiadott iratok és helyszínrajzok 1788–1834.